

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ
ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΑΥΤΟΥ»**

**Από τις σπουδάστριες: ΚΟΛΛΙΑ ΑΡΕΤΗ
ΝΤΟΥΣΙΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΚΟΥΡΑ ΕΛΕΝΗ

**Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία
από το τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού
Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.**

ΠΑΤΡΑ, 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ.....	8
ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	10
ΟΡΙΣΜΟΙ	12
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Διαζύγια στην Ελλάδα.....	18
1.1 Παράγοντες που συμβάλλουν στο διαζύγιο.....	20
1.2 Στάδια Διαζυγίου	26
1.3 Μορφές διαζυγίου	28
1.4 Φάσεις διαζυγίου	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Διατροφή και δικαίωμα προς διάζευξη.....	35
2.1 Διατροφή	35
2.2 Το δικαίωμα προς διάζευξη.....	38
2.3 Στατιστικά στοιχεία διαζυγίων στην Ελλάδα.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Εφηβεία.....	44
3.1 Πότε ξεκινά και πότε ολοκληρώνεται η εφηβική ηλικία.....	47
3.2 Αλλαγές κατά την διάρκεια της εφηβείας.....	50
3.3 Χαρακτηριστικά προβλήματα της εφηβείας.....	58
3.4 Το παιδί του διαζυγίου.....	62
3.5 Η στάση των γονιών.....	64
3.6 Τα ψυχολογικά προβλήματα των παιδιών των διαζευγμένων.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Ιστορική ανασκόπηση του ενδιαφέροντος για την εφηβεία.....	69

4.1 Ο έφηβος και η οικογένεια.....	71
4.2 Σχέσεις γονέων κι εφήβων.....	73
4.3 Η κρίση μεταξύ γονέων και εφήβων.....	78
4.4 Αιτίες κρίσης μεταξύ γονέων και εφήβων.....	80
4.5 Προβλήματα των εφήβων.....	82
4.6 Συναισθήματα : Πηγή στήριξης ή απογοήτευσης.....	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αντιδράσεις των εφήβων στο διαζύγιο.....	86
5.1 Παράγοντες που επηρεάζουν τις αντιδράσεις των εφήβων στο διαζύγιο.....	86
5.2 Τι πρέπει να κάνουν οι γονείς.....	92
5.3 Προσαρμογή των εφήβων στον χωρισμό των γονέων.....	94
5.4 Οι αλλαγές που επέρχονται στον έφηβο μετά το διαζύγιο.....	96
5.5 Δυνάμεις που βοηθούν τον έφηβο μετά το διαζύγιο να σταθεροποιηθεί στην νέα οικογενειακή κατάσταση.....	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Επιπτώσεις του διαζυγίου	100
6.1 Επιπτώσεις του διαζυγίου στην ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των εφήβων.....	100
6.2 Οι επιπτώσεις του διαζυγίου στην σχολική επίδοση του εφήβου...104	
6.3 Μακροχρόνιες επιπτώσεις του διαζυγίου στην ζωή των εφήβων...106	
6.4 Παράγοντες με αυξημένη σημαντικότητα προσαρμογής των εφήβων στο διαζύγιο.....	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Άσκηση γονικής μέριμνας – Μονογονεϊκές οικογένειες.....	111
7.1 Άσκηση γονικής μέριμνας.....	111
7.2 Μονογονεϊκές οικογένειες.....	114
7.3 Οι επιπτώσεις στον έφηβο ενός νέου γάμου.....	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Κοινωνική εργασία κατά την διάρκεια των φάσεων του διαζυγίου...	120
8.1 Φάση πριν το διαζύγιο.....	123
8.2 Φάση χωρισμού.....	126
8.3 Φάση μετά το διαζύγιο.....	128
8.4 Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού όσον αφορά τον χειρισμό των εφήβων.....	131

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Περίληψη – Συμπεράσματα.....	135
Προτάσεις.....	138
Επίλογος.....	142

Παράρτημα 1

- Διαζύγιο- Έρευνα.....146
- Τα παιδιά μετά το διαζύγιο. Η επίδραση της νέας οικογένειας στην εξέλιξη τους.....149
- Ένοχος για το διαζύγιο; Ο πατέρας.....154

Παράρτημα 2

Όταν η επιμέλεια των παιδιών μετατρέπεται σε δικαστική διαμάχη.....158

Παράρτημα 3

- Πλαίσιο αναφοράς της ενδεικτικής συνέντευξης για τη λήψη πληροφοριών σχετικά με τη νομική υπόσταση του διαζυγίου.....166
- Συμπεράσματα συνέντευξης.....173

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	177
-------------------	-----

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά κοινωνίες εκφράζονται μεταξύ άλλων και με τον αριθμό διαζυγίων, όπου σημειώνεται συνεχής αύξηση. Το διαζύγιο πλέον θεωρείται ένα ευρέως διαδεδομένο κοινωνικό φαινόμενο που έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον αλλά και τον προβληματισμό της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας. Βεβαίως δεν μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την κοινή γνώμη προκαλώντας ανησυχία και ανασφάλεια αφενός και ένα μέσο λύσης του έγγαμου βίου αφετέρου.

Σύμφωνα με στατιστικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στον Ελλαδικό χώρο, παρατηρήθηκε ότι το φαινόμενο του διαζυγίου αυξάνεται ραγδαία. Συγκεκριμένα, η αυξανόμενη ροή λύσης του γάμου μπορεί να υπολογιστεί ως ο υπερτριπλασιασμός της εμφάνισης του φαινομένου την τελευταία δεκαετία.

Σύμφωνα με την Μουσούρου (1988), το φαινόμενο του διαζυγίου, έχει εμφανιστεί νωρίτερα στα Ευρωπαϊκά κράτη σε σχέση με την Ελλάδα. Σύμφωνα με μελέτη που παραθέτει, την δεκαετία του '70, διαπιστώθηκε ότι τα διαζύγια ως τρόπος λύσης γάμου ήταν περισσότερα από τον θάνατο του ενός συζύγου.

Ένας πρόχειρος ορισμός του διαζυγίου, είναι, η οποιαδήποτε λύση του γάμου εφόσον ζουν και οι δύο σύζυγοι. Ο συγκεκριμένος βέβαια ορισμός θεσμικά είναι ελλιπής αφού δεν περιέχει όλα τα στοιχεία που απαρτίζουν τον θεσμό του διαζυγίου. Όμως σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο ο ορισμός του διαζυγίου είναι πιο περιγραφικός και έχει ως εξής: Το διαζύγιο είναι η λύση του γάμου εφόσον ακόμα ζουν οι σύζυγοι και για ορισμένους λόγους που προβλέπονται από τον Νόμο μπορεί να πραγματοποιηθεί και να λυθεί ο γάμος με δικαστική απόφαση.

Το διαζύγιο είναι ένα σημαντικό γεγονός της ζωής που οδηγεί σε κρίση με τον ίδιο τρόπο που οδηγεί σε κρίση ένας αιφνίδιος θάνατος. Όμως το διαζύγιο δεν έρχεται ξαφνικά. Κατά κανόνα μέσα στην οικογένεια έχει παρατηρηθεί η προϋπαρξη ενός κλίματος έντασης καθώς και διαφωνίες , γεγονός που αποδεικνύει την δυσλειτουργία της οικογένειας.

Η πορεία προς την απόφαση για χωρισμό , η αποδοχή και η επίσημη δήλωση της, η πραγματοποίηση της, οι δυσκολίες , οι συζητήσεις , η ανακοίνωση στα παιδιά , η αναχώρηση του ενός γονέα από την οικογενειακή στέγη, η εμπλοκή συγγενών και φίλων , οι διευθετήσεις για τον οικονομικό χωρισμό, αποτελούν το καθένα του και περισσότερο όλα μαζί, δύσκολες, δυσεπίλυτες, επώδυνες διαδικασίες. Λόγω των άνωθεν οι επαγγελματίες της ψυχικής υγείας και οι κοινωνικοί λειτουργοί, είναι φυσικό να ενδιαφέρονται για το διαζύγιο.

Στην χρονική περίοδο των νομικών διαδικασιών λύσεως του γάμου, παρά την ειρηνική και συμφιλιοτική συμπεριφορά ελλοχεύουν εμπάθειες και προστριβές. Τα δεδομένα λοιπόν συμφωνούν ότι σίγουρα αυτές οι καταστάσεις επιδρούν αρνητικά στον ψυχισμό, την συμπεριφορά και την στάση του παιδιού.

Η χρονική περίοδος της «απόφασης» για το χωρισμό οδηγούν τους γονείς κατά κύριο λόγο σε κοινωνικούς λειτουργούς ώστε με την παρέμβαση του να ευνοηθεί η οικογένεια. Η αναγκαιότητα της υποστήριξης και ενδυνάμωσης των μελών της οικογένειας έγκειται στο ότι η λύση είναι ένα τραυματικό γεγονός που επηρεάζει τα εμπλεκόμενα μέλη καθώς και τα παιδιά αυτών.

Οι κοινωνιολογικές έρευνες σχετικές με την οικογένεια δίνουν την φυσική εξέλιξη της «υπό λύση» οικογένειας. Με λίγα λόγια πέρα από την πυρηνική οικογένεια , μετά το διαζύγιο εμφανίζεται η μονογονεϊκή οικογένεια αλλά και οικογένειες μετά από δεύτερο γάμο. Ενώ παράλληλα

ο ένας γονέας έχει τον ρόλο του «τακτικού επισκέπτη» και ακολουθείται από την φυσική εξέλιξη πραγματοποίησης νέου γάμου.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Πολλοί επιστήμονες, λόγω της ραγδαίας αύξησης του διαζυγίου σε όλα τα κοινωνικά στρώματα καθώς και οι επιδράσεις που υφίστανται τα παιδιά, οδηγήθηκαν στην πραγματοποίηση ερευνών αλλά και μελέτης. Λόγω της επιταχυνόμενης αύξησης του διαζυγίου στην Ελλάδα συμπεραίνουμε ότι πλέον για την χώρα μας αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα.

Το διαζύγιο, χαρακτηρίζεται από την μακρόχρονη και σύνθετη διαδικασία με πολλά στάδια που επηρεάζει όλη την οικογένεια. Δυστυχώς έμμεσοι εμπλεκόμενοι σε όλη την διαδικασία της σύγκρουσης είναι τα παιδιά όπου ως ακροατές και θεατές βιώνουν την επώδυνη διαδικασία διαχωρισμού της οικογένειας. Ακόμα και όταν οι γονείς λειτουργούν διακριτικά ενώπιον των παιδιών οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις γίνονται αντιληπτές από τα παιδιά.

Ως τραυματικό γεγονός, το διαζύγιο έχει την ιδιότητα να επηρεάζει άμεσα τα παιδιά. Συνήθεις συνέπειες του διαζυγίου στα παιδιά είναι οι εξής:

- Αντιδρούν αρνητικά στην διάλυση της οικογένειας,
- Εμφανίζουν προβλήματα συναισθήματος και συμπεριφοράς,
- Διαταράσσονται οι καθημερινές τους συνήθειες και οι δραστηριότητες τους,
- Πασχίζουν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.

Βέβαια οι συμπεριφορές σχετίζονται με την ηλικία , το αναπτυξιακό επίπεδο που βρίσκεται το παιδί, το φύλο, την ιδιοσυγκρασία καθώς και τις συνεχείς συγκρούσεις, την εχθρότητα μεταξύ των γονέων που πολλές φορές επιδρά περισσότερο αρνητικά απ' ότι αυτός καθ' αυτός ο χωρισμός.

Όσο τραυματική και επώδυνη εμπειρία είναι ο χωρισμός καθώς και τα τραυματικά γεγονότα που έγκειται σε αυτή την διαδικασία παράλληλα, είναι μια εμπειρία για το παιδί , ενδυνάμωσης του εαυτού στην πορεία της ζωής.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Γενικός σκοπός της μελέτης μας είναι, να εξεταστούν οι επιπτώσεις του διαζυγίου στους εφήβους, καθώς και η νομική υπόσταση αυτού του φαινομένου.

Επιμέρους επιδιώξεις της μελέτης μας είναι:

1. Να παρουσιάσουμε τα αίτια σύμφωνα με το Οικογενειακό Δίκαιο, που οδηγούν το ζευγάρι στο διαζύγιο.
2. Να αναλύσουμε τα είδη του διαζυγίου, σύμφωνα με το Οικογενειακό Δίκαιο.
3. Να ορίσουμε τις φάσεις, τα στάδια, τις μορφές του διαζυγίου και τους παράγοντες που συμβάλλουν στην έκδοσή του.
4. Να εξετάσουμε τον τρόπο, με τον οποίο οι γονείς ανακοινώνουν στα παιδιά τους την απόφαση του χωρισμού τους.
5. Να ερευνήσουμε τις επιπτώσεις του διαζυγίου στους εφήβους, πως οι ίδιοι το βιώνουν, αντιδρούν, συμπεριφέρονται και κατά τη διάρκεια αλλά και όταν ολοκληρωθεί η όλη διαδικασία.

6. Να εξετάσουμε τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού όσον αφορά το χειρισμό των εφήβων, σε σχέση με τις επιδράσεις του διαζυγίου στην προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου.

7. Να ερευνήσουμε τον τρόπο που οι έφηβοι και οι γονείς βιώνουν το διαζύγιο, σε κάθε στάδιο αυτού.

8. Τέλος, να επισημάνουμε τις δυσκολίες που ενδέχεται να προκύψουν από το διαζύγιο, στα μέλη της οικογένειας, οι οποίες χρειάζεται να αντιμετωπιστούν για την ομαλή πορεία της ζωής των γονιών ξεχωριστά και των εφήβων.

ΟΡΙΣΜΟΙ

Διαζύγιο:

«Η λύση του συζυγικού δεσμού, που επέρχεται ενόσω ζουν οι σύζυγοι, με την πρωτοβουλία είτε του ενός από αυτούς, είτε και των δύο»(Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη,1993)

Εφηβεία:

«Περίοδος της ζωής του ανθρώπου που βρίσκεται μεταξύ της παιδικής ηλικίας έως την ώριμη ζωή. Αρχίζει από το 12^ο χρόνο στα κορίτσια και από το 14^ο χρόνο στα αγόρια διαρκεί περίπου 7-8 χρόνια και το άτομο υφίσταται βιολογικές και ψυχικές αλλαγές».(Εγκυκλοπαίδεια Μαθητική Υδρία, 1992)

Νομικός-ή:

«ο αναφερόμενος-η στους νόμους»(Λεξικό Τεγόπουλος-Φυτράκης,1993)

Νόμος:

«ο γραπτός κανόνας του δικαίου, κανόνας που ρυθμίζει ορισμένη ενέργεια ή εκδήλωση του ανθρώπου»(Λεξικό Τεγόπουλος-Φυτράκης,1993)

Νομική Υπόσταση Διαζυγίου:

«η αναφερόμενη στους νόμους ύπαρξη του διαζυγίου που σύμφωνα με το Οικογενειακό Δίκαιο(εκδόσεις Σάκκουλα,1998) και τον Αστικό Κώδικα εμπεριέχει:

- τον τρόπο που επέρχεται το διαζύγιο
- το διαζύγιο με αντιδικία:

1. κήρυξη του ενός γονέα σε αφάνεια η απομάκρυνση δηλαδή του ενός γονέα
 2. ο ισχυρός κλονισμός του γάμου δηλαδή η σοβαρή διατάραξη των συζυγικών σχέσεων ώστε βάσιμα η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης να είναι αφόρητη για τον ενάγοντα
- το συναινετικό διαζύγιο : «το διαζύγιο που εκδίδεται με τη συμφωνία των δύο συζύγων »
 - τα περιουσιακά στοιχεία των συζύγων: «περιουσίες δηλαδή που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου»
 - τη διατροφή: «παροχές που δίνονται από τον υπόχρεο της διατροφής στον δικαιούχο της διατροφής για να αντιμετωπίσει τις βιοτικές του ανάγκες οι οποίες περιλαμβάνουν όλα τα προς το ζην, τα έξοδα διατροφής και εκπαίδευσης του δικαιούχου»
 - την επιμέλεια: «τη φροντίδα και τη μέριμνα των παιδιών»
 - την υιοθεσία: «νόμιμη πράξη με την οποία δημιουργείται μεταξύ δύο προσώπων έννομη σχέση γονέως και τέκνου»

Μονογονεϊκή οικογένεια:

«Ο γονέας που δεν ζει με κάποιον άλλον ως ζευγάρι, που μπορεί ή όχι να μένει μαζί με άλλους και που μένει με ένα τουλάχιστον παιδί κάτω των 18 ετών» (Χατζηχρήστου, 1999).

Μεικτές οικογένειες:

«ο όρος αναφέρεται κυρίως στις οικογένειες από δεύτερο γάμο οι οποίες σχηματίζονται, όταν οι γονείς ξαναπαντρεύονται» (Νόβα – Καλτσούνη, 2000).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στην Αρχαία ελληνική κοινωνία η υπερτερότητα του ανδρός δεν επέτρεπε την ανάπτυξη του θεσμού του διαζυγίου. Η μόνη δυνατότητα διάλυσης του έγγαμου βίου ήταν η αποπομπή της γυναίκας από τον άνδρα. Συγκεκριμένα, «η παντοδυναμία του άνδρα δεν άφηνε περιθώρια για την ανάπτυξη του θεσμού του διαζυγίου» (Κουμάντος, 1984).

Αντίθετα κατά το αττικό δίκαιο των κλασσικών χρόνων διαμορφώνεται η δυνατότητα της γυναίκας να ζητήσει την λύση του γάμου εφόσον ακόμα ζει ο άνδρας της με μία αίτηση «απολείψεως». Σύμφωνα με τον Δεληγιάννη (1987), το αττικό δίκαιο περιγράφει το εξής: «ο γάμος λύνεται με το θάνατο του ενός από τους συζύγους ή σε περίπτωση που ο ένας σύζυγος βρισκόταν σε κατάσταση δουλείας». Στο ίδιο νομοθετικό πλαίσιο της πολιτείας της Αθήνας, η λύση του γάμου μόνο με διαζύγιο αναγνωριζόταν με την θέληση του ενός ή του άλλου για λύση γάμου ή με κοινή συναίνεση ή ακόμα και με θέληση τρίτου προσώπου.

Η έννοια του διαζυγίου δεν ήταν γνωστή. Εάν η απόφαση λύσης του γάμου ήταν εκ μέρους του ανδρός, τότε λεγόταν «αποπομπή», ενώ εάν ήταν εκ μέρους της γυναίκας λεγόταν «απόλειψη». Η διαδικασία είχε ως εξής: ο άνδρας για να εκπληρώσει την επιθυμία του για λύση του γάμου μπορούσε χωρίς να διατηρήσει κάποιον έννομο τύπο, να αφήσει την σύζυγό του με την μόνη υποχρέωση να επιστρέψει την προίκα που είχε λάβει. Από την άλλη η γυναίκα έπρεπε να υποβάλλει αίτηση στον επώνυμο Άρχοντα, όπου θα συμπεριλάμβανε συγκεκριμένους λόγους που έκαναν αδύνατη την συμβίωση. Στην περίπτωση συναίνεσης για την λύση του γάμου ήταν ελεύθεροι να το κάνουν. Ενώ στην περίπτωση των

τρίτων προσώπων , μπορούσαν να προκαλέσουν την λύση του γάμου για να μην παντρευτούν αυτοί σαν επίκληροι.

Κατά την ρωμαϊκή περίοδο, ο τρόπος με τον οποίο ένας γάμος μπορούσε να λυθεί ανάλογα με το είδος του γάμου, δηλαδή αν ο γάμος ήταν αυστηρός ή ελεύθερος.

Σύμφωνα με το αρχαιότερο ρωμαϊκό δίκαιο όπου κυριαρχεί ο αυστηρός γάμος , την πρωτοβουλία για την λύση του την είχε ο αρχηγός της οικογένειας , από την οποία προερχόταν ο κάθε σύζυγος. Ο πατέρας στην Αρχαία Ρώμη είχε το δικαίωμα να λύσει τον γάμο της κόρης του παρά την θέληση της. Χαρακτηριστικό όμως του αυστηρού γάμου ήταν ότι μόνο ο άνδρας είχε το δικαίωμα της μονομερούς διάλυσης αυτού του γάμου. Στον ελεύθερο όμως γάμο κάθε ένας από τους συζύγους είχε το δικαίωμα να ζητήσει την λύση του γάμου. Η αίτηση διάλυσης του γάμου υποβάλλονταν είτε γραπτώς ή προφορικώς από το σύζυγο ή δια μέσου τρίτου ή ακόμα και σιωπηλά εγκαταλείποντας την σύζυγο και επισυνάπτοντας νέο γάμο. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ένας ελεύθερος γάμος μπορούσε να διαλυθεί και με κοινή συναίνεση. Το αποτέλεσμα βέβαια του ελεύθερου γάμου ήταν να αυξηθούν τα διαζύγια.

Περιορισμοί στην ελευθερία του διαζυγίου άρχισαν να μπαίνουν κάτω από χριστιανικές επιδράσεις από την εποχή του μεγάλου Κωνσταντίνου. Ο ίδιος δεν απαγόρευε το συναινετικό διαζύγιο αλλά προέβλεπε κυρίως περιουσιακές κυρώσεις για τον σύζυγο που χωρίζει χωρίς να υπάρχει σημαντικός λόγος. Ως σημαντικοί λόγοι θεωρούνταν οι εξής:

1. ο φόνος
2. η δηλητηρίαση
3. η τυμβωρυχία
4. η μοιχεία
5. η μαστροπεία.

Μετάπειτα αυτοκράτορες , θέσπισαν και άλλους λόγους διαζυγίου, ελάφρυναν τις κυρώσεις του διαζυγίου χωρίς σπουδαίο λόγο ευκολύνοντας έτσι το διαζύγιο (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1990).

Τα τελευταία χρόνια πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης και κυρίως κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας, στην νοολογία των εκκλησιαστικών δικαστηρίων επικράτησε η απονομή, συχνά διαζυγίων με μόνο λόγο ότι η κοινωνία δια βίου έχει καταστεί για τους συζύγους και για τον καθένα χωριστά αδύνατη ή αφόρητη. Αντικειμενικοί λόγοι διαζυγίου υπήρξαν:

1. η αδυναμία του άνδρα να συντηρήσει την οικογένεια του,
2. η ανικανότητα του για συνουσία,
3. η ασθένεια της γυναίκας ή άλλης κατάστασης όπου απωθεί τον άνδρα.(Δεληγιάννης , 1987).

Το σύστημα δεν άλλαξε βασικά ούτε επί Ιουστινιανού, αλλά ούτε με κατοπινές τροποποιήσεις από τον ίδιο ή τους άλλους αυτοκράτορες. Η αλλαγή διαδραματίστηκε στην απαγόρευση του διαζυγίου λόγω κοινής συμφωνίας και καθορίστηκαν ι λόγοι που επιτρεπόταν η λύση του έγγαμου βίου. Κατά το δίκαιο του Ιουστινιανού τέτοιοι λόγοι εις βάρος της γυναίκας ήταν:

1. αποσιώπηση συνομωσίας κατά του βασιλιά
2. μοιχεία
3. επιβουλή της ζωής του ανδρός
4. γεύματα και μπάνια με άλλους άντρες
5. διανυκτερεύσεις εκτός οικείας
6. μετάβαση σε θέατρα, σε ιπποδρόμια
7. η συμμετοχή σε κυνήγια χωρίς την έγκριση του ανδρός.

Οι λόγοι εις βάρος του ανδρός ήταν:

1. συνομωσία κατά του βασιλιά
2. επιβουλή της ζωής της γυναίκας

3. επιβουλή της σωφροσύνης της γυναίκας
4. απόπειρα να την παραδώσει σε άλλους άνδρες
5. ψεύτικη καταγγελία της γυναίκας για μοιχεία
6. μόνιμη σχέση με άλλη γυναίκα στο συζυγικό σπίτι ή και σε άλλος σπίτι
7. σεξουαλική ανικανότητα
8. αιχμαλωσία
9. περιβολή μοναχικού σχήματος.

Το άνωθεν σύστημα διαδραματίστηκε έως τον 12 αιώνα . από τον 19^ο αιώνα άρχισε να επικρατεί το διαζύγιο ως θεσμός δικαστική απόφασης.

Σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη ελληνικού δικαίου του διαζυγίου αποτέλεσε η ψήφιση του Ν. 2228/ 1920, που απαγόρευσε το συναινετικό διαζύγιο και απαίτησε δικαστική απόφαση για την χορήγησή του. Το δίκαιο του διαζυγίου άλλαξε ριζικά με τον Ν. 1329/ 1983, που καθιέρωσε ως λόγους διαζυγίου τον ισχυρό κλονισμό και την συναίνεση των συζύγων (Κουμάντος, 1984).

Σύμφωνα με την Κοτζαμπάση (1994), για να λύσουν οι δύο σύζυγοι τον γάμο τους έχουν δύο δυνατότητες :

1. να επιλέξουν συναινετικό διαζύγιο εάν σε αυτό συμφωνούν και οι δύο
2. να ασκήσει ο ένας από τους δύο αγωγή εφόσον υπάρχει το δικαίωμα διάζευξης.

Οι τρεις βασικοί λόγοι για την έκδοση διαζυγίου είναι η συναίνεση των συζύγων, ο ισχυρός κλονισμός της συζυγικής διαβίωσης και η αφάνεια. Πάραυτα υπάρχουν και οι ρυθμίσεις που αναφέρονται στις συνέπειες του διαζυγίου και ιδιαίτερα στην διατροφή με βάση την αρχή της ισότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΑΖΥΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε συνάρτηση με τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες τα ποσοστά του διαζυγίου στην Ελλάδα έχουν σημειώσει μια αυξανόμενη πορεία.

Το 1979, στην Ελλάδα ψηφίστηκε ο νόμος 868/79, όπου δίνει την δυνατότητα για την λύση νεκρών γάμων καθορίζοντας ως κριτήριο τον ισχυρό κλονισμό του έγγαμου βίου. Ο ισχυρός κλονισμός καθιερώνεται ως γενικός λόγος διαζυγίου, σύμφωνα με το άρθρο 1439 του Αστικού κώδικα, όπου κάθε ένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει διαζύγιο, χωρίς να απαιτείται η υπαιτιότητα του άλλου συζύγου.

Έρευνες έδειξαν ότι η ύπαρξη ως λόγος διαζυγίου οδήγησε στον διπλασιασμό και αύξηση των διαζυγίων μέχρι το 1983. Έπειτα οι αλλαγές που επήλθαν στο Οικογενειακό Δίκαιο στα τέλη του 1983, έφεραν στο προσκήνιο το συναινετικό διαζύγιο. Η νέα κατάσταση λοιπόν οδήγησε σε ραγδαία αύξηση των διαζυγίων στον ελλαδικό χώρο (Καλτσούνη, 2000)

Το συναινετικό διαζύγιο λοιπόν επηρεάζει τον αριθμό των διαζυγίων ανοδικά. Από το 1990 έως το 1994 παρουσιάζεται μια σταθεροποίηση, ενώ μετά το 1994 ο αριθμός των διαζυγίων αυξάνεται δραματικά ξεπερνώντας τα 10000 (Καλτσούνη, 2000).

Συμπερασματικά λοιπόν θα λέγαμε πως τα διαζύγια, εμφανίζουν μια ιδιαίτερα σημαντική συχνότητα σε σχέση με τα παρελθοντικά στοιχεία που επικρατούσαν. Αυτό το γεγονός, σε συνάρτηση με την πτώση των ποσοστών γαμηλιότητας αποτελεί για την χώρα μας κρίση. Η

κρίση έχει ως αντίκτυπο τον θεσμό του γάμου και κατά συνέπεια της οικογένειας.

1.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ

Σύμφωνα με την κοινωνιολογική προσέγγιση , βασικός παράγοντας της διάλυσης του γάμου είναι η διαφορετική προσωπικότητα της σύγχρονης γυναίκας. Η νέα αυτή προσωπικότητα αξιώνει τον σεβασμό και την αναγνώριση των ικανοτήτων της καθώς και της προσφοράς της στην οικογένεια. Από την μεριά του ο σύζυγος είτε παραδέχεται ή αντιμάχεται τον πολυσύστατο ρόλο της γυναίκας. (Καλτσούνη, 2000)

Η ανωτέρω θεωρία της Κοινωνιολογίας βασίζεται στο γεγονός ότι και οι κοινωνιολογικοί παράγοντες θα πρέπει να βασίζονται στις συνεχόμενες αλλαγές που εξελίσσονται στην κοινωνία.

Συνεχίζοντας λοιπόν , η σύγχρονη γυναίκα χαρακτηρίζεται από οικονομική ανεξαρτησία καθώς και κοινωνική ευελιξία. Οι λόγοι που η γυναίκα καθίσταται ικανή να αντιμετωπίσει χωρίς παθητικότητα την κακή συμβίωση είναι οι εξής:

1. η κοινωνικοοικονομική της εξέλιξη
2. το φεμινιστικό κίνημα
3. η εργασία. (Καλτσούνη, 2000)

Σύμφωνα με την Κοινωνιολογία σημαντικός παράγοντας διάλυσης του έγγαμου βίου είναι ο διαχωρισμός των κόσμων με βάση το φύλο.

«Άντρες και γυναίκες είναι τοποθετημένοι σε διαφορετικές γωνίες της ζωής και κάθε γωνία αντιπροσωπεύει μοναδικούς όσμους εμπειρίας» (Καλτσούνη, 2000).

Έτσι λοιπόν, προκύπτει το συμπέρασμα εύλογα ότι οι άντρες και οι γυναίκες βιώνουν διαφορετικά ο καθένας εμπειρίες και υιοθετούν διαφορετικές στάσεις και απόψεις, καθώς και τρόπους επίλυσης προβλημάτων αλλά και αξιολόγησης, σχετικά με την σημαντικότητα και την αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων.

Σύμφωνα με τον Χριστιανόπουλο (1994), ένας ακόμα λόγος διαζυγίου, είναι ο γάμος που προέκυψε έπειτα από ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. Πολλοί δεσμοί καταλήγουν σε γάμο μετά από μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, αφού πολλά ζευγάρια δεν χρησιμοποιούν αντισύλληψη. Συνεπώς, η απρογραμμάτιστη εγκυμοσύνη οδηγεί σε έναν γάμο που τελείται αποκλειστικά και μόνο για αυτόν τον λόγο. Συχνό φαινόμενο λοιπόν είναι η διάλυση ενός τέτοιου γάμου, εφόσον το μόνο δέσιμο του ζεύγους είναι το παιδί.

Έπειτα , άλλος ένας λόγος είναι συνεχόμενες απαιτήσεις της ζωής που έχουν πειστικό χαρακτήρα. Οι απαιτήσεις αυτές έχουν να κάνουν με τον χρόνο και την ενέργεια του ζευγαριού (Καλτσούνη, 2000).

Ο Michel (1991), παραθέτει δύο διαφορετικές απόψεις, σχετικά με την νεαρότητα του ζευγαριού ως λόγος διάλυσης γάμου. Αφενός έρευνες του Clark Vincent, που δείχνουν την εύθραυστη σχέση στο ζευγάρι όταν η τέλεση του γάμου γίνεται σε νεαρή ηλικία και αφετέρου, οι Winch & Green ισχυρίζονται ότι δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο η ηλικία αλλά κάποιοι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες.

Ένας ακόμα παράγοντας σύμφωνα με τον Michel (1991), είναι η ρουτίνα στον έγγαμο βίο. Για ορισμένα ζευγάρια η καθημερινότητα πλήττει σοβαρά την εν γάμο ζωή τους, αφού αυτά που κάποτε ενώ ήταν ένα ωραίο ξάφνιασμα καταλήγουν ως μια συνήθεια.

Επιπλέον, σύμφωνα με την Καλτσούνη (2000) , η αστικοποίηση και εκβιομηχανισμένη κοινωνία συμβάλλει έμμεσα στην διάλυση του

γάμου. Τα χαρακτηριστικά της αστικής κοινωνίας συμβάλλουν αρνητικά σε κάθε ισόβια δέσμευση. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

1. η ανωνυμία
2. η κατάλυση της παραδοσιακής εξουσίας σε όλους τους τομείς
3. η έμφαση στην επιτυχία
4. η έλλειψη αξιοκρατίας
5. η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στην ευτυχία
6. η επικέντρωση στον υλισμό
7. η σύναψη εφήμερων συμβατικών σχέσεων.

2.ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ

Εκτός από τους κοινωνικούς παράγοντες, υπάρχουν και οι ψυχολογικοί παράγοντες που οδηγούν ένα ζευγάρι στην λύση του γάμου. Τέτοιοι ψυχολογικοί παράγοντες είναι:

- Έλλειψη ψυχολογικής ωριμότητας

Δηλαδή η ελλιπής προετοιμασία για την δια βίου δέσμευση είναι ένας παράγοντας που οδηγεί στο διαζύγιο. Ένα ζευγάρι δεν μπορεί να στηρίξει της κοινή του πορεία :

- στην ασυμφωνία
- στους διαπληκτισμούς
- στην ένταση
- και σε αρνητικά συναισθήματα. (www.prosarmogi.gr)

Συμπερασματικά, όλα τα παραπάνω αποτελούν πηγή που επηρεάζουν όλα τα μέλη της οικογένειας, τόσο του συντρόφους όσο και τα παιδιά.

- Έλλειψη επικοινωνίας και διαλόγου

Συναισθήματα που προκαλούνται από την ελλιπή επικοινωνία είναι η αποξένωση , η μοναξιά και η απαξίωση. Η έλλειψη διαλόγου και επικοινωνίας οδηγεί τα ζευγάρια σε μια καθημερινότητα συνήθειας χωρίς προοπτικές ανανέωσης.

Επιπλέον ο υπέρμετρος εγωισμός, που συνοδεύεται από απολυταρχικές αντιλήψεις και από άκαμπτη αυταρχική συμπεριφορά, αποδεικνύεται ως σημαντικός παράγοντας για την δημιουργία δυσλειτουργικής σχέσης. (www.prosarmpgi.gr)

- Ερωτική ζωή των συζύγων

Σύμφωνα με τον Draikors (1984), «η ερωτική ισορροπία αποτελεί προϋπόθεση στην διατήρηση μιας ευτυχισμένης συζυγικής σχέσης». Η μη ικανοποιητική ερωτική ζωή δυο συζύγων δημιουργεί εντάσεις στην οικογενειακή διαβίωση. Οι σύζυγοι λοιπόν , που ζουν σε μια σχέση χωρίς κατανόηση , παραδοχή και αμοιβαίο σεβασμό οδηγούνται στην σύναψη εξωσυζυγικών σχέσεων προκειμένου να καλύψει ανάγκες που έχουν σχέση με την επικοινωνία και με την επαφή.

- Επεμβάσεις τρίτων προσώπων

Πολλές φορές τα ζευγάρια δεν θέτουν τα όρια που θα έπρεπε σε συγγενείς και φίλους. Το περιβάλλον είναι ένας παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε χωρισμό. Αυτό συμβαίνει όταν τα πρόσωπα του περιβάλλοντος επεμβαίνουν και καθοδηγούν το ζευγάρι χωρίς να του

αφήνουν τα περιθώρια να αναπτύξουν μια υγιή και λειτουργική σχέση.
(Draikors, 1984)

- Τα «πεθερικά»

Ο συγκεκριμένος παράγοντας θα μπορούσε να ενταχθεί στην άνωθεν κατηγορία αφού έχει συναφή σχέση με τα πρόσωπα του περιβάλλοντος. Είναι συνηθισμένος παράγοντας που οδηγεί σε προστριβές και απογοήτευση εκτός αν και τα δύο μέρη αποφασίσουν με ωριμότητα να αποφύγουν τέτοιου είδους προστριβές. (www.prosarmogi.gr)

- Τα παιδιά

Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (1981) « τα παιδιά πολύ πριν την γέννηση τους μπορούν να επηρεάσουν την αρμονία του ζευγαριού». Βασικός λόγος είναι η ασυμφωνία κατά πόσο θέλουν και επιθυμούν πραγματικά να έχουν ή όχι παιδιά.

- Οικονομικοί λόγοι

Η οικονομική κρίση παρουσιάζει διττή επιρροή σε έναν γάμο. Υπάρχουν οι περιπτώσεις όπου οι οικονομικές δυσκολίες ενώνουν και δένουν ένα ζευγάρι ενώ αντίθετα σε άλλες περιπτώσεις χωρίζουν το ζευγάρι.

Η διάλυση ενός γάμου , σε περίοδο οικονομικών δυσκολιών έχει να κάνει αφενός με τις στερήσεις αναγκών και αφετέρου με τις συγκρούσεις. (www.prosarmogi.gr)

Συμπερασματικά λοιπόν μπορεί να αναφερθεί, ότι κάθε παράγοντας είτε κοινωνιολογικός ή ψυχολογικός ευθύνεται σε κάποιο ποσοστό και όλοι μαζί αυξάνουν τους κινδύνους που επηρεάζουν αρνητικά τον έγγαμο βίο. Η λύση του γάμου είναι μια διαδικασία που η απαρχή της προϋπάρχει πριν την οριστική απόφαση. Το διαζύγιο είναι και για τους δύο συζύγους, μια δοκιμασία επίπονη που επηρεάζει όλα τα μέλη της οικογένειας.

1.2ΣΤΑΔΙΑ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Το διαζύγιο προκειμένου να ολοκληρωθεί, περνάει από ορισμένα στάδια. Σύμφωνα με την Χουρδάκη (1982), τα στάδια του διαζυγίου είναι τα εξής:

1. Το στάδιο των πρώτων απογοητεύσεων:

Χαρακτηρίζεται από την διαίσθηση του ζευγαριού ότι κάτι δεν πάει καλά. Την εποχή αυτή δημιουργούνται οι πρώτες υπόνοιες κάτι όμως που προσπαθούν αρχικά να απωθήσουν. Αυτές τις υπόνοιες αποφεύγουν να συζητήσουν και κατά συνέπεια να αντιμετωπίσουν γιατί απογοητευμένοι διαπιστώνουν ότι τα οικογενειακά θεμέλια δεν είναι τόσο γερά.

2. Το στάδιο του συναισθηματικού διαζυγίου:

Αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται από ψυχολογική ανωριμότητα του ζευγαριού αφού οι εντάσεις, οι κατηγορίες του ενός για τον άλλον καθώς και οπισθοδρομικές αναμνήσεις σε παρελθοντικά προβλήματα. Η ψυχολογική ανωριμότητα όμως του ζευγαριού ολοκληρώνεται με εγωιστικές συμπεριφορές και πεισματική τάση του ενός να επιβληθεί στον άλλον κρατώντας ακλόνητη στάση στο δικό του πρίσμα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν οδηγεί το συναισθηματικό διαζύγιο απαραίτητα στο νομικό διαζύγιο.

3. Το στάδιο του νομικού διαζυγίου:

Είναι η περίοδος που γνωστοποιείται στο περιβάλλον η απόφαση του ζευγαριού για λύση του γάμου καθώς και η περίοδο νομικών διαδικασιών για την δικαστική απόφαση. Η οικογενειακή διάσπαση και το διαζύγιο δεν είναι ένα απλό γεγονός, αντίθετα είναι μια μακρόχρονη και

χρονοβόρα διαδικασία που επηρεάζει τους εμπλεκόμενους καθώς και το περιβάλλον.

1.3 ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αγωγή διαζυγίου θα πρέπει να συντρέχουν οι κάτωθι λόγοι:

1. Μοιχεία
2. Διγαμία
3. Επιβουλή ζωής
4. Κακόβουλη εγκατάλειψη που διήρκεσε τουλάχιστον 2 έτη
5. Ισχυρός Κλονισμός
6. Φρενοβλάβεια που διήρκεσε τουλάχιστον 4 έτη
7. Αφάνεια
8. Σεξουαλική ανικανότητα που υπήρχε κατά την διάρκεια του έγγαμου βίου και διήρκεσε 3 έτη. (Κουνουγέρη- Μανωλεδάκη, 1988)

Παρατηρείται πως ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδας επέφερε ορισμένες ανακατατάξεις στο νομικό προσχέδιο που ίσχυε έως πρότινος. Για πρώτη φορά καθιερώθηκαν δύο είδη διαζυγίου. Αφενός το συναινετικό διαζύγιο και αφετέρου το διαζύγιο κατ' αντιδικία.

Το συναινετικό διαζύγιο:

Συναινετικό διαζύγιο είναι η λύση του γάμου με δικαστική απόφαση ύστερα από συμφωνία των δύο συζύγων. Κατά συνέπεια το συναινετικό διαζύγιο αναλύεται σε ένα δικαιοπρακτικό στοιχείο (η συμφωνία των συζύγων) και ένα δικαιοδοτικό (η δικαστική απόφαση).

Σύμφωνα με μια πρώτη άποψη (Δεληγιάννης, 1983) η οποία αντιμετωπίζει το συναινετικό διαζύγιο αποκλειστικά στην δικονομική του διάσταση τόσο η συμφωνία των συζύγων όσο και το συναινετικό

διαζύγιο είναι αμιγείς διαδικαστικές πράξεις. Στους αντίποδες βρίσκεται η γνώμη κατά την οποία το συναινετικό διαζύγιο συγκροτείται από δύο ισότιμα στοιχεία:

- Το δικαιοπρακτικό
- Το δικονομικό.

Σύμφωνα με τους Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη (1988), το συναινετικό διαζύγιο αναλύεται στα δύο αυτά στοιχεία τα οποία όμως δεν είναι ισότιμα αφού υπερέχει το δικονομικό. Τέλος υποστηρίζεται και η γνώμη, ότι μολονότι η συμφωνία των συζύγων έχει δικαιοπρακτικό χαρακτήρα, το συναινετικό διαζύγιο είναι μόνο δικαστική απόφαση, αφού το δικαιοπρακτικό στοιχείο βρίσκεται εντός της δικαστικής απόφασης.

Οι προϋπόθεσεις προκειμένου να εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο είναι οι εξής:

- ∅ Ελάχιστη διάρκεια γάμου: σύμφωνα με τον Ν ΑΚ 1441παρ.2, απαιτεί τουλάχιστον ένα έτος έγγαμης συμβίωσης προκειμένου να ζητηθεί συναινετικό διαζύγιο.
- ∅ Συμφωνία των συζύγων: είναι αυτονόητη προϋπόθεση προκειμένου να εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο και αποτελεί δικαιοπραξία.
- ∅ Δήλωση της συμφωνίας ενώπιον δικαστηρίου: δηλώνεται στο δικαστήριο από του δύο συζύγους είτε αυτοπροσώπως ή με ειδικό πληρεξούσιο, σε δύο συνεδριάσεις που απέχουν μεταξύ τους, 6 μήνες.
- ∅ Συμφωνία για τα ανήλικα τέκνα: σύμφωνα με τον Ν. ΑΚ1441παρ. 3, εάν υπάρχουν ανήλικα τέκνα, οι σύζυγοι οφείλουν να προσκομίζουν στο δικαστήριο την συμφωνία τους εγγράφως, με την οποία ρυθμίζουν την επιμέλεια τους και την επικοινωνία μαζί τους. η συμφωνία αυτή επικυρώνεται από το

δικαστήριο και ισχύει έως ότου εκδοθεί η δικαστική απόφαση.
(Κουνουγέρη- Μανωλεδάκη, 1988)

Σύμφωνα με το άρθρο 1441 παρ.1 του ΑΚ, οι σύζυγοι υποβάλλουν προς το δικαστήριο κοινή αίτηση, ζητώντας να λυθεί ο γάμος τους. Αρμόδιο καθ' ύλην δικαστήριο είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο, ενώ η κατά τόπο αρμοδιότητα προσδιορίζεται είτε από τον τόπο της τελευταίας κοινής κατοικίας των συζύγων , ή από τον τόπο της κατοικίας ή διαμονής του ενός από τους συζύγου. Εν συνεχεία ακολουθείται η εκούσια δικαιοδοσία.

Με την αμετάκλητη δικαστική απόφαση , που απαγγέλει το συναινετικό διαζύγιο, ο γάμος λύνεται. Δεδομένου ότι κατά το άρθρο 741, που επιτρέπει την εκ των προτέρων παραίτηση από τα ένδικα μέσα για τις υποθέσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας , οι σύζυγοι συνήθως θα έχουν παραιτηθεί από αυτά , στο πλαίσιο των συμφωνιών για την συναινετική λύση του γάμου τους, ώστε, μόλις εκδοθεί η οριστική απόφαση αυτή να καθίσταται αμετάκλητη.

Το διαζύγιο με αντιδικία:

Όταν οι σύζυγοι δεν ακολουθήσουν τον τρόπο του συναινετικού διαζυγίου , δεν μένει παρά η αντιδικία. Η σχετική αγωγή μπορεί να ασκηθεί εφόσον συντρέχουν ορισμένοι λόγοι διαζυγίου που περιοριστικά αναφέρονται στον νόμο. Οι λόγοι αυτοί σύμφωνα με τον Ν. του ΑΚ 1441 είναι:

- i. Η αφάνεια: η κήρυξη με δικαστική απόφαση του ενός από τους συζύγους σε αφάνεια θα έπρεπε να έλυνε τον γάμο, αφού η δικαστική απόφαση περί αφάνειας αμάχητο τεκμήριο θανάτου.

Ωστόσο ειδικά ο γάμος δεν λύνεται με την απόφαση αυτή , απλώς η κήρυξη σε αφάνεια αποτελεί λόγο διαζυγίου.

- ii. Ο ισχυρός κλονισμός της έγγαμης σχέσης για ένα λόγο που δεν αφορά αποκλειστικά τον ενάγοντα: ο ισχυρός κλονισμός της έγγαμης σχέσης για λόγο που δεν αφορά αποκλειστικά τον ενάγοντα. Τα δύο στοιχεία που περιλαμβάνονται είναι αφενός ο ισχυρός κλονισμός του γάμου και αφετέρου ο λόγος δεν αφορά αποκλειστικά τον ενάγοντα. Κλονισμός του γάμου υπάρχει όταν επέρχεται ριζική μεταστροφή στα συναισθήματα του συζύγου απέναντι στο γάμο, δηλαδή όταν εκλείπει η ψυχική διάθεση για την συνέχιση της έγγαμης σχέσης. Η απαίτηση του νόμου για κλονισμό τόσο ισχυρό ώστε βασίμως να καθιστά αφόρητη την συμβίωση για τον ενάγοντα, έχει οδηγήσει στην άποψη ότι η κρίση «περί ισχυρού κλονισμού» γίνεται με κριτήρια τόσο υποκειμενικά όσο και αντικειμενικά

Τα τεκμήρια κλονισμού , που καθιερώνει ο νόμος, αναφέρονται τόσο στον κλονισμό όσο και στον ισχυρό του χαρακτήρα. Τα τεκμήρια αυτά επιγραμματικά είναι τα εξής:

- μοιχεία
- διγαμία
- επιβουλή της ζωής
- εγκατάλειψη

- iii. Ο ισχυρός κλονισμός ύστερα από τετραετή διάσταση: η έννοια της διάστασης ορίζεται σύμφωνα με την Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη (1988) «έκλειψη των στοιχείων της έγγαμης συμβίωσης , τόσο σε υλικό όσο και σε ψυχικό επίπεδο». Ωστόσο όπως έχει προαναφερθεί οι εξωτερικές εκδηλώσεις της έγγαμης συμβίωσης δεν αποκλείουν την διάσταση δηλαδή , εάν απουσιάζει το ψυχικό στοιχείο δεν αποκλείεται η διάθεση για έγγαμη

συμβίωση. Η διάσταση αποτελεί ακαταμάχητο τεκμήριο για τον κλονισμό του γάμου εφόσον έχει διαρκέσει για τέσσερα έτη συνεχώς. Αφετηρία για την τετραετία είναι η επόμενη μέρα από εκείνη κατά την οποία έπαψε να υπάρχει έγγαμη συμβίωση.

1.4ΦΑΣΕΙΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Η μέθοδος του διαζυγίου μπορεί να διαρθρωθεί στις εξής τρεις φάσεις:

1. Στην αρχική φάση της οικογενειακής έντασης.
2. Στην δεύτερη φάση κυριαρχεί η δικαστική αντιδικία.
3. Στην τρίτη και τελευταία φάση, διαδραματίζεται η σταθεροποίηση της μετασυλιακής φάσης. (Κουμάντος, 1989)

Συνεπώς η αρχική φάση της οικογενειακής έντασης χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνεννόησης , ελλιπές επικοινωνιακό περιβάλλον και από έντονες πιεστικές καταστάσεις. Σε αυτήν την φάση οι σύζυγοι δεν συνεννοούνται σχετικά με την προστασία των παιδιών. Το αποτέλεσμα είναι τα παιδιά να εκτίθενται σε καθημερινές συγκρούσεις. Το αποτέλεσμα είναι τα παιδιά να καλούνται συνειδητά ή και ασυνείδητα να διαλέξουν «στρατόπεδο» προκειμένου να βρουν μια εξήγηση στα αίτια των συνεχόμενων και εν εξέλιξη εντάσεων.

Η δεύτερη φάση, χαρακτηρίζεται από τις διαδικασίες υλοποίησης του χωρισμού, ενώ ο ένας από τους συζύγους έχει ήδη απομακρυνθεί. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, εκδηλώνεται έντονη επιθετικότητα, με έντονη διάθεση καταστροφής και εκδίκησης. Η αυτοδικία είναι το κύριο γνώρισμα αυτής της φάσης. Όταν μάλιστα υπάρχουν παιδιά, οι απαραίτητες ρυθμίσεις που αφορούν την τύχη τους(επιμέλεια, διατροφή κ.τ.λ.) γίνονται αφορμή και πεδίο συγκρούσεων, οι οποίες περνούν και στα παιδιά, με αποτέλεσμα αυτά να διχάζονται και να μένουν συναισθηματικά στερημένα. Ακόμα και ο γονιός με τον οποίο ζουν, δεν

είναι σε θέση να τους προσφέρει την απαραίτητη συναισθηματική κάλυψη, εξαιτίας των προσωπικών αναγκών και της ταραγμένης ψυχικής του ισορροπίας.

Η τρίτη φάση έχει να κάνει με θέματα όπως :

1. κανόνες
2. ευθύνες
3. χρηματοδότηση

Σε αυτήν την φάση τίθενται οι προσωπικοί στόχοι του κάθε συζύγου , αφού έχει να κάνει απόλυτα με το διαδικαστικό κομμάτι του διαζυγίου αι τις λεπτομέρειες που αφορούν τις ευθύνες του κάθε μέλους, ειδικούς κανόνες μεταξύ του ζευγαριού αλλά και την χρηματοδότηση του ενός από τον άλλον , η διατροφή. (Κουμάντος, 1989)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΖΕΥΞΗ

2.1Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Η υποχρέωση διατροφής έχει αντικείμενο την καταβολή παροχών κατ' αρχήν χρηματικών, με τι οποίες καλύπτονται τα προς το ζην του δικαιούχου. Ο όρος διατροφή, ετυμολογικά παραπέμπει στις άμεσες ανάγκες του ανθρώπου για επιβίωση.

Η σημασία που η διατροφή έχει για τον δικαιούχο εξηγεί ορισμένες νομικές ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην προστασία της σχετικής αξίωσης και ανάγονται στις εξής:

- η αξίωση διατροφής είναι ακατάσχετη και ως ακατάσχετη είναι και ανεκχώρητη, δηλαδή ο δικαιούχος δεν μπορεί να τη μεταβιβάσει σε τρίτο. Επιπλέον δεν υπόκεινται σε συμψηφισμό δηλαδή, αν ο υπόχρεος διατροφής έχει κάποια απαίτηση κατά του δικαιούχου δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι μεταξύ της υποχρέωσης διατροφής και της απαίτησης από δάνειο κατά την οποία έχει κατά του δικαιούχου της διατροφής επήλθε ολική ή μερική απόσβεση λόγω συμψηφισμού.
- Δεν επιτρέπεται μελλοντική παραίτηση από την αξίωση διατροφής.
- Η δικαστική επιδίωξη της αξίωσης διατροφής διευκολύνεται με την υποχρέωση του εναγόμενου να προκαταβάλλει τα

δικαστικά έξοδα, με την δυνατότητα ή και την υποχρέωση να κηρύσσεται η σχετική απόφαση προσωρινώς εκτελεστή. Τέλος με την κατ' εξαίρεση δυνατότητα για κατάσχεση, μέχρι το μισό, μισθών, συντάξεων και ασφαλιστικών παροχών, προκειμένου να ικανοποιηθεί η αξίωση διατροφής.

- Η αθέτηση της υποχρέωσης διατροφής συνεπάγεται ορισμένες αστικές κυρώσεις. Η προστασία της αξίωσης επιδιώκεται και με ποινικές κυρώσεις. (Κωνσταντινίδης, 1983)

Ο ένας εκ των δύο συζύγων δικαιούται διατροφή εάν και εφόσον συντρέχουν οι παρακάτω λόγοι:

- Ø Αν βρίσκεται σε ηλικία ή σε κατάσταση υγείας που δεν του επιτρέπουν να εργάζεται ώστε να εξασφαλίσει τα προς το ζην.
- Ø Εάν έχει την επιμέλεια ανήλικου τέκνου και δια αυτόν τον λόγο δεν είναι εφικτό να βρει εργασία.
- Ø Εάν δυσκολεύεται για εύρεση σταθερής εργασίας ή χρειάζεται κάποια επαγγελματική εκπαίδευση.
- Ø Σε περίπτωση που για λόγους επιείκειας (πρόβλημα υγείας του ενός συζύγου), η εκδίκαση διατροφής γίνεται για τον ένα σύζυγο. (Κωνσταντινίδης, 1983)

Η διατροφή δίνεται κάθε μήνα εκτός εάν δοθεί ολόκληρο το ποσό που έχει εκδικαστεί εφόσον σε αυτό συμφωνήσουν και οι δύο σύζυγοι. Η συμφωνία δηλώνεται είτε εγγράφως ή με απόφαση δικαστηρίου.

Ο λόγος που η διατροφή μπορεί να περιοριστεί ή να αποκλειστεί, έγκειται κυρίως στην μικρή χρονική διάρκεια του γάμου ή εφόσον ο δικαιούχος της διατροφής προκάλεσε εκούσια την απορία του συζύγου.

Τέλος, η παροχή διατροφής παύει να ισχύει εφόσον ο δικαιούχος παντρευτεί ξανά ή συζήσει ή με τον θάνατο του υπόχρεου ή του δικαιούχου.

2.2ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΖΕΥΞΗ

Το δικαίωμα προς διάζευξη ασκείται μόνο από τον δικαιούχο σύζυγο. Επομένως δεν μπορεί να ασκηθεί από αντιπρόσωπο αλλά ούτε και από κληρονόμους του δικαιούχου.

Ο σύζυγος που τελεί υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση δεν μπορεί να εγείρει αγωγή διαζυγίου, ούτε να συμφωνήσει σε συναινετικό διαζύγιο και να υποβάλλει την σχετική αίτηση. (Κωνσταντινίδης, 1983)

Ο περιορισμένα δικαιοπρακτικά ανίκανος σύζυγος ασκεί μόνος την αγωγή διαζυγίου, χωρίς να απαιτείται συναίνεση του δικαστικού συμπαραστάτη.

Όσον αφορά την κατάχρηση του δικαιώματος προς διάζευξη, αφορά το κατ' αντιδικία διαζύγιο. Στο συναινετικό διαζύγιο είναι θεωρητικά δυνατή κατάχρηση του δικαιώματος προς διάζευξη. Από την στιγμή όμως που η καταχρηστική άσκηση δεν λαμβάνεται αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο, αλλά μόνο ύστερα από ένσταση, είναι πρακτικά αδύνατο να ελεγχθεί, κατά την διαδικασία συναινετικού διαζυγίου, τυχόν καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προς διάζευξη.

Καταχρηστική άσκηση υπάρχει όταν οι συνέπειες από την λύση του γάμου με διαζύγιο είναι εξαιρετικά σκληρές για τον εναγόμενο σύζυγο ή ενδεχομένως για τα ανήλικα παιδιά. (Κωνσταντινίδης, 1983)

Σύμφωνα με τον Κουμάντο (1989), επιγραμματικά η απόσβεση του δικαιώματος προς διάζευξη τίθεται υπό εφαρμογή όταν συντρέχει κάποια από τις κάτωθι καταστάσεις:

- Θάνατος: ο θάνατος του ενός ή του άλλου συζύγου λύνει το γάμο, επομένως το διαζύγιο δεν επιδέχεται πλέον εφαρμογή.
- Παραίτηση: το δικαίωμα για διάζευξη καταργείται και με την παραίτηση. Η παραίτηση είναι ισχυρή , εφόσον γίνεται μετά την γέννηση του σχετικού δικαιώματος.
- Η συγγνώμη: η συγγνώμη συνίσταται στην εξωτερίκευση της συμφιλιοτικής διάθεσης του συζύγου , που δικαιούται να ζητήσει διαζύγιο , απέναντι σε παράπτωμα του άλλου συζύγου. Επομένως η έννοια της συγγνώμης είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την έννοια του παραπτώματος.
- Η πάροδος του χρόνου: η αδράνεια του δικαιούχου για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν αποτελεί αυτήν καθεαυτή , αποσβεστικό λόγο του δικαιώματος προς διάζευξη. Το γεγονός , όμως ότι ο δικαιούχος σύζυγος δεν άσκησε αγωγή διαζυγίου μπορεί να σημαίνει ότι δεν υφίσταται πλέον κλονισμός.

2.3 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Αποτελεί καθημερινή διαπίστωση πια ότι ολοένα και περισσότεροι Έλληνες παίρνουν διαζύγιο. Βάση στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας τα διαζύγια παρουσιάζουν μια διακύμανση 13% έως 20% σε σχέση με τους γάμους. (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=792085>)

Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία οι διακυμάνσεις στους γάμους και τα διαζύγια έχουν ως εξής:

- Το 1971 τελέσθηκαν 73.350 γάμοι και 3.675 διαζύγια
- Το 1981 τελέσθηκαν 71.178 γάμοι και 6.351 διαζύγια
- Το 1991 τελέσθηκαν 65.568 γάμοι και 6.351 διαζύγια
- Το 1998 τελέσθηκαν 55.489 γάμοι και 7.814 διαζύγια

Σύμφωνα με στοιχεία του Πρωτοδικείου Αθηνών , το 1980 ο αριθμός των συναινετικών διαζυγίων ήταν 2.468 και το 1990 ήταν 2.454, ενώ το 2000 διπλασιάστηκαν και έφτασαν τα 4.130. Ανάλογη είναι και η εικόνα για τον αριθμό των διαζυγίων κατά αντιδικία. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι για το 2000 οι γάμοι στην Αθήνα έφτασαν τους 10.883. (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=792085>)

Σύμφωνα με στοιχεία υπάρχουν περίπου ένα εκατομμύριο διαζευγμένες οικογένειες στην Ελλάδα.

Ενώ λοιπόν , τα διαζύγια ήταν σχετικά σπάνια τις δεκαετίες του '50 και του '60, από το 1970 παρουσιάζουν μια συνεχή αύξηση. Είναι δεδομένο και αυταπόδεικτο πια ότι η αύξηση τους οφείλεται στην ελευθερία που γνώρισαν οι γυναίκες κυρίως στην δεκαετία του '80. ο κοινωνικός εκδημοκρατισμός της ελληνικής κοινωνίας και η έξοδος της

γυναίκας στην αγορά εργασίας, έφεραν τις συζύγους σε μια πλεονεκτική θέση σε αντιστοιχία με τις μητέρες τους. Επιτρέποντας τους να έχουν ελευθερία στις πρωτοβουλίες αφού και οικονομικά είναι ανεξάρτητες.

Διαπιστώνεται πως τα νέα κοινωνικά ήθη διαμορφώνουν και νέες προσωπικότητες που δίνουν λιγότερη βάση στην αξία της οικογένειας. Ενώ παλιότερα η οικογένεια ήταν το παν στην κοινωνία και η αξία της αδιαμφισβήτητη, σήμερα αντιμετωπίζεται με κριτική σκοπιά.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2002, βασικές αιτίες διαζυγίου είναι:

- η μοιχεία
- η κακοποίηση
- η φιλονικία

Συγκεκριμένα αποδείχθηκε ότι ένας στους τρεις άντρες θεωρεί αφόρητη την συμβίωση με την σύζυγο του, ενώ το 1/5 των γυναικών δήλωσε ότι ο γάμος διαλύθηκε μετά από ένα σοβαρό περιστατικό κακοποίησης. Το 16% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι ο γάμος ήταν επί σαθρών βάσεων. Περίπου οι μισοί από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι η σεξουαλική τους ζωή έχει περιορισθεί. Ενώ οι άνδρες δηλώνουν ότι η έλλειψη σεξουαλικής επαφής έχει μειωθεί. (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=792085>)

Σε έρευνα φάνηκε ότι οι γυναίκες είναι αυτές που στατιστικά λύουν τα δεσμά του γάμου. οι νεότερες και πιο μορφωμένες πρωτοστατούν στην αίτηση διαζυγίου.

Από τους βασικούς λόγους για διάζευξη είναι η μοιχεία. (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=792085>)

Από δημοσιευμένες στον **τύπο** έρευνες του Ανδρολογικού Σεξολογικού Ινστιτούτου, τα αποτελέσματα μιας έρευνας που διεξήχθη, είχαν ως εξής:

- το 80% των ανδρών και το 50% των γυναικών έχουν εξωσυζυγική ευκαιριακή σχέση τουλάχιστον μία φορά στην Ελλάδα.
- Το 1/3 των γάμων οδηγούνται στην δημιουργία σχέσεων με παράλληλες επαφές από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον. (http://menshealth.gr/sex_relations.magazine_subjects.6.8105.html)

Το ίδιο το ινστιτούτο επιβεβαιώνει « η απιστία στην Ελλάδα είναι πάρα πολύ υψηλή σε σχέση με την Ευρώπη», επικρίνοντας παράλληλα την κατάχρηση των ελευθεριών τόσο στον τομέα αυτό όσο και σε άλλους.

(http://menshealth.gr/sex_relations.magazine_subjects.6.8105.html)

Στα διαζύγια που εκδόθηκαν από το Πρωτοδικείο Αθηνών το 2000, τα 13 από αυτά αναφέρονταν ως λόγος ισχυρού κλονισμού η μοιχεία (στις 5 περιπτώσεις από τον άντρα και στις 8 από την γυναίκα). Συμπληρωματικά σύμφωνα με στοιχεία από διεθνή έρευνα το 50-60% των παντρεμένων ανδρών και το 45-55% των παντρεμένων γυναικών έχουν κάποια εξωσυζυγική σχέση. Αξιοσημείωτο είναι ότι ξεχωριστή μορφή εξωσυζυγικών σχέσεων είναι εκείνη που δημιουργείται στον χώρο εργασίας. (http://menshealth.gr/sex_relations.magazine_subjects.6.8105.html)

Άλλη μια αιτία διαζυγίων είναι η ασυμφωνία χαρακτήρων. Αυτό συμβαίνει όταν ο ένας εκ των συμβίων ή και αμφότεροι έχουν διαφορετικές επιθυμίες και η συνύπαρξη τους καταπιέζει την ελεύθερη βούληση. (Τσίτουρα, 1990)

Μια άλλη αιτία διαζυγίων είναι οι οικονομικές προστριβές καθώς οδηγούν σε άγχος και ανασφάλεια το μέλλον του συζύγου και κατά συνέπεια του ζευγαριού και της οικογένειας. (Τσίτουρα, 1990)

Μέσα σε μια κοινωνία καταναλωτική όπου όλα αγοράζονται και αυτοσκοπός καταντά η υλική ευδαιμονία φαίνεται αδύνατη η συναισθηματική επικοινωνία ενώ μεγαλώνει το χάσμα της επαφής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΦΗΒΕΙΑ

Η εφηβεία σαν έννοια είναι, σε μεγάλο βαθμό, δημιούργημα του δυτικού πολιτισμού. Σε άλλες πιο απλές κοινωνίες, οι νέοι μόλις καταστούν έτοιμοι βιολογικά για τεκνοποίηση, θεωρούνται ενήλικες. Αντίθετα, στις δυτικές κοινωνίες η εφηβεία είναι μια περίοδος χάριτος - μια περίοδος προπαρασκευής και ωρίμανσης - ώστε οι έφηβοι να προετοιμαστούν για τις πολυσύνθετες υποχρεώσεις που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν ως ενήλικες.

Στην Ελλάδα ειδικότερα, η εφηβεία τείνει να παρατείνεται για όλο και περισσότερα χρόνια, καθώς συχνά οι οικογένειες προστατεύουν τα παιδιά τους κατά τη δεύτερη αλλά και τρίτη δεκαετία της ζωής τους. Η εφηβεία μπορεί να παρομοιαστεί με έναν ανεμοστρόβιλο που παρασύρει τα πάντα στο πέρασμά του, και αφήνει πίσω του ένα τελείως νέο τοπίο. Είναι μια ηλικία που πολύ συχνά ωραιοποιείται από τους μεγάλους. Το μυαλό όμως ξεγελιέται, τείνει να απωθεί, να σβήνει όλα εκείνα τα δυσάρεστα πράγματα που μας βασάνισαν τα χρόνια εκείνα, και θυμάται μόνο πως τα πράγματα τότε ήταν πιο έντονα, πιο χρωματιστά, πολλές πράξεις ρουτίνας σήμερα, τότε είχαν την υπόσταση πρωτόγνωρων εμπειριών.

Η εφηβεία είναι μια ηλικιακή τάξη η οποία έχει δεχθεί το ενδιαφέρον πολλών μελετητών αλλά παράλληλα έχει γίνει αντικείμενο έρευνας σχεδόν όλων των επιστημονικών κλάδων. (Erikson, 1976)

Ο όρος εφηβική ηλικία αυτός καθ'αυτός έχει την έννοια της «ωρίμανσης αλλά και της αύξησης»(Erikson , 1976). Η κοινή χρήση όμως του όρου αφορά την περίοδο ζωής μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης.

Θα μπορούσαμε να πούμε λοιπόν ότι η εφηβική ηλικία είναι ο ενδιάμεσος κρίκος της μιας περιόδου με της άλλης. Αυτό λοιπόν επιφέρει ορισμένες αλλαγές τόσο σε βιολογικό επίπεδο όσο και σε ψυχολογικό. Αυτές οι αλλαγές προκαλούν στον έφηβο, «κρίση». Η κρίση αυτού του είδους προκαλεί αντιδράσεις και διαδραστικές ανακατατάξεις στις σχέσεις του περιβάλλοντος του εφήβου.

Το περιβάλλον του εφήβου συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού και του φιλικού συνόλου που το περιβάλλει , ασκεί στον έφηβο διαφορούμενες επιρροές. Και αυτό συμβαίνει γιατί κάθε ένα από τα άτομα που εντάσσονται στο ευρύ φάσμα της κοινωνικής του ζωής συμβάλλει στην μορφή και στην ένταση του φαινομένου της «κρίσης».

Ο Erikson (1968), κινούμενος σε νεοφρουδικό πλαίσιο, υποστηρίζει ότι « η εφηβεία, αποτελεί διάδραση ως απόρροια ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων». Διαπιστώνεται λοιπόν ότι η προβληματική ενδεχομένως συμπεριφορά του εφήβου, είναι μια διαδικασία όπου δομείται μια κοινωνικά αναγνωρισμένη ταυτότητα.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι λόγω της δόμησης αυτής της ταυτότητας, ο έφηβος καλείται να πάρει αποφάσεις όπου αργότερα θα επωμιστεί τις συνέπειες. Για ποιο λόγο όμως αναφέρονται οι συνέπειες μια κοινωνικά αναγνωρισμένης ταυτότητας ;

Οι συνέπειες , αναφέρονται διότι , η εφηβική ηλικία χαρακτηρίζεται από έντονες συναισθηματικές διακυμάνσεις. Συνεπάγεται λοιπόν ότι προαναφερθείσα «κρίση» αφορά έντονα συναισθήματα τα οποία «περιτυλίγονται» με αλληπάλληλες εντάσεις και ακρότητες. Αυτές οι συναισθηματικές διακυμάνσεις αλληλεπιδρούν με το ευρύτερο περιβάλλον

του εφήβου. Όμως ο βαθμός που εκτυλίσσονται οι εντάσεις και οι ακρότητες δημιουργούν εύφορο έδαφος αφενός για αντιδράσεις από το κοινωνικό περιβάλλον και αφετέρου επηρεάζουν τις αποφάσεις του εφήβου.

3.1 ΠΟΤΕ ΞΕΚΙΝΑ ΚΑΙ ΠΟΤΕ ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΕΤΑΙ Η ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Σύμφωνα με τον Κεσανίδη (2005), « η έναρξη της εφηβείας τείνει να ορίζεται βασικά από την βιολογική ηλικία του κάθε ατόμου και το τέλος της ορίζεται από την κοινωνική ηλικία του ατόμου».

Ο πιο κοινός τρόπος μέτρηση για τους ανθρώπους είναι η χρονολογική ηλικία, δηλαδή το χρονικό διάστημα από τότε που γεννήθηκε κάποιος. Ωστόσο το πέρασμα του χρόνου δεν επιφέρει από μόνο του τις αλλαγές που σημειώνονται στην έναρξη της εφηβείας. Σύμφωνα με τον Tanner (1971), «η ηλικία της εφηβείας, όταν αυτή μετριέται χρονολογικά ποικίλλει με διαφορά έως 6,5 χρόνια».

Έτσι λοιπόν ένας άλλος τρόπος μέτρησης της απαρχής της εφηβικής περιόδου έγκειται και μέσω βιολογικών ενδείξεων. Επειδή όλα τα παιδιά περνούν από αυτό το στάδιο της βιολογικής ανάπτυξης μπορούμε και να ονομάσουμε την περίοδο αυτή «βιολογική ηλικία» (Tanner, 1971).

Ορισμένες από τις βιολογικές αλλαγές όπου μπορούν να παρατηρηθούν κατά την μετάβαση από την παιδική ηλικία στην εφηβεία είναι:

- Ø Η ανάπτυξη του αριθμού των δοντιών,
- Ø Η εφηβική τριχοφυΐα,
- Ø Η ανάπτυξη στήθους στα κορίτσια,
- Ø Ανάπτυξη γεννητικών οργάνων στα αγόρια,
- Ø Εμμηνόρροια στα κορίτσια
- Ø Ονειρώξεις στα αγόρια κτλ.

Αυτές οι βιολογικές αλλαγές προκαλούν ορμονικές αλλαγές και γίνονται δείκτες μέτρησης για την απαρχή της εφηβικής περιόδου.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Κεσανίδης (2005), υποστήριξε πως το τέλος της εφηβικής περιόδου, ορίζεται από την κοινωνική ηλικία του ατόμου.

Η κοινωνική ηλικία είναι δείκτης μέτρησης παρεμφερής της βιολογικής ηλικίας. Για παράδειγμα η κοινωνική ηλικία θα μπορούσε να μετρηθεί με βάση το σχολικό έτος που βρίσκεται το άτομο. Όμως δεν είναι κάτι απόλυτο από την στιγμή που όπως είπε ο Taller (1971) , μεταξύ των ατόμων υπάρχει αποκλίνουσα διάσταση έως και 6,5 έτη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και η οικογένεια ως θεσμός, ορίζει την έναρξη της εφηβείας όταν παρακάμπτει περιορισμούς που είχαν τεθεί έως μία ηλικία. Για παράδειγμα την ύπαρξη σχέσης με άτομο του αντίθετου φύλου (Barry, 1991).

Ένας άλλος παράγοντας είναι η κοινωνία , που ως θεσμός έθεσε το νομοθετικό πλαίσιο. Το νομοθετικό πλαίσιο παρέχει μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής ηλικίας, το τέλος της εφηβείας μέσα από λύση περιορισμών όπως :

- Ø Η νομιμοποίηση της επιλογής του γάμου χωρίς γονεϊκή συγκατάθεση
- Ø Ανάλυση ευθύνης σεξουαλικής συμπεριφοράς μετά από συγκατάθεση του συντρόφου
- Ø Οδήγηση αυτοκινήτου
- Ø Συμμετοχή σε νόμιμα συμβόλαια
- Ø Κατανάλωση αλκοόλ
- Ø Δικαίωμα ψήφου
- Ø Να δικάζεται ως ενήλικος για κακουργήματα κτλ. (Κεσανίδης, 2005)

Έτσι λοιπόν με βάση το νομοθετικό πλαίσιο της κοινωνίας το τέλος της εφηβικής περιόδου ορίζεται στα 18 έτη.

Παρομοίως και άλλοι κοινωνικοί θεσμοί έχουν ορίσει κριτήρια για το πέρασμα από την εφηβική ηλικία στην ενηλικίωση. Τέτοια κριτήρια αποτελούν :

- Ø Η εγκατάλειψη της πατρικής στέγης,
- Ø Ο γάμος,
- Ø Ο ρόλος του γονέα,
- Ø Η αποφοίτηση από το λύκειο ή η λήξη των ακαδημαϊκών σπουδών,
- Ø Η απορρόφηση στην εργασία πλήρους απασχόλησης
- Ø Στην φροντίδα ενός σπιτιού και παιδιών κτλ. (Κενανίδης, 2005)

Όλες αυτές οι μετρήσεις κοινωνικής ωριμότητας, σηματοδοτούν ξεκάθαρα τα ανώτατα όρια της εφηβείας. Σημαντικοί δείκτες της κοινωνικής ηλικίας είναι:

1. οι αλλαγές στους κοινωνικούς ρόλους,
2. η τυπική ταξινόμηση της ηλικίας στην κοινωνική δομή,
3. οι κοινωνικές προσδοκίες που επιτάσσουν την κοινή αποδεκτή συμπεριφορά που θα πρέπει να έχουν τα άτομα δεδομένης της ηλικίας τους. (Κενανίδης, 2005)

3.2 ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Οι βιολογικές αλλαγές

Η ήβη ξεκινάει όταν οι πρώτες ορμόνες του φύλου αρχίζουν και παράγονται σε μικρές αρχικά, αλλά σταδιακά σε όλο και μεγαλύτερες ποσότητες. Η τεστοστερόνη στα αγόρια και η οιστραδιόλη στα κορίτσια ξεχύνονται στα αγγεία τους και είναι υπεύθυνες για μια ορμονική έκρηξη που μετατρέπεται σε αναπτυξιακές και βιολογικές εκρήξεις. Τα αγόρια αποκτούν περισσότερη μυϊκή μάζα, ψηλώνουν απότομα, τα γεννητικά τους όργανα μεγαλώνουν και οι όρχεις καθίστανται ικανοί για σπερματογένεση. Ο χώρος του εφηβαίου και οι μασχάλες αποκτούν τρίχωση και το πρώτο χνούδι ξεπροβάλλει στο πρόσωπο. Τα οστά του σώματος αναπτύσσονται με γοργούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα για κάποια περίοδο να φαίνεται πως έχουν δυσανάλογα μακριά χέρια και πόδια. Η φωνή σπάει, κυμαίνεται από πολύ χαμηλούς σε πολύ υψηλούς τόνους για να έρθει και να σταθεροποιηθεί στην βραχνάδα της ανδρικής φωνής. Ενώ στα αγόρια το πιο ορατό και χαρακτηριστικό σημάδι της επίδρασης των ορμονών του φύλου είναι οι ονειρώξεις, στα κορίτσια το πιο εντυπωσιακό τέτοιο σημάδι είναι η έμμηνος ρήση. Η έμμηνος ρήση μπορεί να είναι μια τρομακτική εμπειρία για τα κορίτσια που δεν έχουν σωστή και υπεύθυνη πληροφόρηση για το τι ακριβώς είναι και τι ακριβώς σημαίνει, και σίγουρα είναι μια τραυματική εμπειρία για όσα κορίτσια έχουν πλήρη άγνοια για το θέμα αυτό. Κατά την ήβη το σώμα των κοριτσιών αρχίζει να αποκτά περισσότερο λιπώδη ιστό και να στρογγυλεύει. Το στήθος αναπτύσσεται, και με γεωμετρικούς προόδους, το βιολογικό υπόβαθρο της εφήβου ετοιμάζεται ώστε να της επιτρέψει αργότερα να γίνει μητέρα. (<http://users.otenet.gr/styliant/efivia98.htm>). Η

φωνή των κοριτσιών επίσης παίρνει μια χαρακτηριστική χροιά, μπορεί για κάποιο χρονικό διάστημα να γίνει ιδιαίτερα βραχνή και να σπάει, για να σταθεροποιηθεί αργότερα στην χαρακτηριστική φωνή της γυναίκας. Το πρώτο συναίσθημα που αντιμετωπίζει ο έφηβος είναι ο φόβος, ο τρόμος για όλες τις αλλαγές που συμβαίνουν επάνω του. Όση πληροφόρηση κι αν παράσχουμε στα παιδιά πριν την έναρξη της εφηβείας για αυτά που θα συμβούν στο σώμα τους, τα παιδιά είναι αναπόφευκτο να ανησυχήσουν και να τρομάξουν με τις αλλαγές αυτές. Ο φόβος αυτός είναι απόλυτα φυσιολογικός, και συχνά θα συγκρούεται με το αίσθημα της υπερηφάνειας, το αίσθημα της χαράς πως μεγαλώνουν, πως αφήνουν πίσω τους την παιδική ηλικία και μπαίνουν αργά αλλά σταθερά στη φάση της ενήλικης ζωής. Βέβαια, το να αφήνουμε πίσω μας μια ηλικία, και ειδικότερα την παιδική ηλικία είναι κάτι που πονάει, όπως πονάει οποιοσδήποτε αποχωρισμός. Οι έφηβοι το διαισθάνονται αυτό και μπορεί να έχουν κρίσεις ταυτότητας και μελαγχολίας .

(<http://www.childmentalhealth.gr/Wc43ab41ba1585.htm>)

Οι Διανοητικές Αλλαγές

Στην εφηβεία γίνεται η ολοκλήρωση της διανοητικής ανάπτυξης των παιδιών. Σύμφωνα με την ορολογία της παιδοψυχολογίας, οι έφηβοι περνούν από το στάδιο της ενεργητικής νοημοσύνης, στο στάδιο της τυπικής νοημοσύνης. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 11-12 ετών σκέφτονται κυρίως με βάση την εμπειρία τους, και με πραγματιστικά, αντικειμενικά δεδομένα. Δυσκολεύονται να κάνουν συσχετίσεις και να εξάγουν επαγωγικά συμπεράσματα. (<http://www.childmentalhealth.gr/Wc43ab41ba1585.htm>)

Η σκέψη τους βασίζεται κυρίως στην εμπειρία τους. Μετά την ηλικία των 12 μια πραγματική έκρηξη συμβαίνει σε νοητικό επίπεδο. Ξαφνικά οι έφηβοι δεν βασίζονται μόνο στην εμπειρία τους, η σκέψη τους μπορεί να πάει πολύ μακρύτερα από όσα έχουν ζήσει. Αναπτύσσουν αυτό που λέμε αφηρημένη σκέψη, που πάει πέρα από την στενή καθημερινή εμπειρία, κι αντίθετα έχει την ικανότητα να προσεγγίζει το άπειρο. Μπορούν να κάνουν λογικές υποθέσεις και να τις ελέγξουν για το κατά πόσο ισχύουν. Μπορούν να κάνουν συσχετίσεις και να σκέφτονται επαγωγικά, δηλαδή να βγάζουν συμπεράσματα για μια κατάσταση, βάση των όσων γνωρίζουν σχετικά με μια άλλη ανάλογη κατάσταση. Όλη αυτή η διανοητική έκρηξη σαστίζει τους έφηβους. Βλέπουν πόσες πολλές επιλογές έχουν σε διανοητικό επίπεδο, και παίζουν με αφηρημένες έννοιες. Ελέγχουν την ορθότητα των όσων έχουν διδαχθεί με τη βοήθεια των νεοαποκτηθέντων νοητικών τους ικανοτήτων. Πολλές φορές απορροφούνται από αφηρημένες σκέψεις και κάνουν διανοητικά παιχνίδια. Ο έφηβος αποκτά μια ισχυρότερη και πιο πλατιά ικανότητα για ανάλυση και έλεγχο της πραγματικότητας, ιδιότητα που θα του φανεί

ιδιαίτερα χρήσιμη όταν παρουσιάσει τις πρώτες τάσεις αμφισβήτησης. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Οι συναισθηματικές αλλαγές

Μέσα στον κυκεώνα των αλλαγών που περιγράψαμε παραπάνω, ο έφηβος πλημμυρίζει από συναισθήματα έντονα και ευμετάβλητα.

Αρχικά, νιώθει δέος για τη νέα κατάσταση, για τις νέες τους ικανότητες που καλείται να εκμεταλλευτεί, για το γεγονός πως ο ρόλος του ενήλικα που θα κληθεί να παίξει παύει να είναι μια απλή φήμη και γίνεται πλέον μια πληροφορία. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Δεν έχει μια σταθερή ταυτότητα, καθώς ο εαυτός του αλλάζει καθημερινά. Δοκιμάζει διάφορους ρόλους και ταυτότητες ώστε να δει ποια του ταιριάζει καλύτερα. Όσο ήταν παιδί ο έφηβος, έβλεπε τους γονείς και τους δασκάλους του σαν πρότυπα, σαν θεούς αλλά καθώς η εφηβεία εξελίσσεται, φεύγει αυτή η σιγουριά του για αυτά τα πρότυπα, κι αρχίζει κρυφά ή φανερά να τα αμφισβητεί και να διερευνά τα όριά τους. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Το πιο επώδυνο στάδιο αυτής της αμφισβήτησης και της απομυθοποίησης είναι όταν οι έφηβοι καταλάβουν πως οι γονείς τους είναι κοινοί θνητοί με αδυναμίες και ελαττώματα, και πως τα

προηγούμενα χρόνια που προσπαθούσαν να τους μοιάσουν, θεωρώντας πως μιμούνταν την τελειότητα, ουσιαστικά κυνηγούσαν μια ουτοπία.

Ο έφηβος λοιπόν, μέσα από την αποκαθήλωση των γονιών του νιώθει απογοήτευση, θυμό, γιατί είχε ξεγελαστεί τόσα χρόνια, και άγχος για το πώς θα καλύψει το κενό αυτό. Σταδιακά, θα στραφεί σε παρέες συνομηλίκων, θα ψάξει για νέα πρότυπα, θα θεοποιήσει σύμβολα της μαζικής κουλτούρας, όπως μουσικά συγκροτήματα και ηθοποιούς, θα αναζητήσει έναν αληθινό μύθο για να αντικαταστήσει το πεσμένο μύθο των γονιών του.

(<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Αυτή η αναζήτηση είναι επώδυνη για τους γονείς που νιώθουν πως αποκαθλώνονται από τα παιδιά τους και συνάμα μπορεί να γίνει επικίνδυνη για τους εφήβους που μπορεί να στραφούν σε μη γνήσια κι επικίνδυνα πρότυπα.

Ο ρόλος των γονιών σε αυτό είναι δύσκολος και υπεύθυνος. Από τη μια πρέπει να ξεπεράσουν το ναρκισσιστικό τους πλήγμα, και να αποδεχτούν την απομυθοποίησή τους, κι από την άλλη με επιμονή και υπομονή θα πρέπει να προασπίζουν τα όριά τους και να προβάλουν σαν μια σταθερή βάση στην οποία ο έφηβος μπορεί να στηριχτεί για να πάει παραπέρα. Ένας κίνδυνος που ελλοχεύει σε αυτή τη διαδικασία, έχει να κάνει με τις παρέες στις οποίες ο έφηβος θα αφοσιωθεί για να καλύψει αυτό του το κενό(<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Οι παρέες που σχηματίζουν οι έφηβοι, συνήθως χαρακτηρίζονται από πολύ έντονους συναισθηματικούς δεσμούς και διέπονται από αυστηρά άτυπα ή και τυπικά καταστατικά συμπεριφοράς. Θέλουν όλοι μαζί να έχουν μια κοινή ταυτότητα, για να νιώθουν πιο δυνατοί στο να αφήσουν πίσω την παιδική ηλικία, να συμβιβαστούν με την επώδυνη αποϊδανικοποίηση των γονιών τους και να δοκιμάσουν τα όριά τους.

Έτσι, στα πλαίσια τέτοιων ομάδων οι έφηβοι υιοθετούν ίδιο ντύσιμο, λεξιλόγιο και συμπεριφορά και μπορεί να φτάσουν μέχρι και στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων ή σε πράξεις που σε άλλη φάση της ζωής τους θα θεωρούνταν ψυχοπαθολογικές. Όλα αυτά τους είναι απαραίτητα για να θρηνησουν, να πάρουν δύναμη ο ένας από τον άλλο και να προχωρήσουν παραπέρα δοκιμάζοντας τα νέα τους όρια. Ωστόσο αυτές οι εκδηλώσεις θορυβούν ιδιαίτερα τους γονείς τους, και καμιά φορά τους φέρνουν σε απόγνωση. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Μια στάση που συνδυάζει την επιείκεια και την αποδοχή, με τη θέσπιση ξεκάθαρων ορίων και την προάσπιση των αξιών είναι ίσως η πιο βοηθητική, καθώς δίνει στον έφηβο τα όρια που αναζητά χωρίς να μπλοκάρει την επικοινωνία του μαζί μας. Κάτι άλλο που μπορεί να θορυβήσει τους γονείς, σε αυτή την ηλικία, είναι η ποιότητα των προτύπων που τα παιδιά τους υιοθετούν. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Οι έφηβοι τείνουν να απορρίπτουν τα παραδοσιακά πρότυπα καθώς αυτά είναι αντιπροσωπευτικά των γονιών τους, και μέσα στη λαίλαπα της κατάρριψης των γονικών προτύπων συμπαρασύρονται κι

αυτά. Έτσι, στρέφονται σε άλλα πρότυπα της μαζικής κουλτούρας κυρίως μουσικούς, αθλητές και παλιότερα πολιτικούς. Θέλουν να τους μοιάσουν, μιμούνται το ντύσιμό τους και επαναλαμβάνουν τα κλισέ τους.

Η κύρια ανάγκη, ωστόσο, των εφήβων είναι η γνησιότητα, δεν θέλουν να ξαναζήσουν μια νέα αποϊδανικοποίηση για αυτό και ανεβάζουν τα πρότυπά τους σε ένα βάθρο και φροντίζουν με κάθε τρόπο να υπερασπίζονται την τελειότητά τους. Είναι ευθύνη της κοινωνίας μας, και της εκπαίδευσής μας η προβολή γνήσιων προτύπων, προτύπων πέρα από τη σφαίρα της εμπορικής εκμετάλλευσης. Δυστυχώς ζούμε στην εποχή που όλα είναι αναλώσιμα ακόμα και τα πρότυπα και οι ιδεολογίες. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Έτσι οι έφηβοι σήμερα, σπάνια έχουν κάποιο πρότυπο από το οποίο δεν απορρέουν κάποια οικονομικά οφέλη. Από την άλλη, οι γονείς κάνοντας κριτική στα πρότυπα των εφήβων, το μόνο που καταφέρνουν είναι το να απομακρύνουν τα παιδιά τους από τους ίδιους, και να διευρύνουν το χάσμα ανάμεσά τους. Ο έφηβος δεν υπερασπίζεται την ανωτερότητα του προτύπου του αλλά την ανάγκη του να καλύψει τα συναισθηματικά του κενά, ανάγκη αναντίρρητη και ζωτική. Η οικογένεια και η κοινωνία γενικότερα οφείλει αφενός μεν να το σεβαστεί αυτό, κι από την άλλη να είναι σε θέση να του δώσει τα κατάλληλα πρότυπα. (<http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210>).

Κατά την εφηβεία έχουμε έντονες συναισθηματικές αλλαγές, οι έφηβοι τρομάζουν μπροστά στην απομυθοποίηση των γονιών τους, δημιουργούν παρέες με έντονους συναισθηματικούς δεσμούς και στρέφονται σε πρότυπα έξω από την οικογένειά τους για να

αναπληρώσουν αυτό τους το συναισθηματικό κενό.
([http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News
&file=article&sid=210](http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=210)).

Στη συνέχεια θα δούμε κάποια από τα πιο αντιπροσωπευτικά προβλήματα της εφηβείας, απόρροια των διεργασιών που περιγράψαμε πιο πάνω. Θα επιχειρήσουμε απλώς να αναφέρουμε κάποια από αυτά, σαν ερεθίσματα για προβληματισμό και συζήτηση μιας και η λεπτομερής ανάπτυξη του καθενός είναι πέρα από τους στόχους της σημερινής μας διάλεξης και το κάθε ένα από αυτά θα απαιτούσε μια διάλεξη ξεχωριστά.

3.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

α) Εφηβεία και Κατάχρηση Νόμιμων και Παράνομων Ουσιών: Αποτελεί για πολλούς το πιο σημαντικό πρόβλημα όχι μόνο της εφηβείας αλλά και της κοινωνίας μας ολόκληρης, και πιθανόν να είναι, καθώς τα ναρκωτικά τις πιο πολλές φορές αποτελούν ένα ταξίδι χωρίς γυρισμό. Η τάση των εφήβων να εξαρτώνται από αυτά έχει να κάνει με τα χαρακτηριστικά της εύθραυστης εφηβικής προσωπικότητας: Χαμηλή αυτοεκτίμηση, που διογκώνεται και ξεφουσκώνει τάχιστα, άγχος, δυσκολία στις κοινωνικές σχέσεις, περιέργεια η, ανάγκη συμμετοχής σε μια παρέα, η επιθυμία τους να δείξουν πως μεγάλωσαν, η αμφισβήτηση των κοινωνικών κανόνων, όλα αυτά αποτελούν ευαίσθητους παράγοντες που δύνανται να οδηγήσουν τους εφήβους στη δοκιμή αρχικά και στον εθισμό μετέπειτα σε εξαρτησιογόνες ουσίες. (Δόικου, 2007)

Οι έφηβοι ενδιαφέρονται ελάχιστα για το μέλλον τους, η ζωή τους είναι το παρόν, και προειδοποιήσεις που έχουν να κάνουν με την μελλοντική τους υγεία λίγο μπορούν να τους αγγίξουν. Δυστυχώς τα ναρκωτικά έχουν συνυφαστεί με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης κατά την εφηβεία, με το μέγαλωμα του εφήβου και οποιαδήποτε αντιμετώπιση πρέπει να το λαβαίνει αυτό υπ όψιν της. (Δόικου, 2007)

β) Εφηβεία και Διαταραχές διατροφής. Στις διαταραχές διατροφής εντάσσονται η νευρική ανορεξία και η βουλιμία. Οι διαταραχές αυτές δεν είναι τόσο συχνές όσο η κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών αλλά η συχνότητά τους αυξάνεται ανησυχητικά τα τελευταία χρόνια και είναι θανατηφόρες, η ανορεξία μάλιστα σε ένα ποσοστό 10 % των

περιπτώσεων. Η νευρική ανορεξία πλήττει πολύ πιο συχνά τα κορίτσια από ότι τα αγόρια και μπορεί να εγκαθιδρυθεί ακόμα κι από την ηλικία των 12 ετών. Χαρακτηρίζεται από μια έντονη ενασχόληση του εφήβου με το σώμα του και το φόβο της παχυσαρκίας. Τα άτομα με νευρική ανορεξία πιστεύουν πως είναι παχύσαρκα ακόμα κι αν είναι σκελετωμένα. Απέχουν συστηματικά από το φαγητό και βρίσκονται σε δίαιτες διαρκείας. Συχνά έχουν βουλιμικά επεισόδια κατά τα οποία καταβροχθίζουν μεγάλες ποσότητες φαγητού και μετά της αφαιρούν με προκλητό εμετό. Είναι μια αρκετά επικίνδυνη κατάσταση καθώς αν δεν αντιμετωπισθεί οδηγεί σε ασιτία και σε κάποιες περιπτώσεις στο θάνατο. (Δόικου, 2007)

Αντίθετα η βουλιμία χαρακτηρίζεται από επαναλαμβανόμενα επεισόδια καταβρόχθισης φαγητού που συχνά συνοδεύονται από εμετό. Τα βουλιμικά άτομα μέσα από τους επαναλαμβανόμενους εμετούς διαταράσσουν το πεπτικό τους σύστημα και την ηλεκτρολυτική τους ισορροπία με δυσάρεστες επιπτώσεις. Όπως γίνεται κατανοητό και οι δύο αυτές διαταραχές είναι αρκετά σοβαρές και χρήζουν εξειδικευμένης και άμεσης αντιμετώπισης. (Δόικου, 2007)

Αν και πολλοί παράγοντες έχουν ενοχοποιηθεί ως υπεύθυνοι για τη γένεση και τη συντήρηση αυτών των διαταραχών, τελευταία έχει γίνει σαφές πως πρόκειται για πολιτισμικές διαταραχές. Αυτό σημαίνει πως γεννιούνται και συντηρούνται στη βάση των προτύπων ομορφιάς που προβάλλει κάθε κοινωνία. Έτσι σε χώρες της Αφρικής και σε άλλες κοινωνίες που δεν προβάλλονται τα καχεκτικά μοντέλα ως πρότυπο ομορφιάς, οι διαταραχές αυτές είναι άγνωστες. Και πάλι ένοχοι φαίνεται να είναι οι εμπορικές εταιρείας μόδας κι ομορφιάς, οι οποίες για να μεγιστοποιήσουν το κέρδος τους, προβάλλουν τον υποσιτισμό ως πρότυπο κομψότητας. (Δόικου, 2007)

Όπως και να 'χει η νευρική ανορεξία και η νευρική βουλιμία είναι δυνητικά θανατηφόρες διαταραχές που πρέπει να αντιμετωπίζονται στα πρώτα τους στάδια με τη δέουσα σοβαρότητα.

Οι έφηβοι θέλουν να αρέσουν στο άλλο φύλο, ώστε να νιώσουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και να διαπιστώσουν πως μπορούν να παίξουν σωστά τους νεοαποκτηθέντες τους ρόλους του άντρα και της γυναίκας. (Δόικου, 2007)

Από την άλλη ωστόσο, είναι άπειροι, η αυτοπεποίθησή τους είναι εύθραυστη και τα όρια τους ασαφή. Έτσι, τείνουν να ερωτεύονται - πλατωνικά και μη - να εξιδανικεύουν τους συντρόφους τους, να δίνουν υποσχέσεις παντοτινής αγάπης και να πλήγονται έντονα. Όλα αυτά τα παιχνίδια είναι απαραίτητα ώστε οι έφηβοι να μπορέσουν να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους, και να αποκτήσουν πολύτιμες εμπειρίες για το μέλλον. (Δόικου, 2007)

Προσοχή χρειάζεται ώστε οι έφηβοι να είναι ενημερωμένοι γύρω από το σεξ και την αντισύλληψη και σε καμιά περίπτωση να μην κάνουν κάτι παρορμητικό για το οποίο δεν είναι απολύτως σίγουροι. Κατά τη γνώμη μου η κύρια - αλλά όχι η μόνη - πηγή πληροφόρησης των εφήβων για το σεξ δεν πρέπει να είναι ούτε οι συνομήλικοί τους, αλλά ούτε και οι επιστήμονες. Στην πρώτη περίπτωση η πληροφόρηση θα είναι ανεύθυνη, στη δεύτερη θα είναι ψυχρή και μηχανική. (Δόικου, 2007)

Οι γονείς είναι αυτοί που μπορούν υπεύθυνα και με ευαισθησία να μεταδώσουν στα παιδιά τους όλα όσα πρέπει να ξέρουν για το σεξ.

Η εφηβεία είναι, και πρέπει να είναι, μια υπέροχη περίοδος αποκαλύψεων κι έντονων εμπειριών. Στην εφηβεία οι συγκρούσεις είναι

απαραίτητες και η απουσία συγκρούσεων μάλλον είναι αυτή που θα πρέπει να μας θορυβήσει. (Δόικου, 2007)

Οι γονείς καλούνται να οπλιστούν με υπομονή, επιμονή και χιούμορ ώστε να συνοδεύσουν τα παιδιά τους στο ταξίδι τους προς τον κόσμο των ενηλίκων.

3.4 ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Ορισμένες φορές οι γονείς έπειτα από μια επώδυνη πορεία καταλήγουν στο διαζύγιο. Οι συνθήκες δεν είναι εύκολες για τους διαζευγμένους και κανένας δεν μένει ικανοποιημένος από μία τέτοια λύση. Εάν οι γονείς φτάσουν τελικά σε αυτή την απόφαση, πρέπει να σκεφτούν το αντίκτυπο που θα έχει στα παιδιά τους και πώς πρέπει να χειριστούν την κατάσταση. (Αντωνιάδου, 1994)

Το διαζύγιο είναι μία από τις χειρότερες εμπειρίες στη ζωή ενός παιδιού. Το αν θα τους προκαλέσει ψυχολογικά προβλήματα ή όχι εξαρτάται αφενός από την προσωπικότητα του παιδιού και αφετέρου από το χειρισμό των γονιών. Αυτοί έχουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί και να το απομακρύνουν από τις συγκρούσεις και τις βίαιες καταστάσεις που πιθανόν εξελίσσονται στην οικογένεια. (Δόικου, 2007)

Το πιο σοβαρό λάθος είναι η εκμετάλλευση του παιδιού, η τοποθέτησή του στο μέσο της δίνης που παρασύρει τους ίδιους τους γονείς και η προσπάθεια του καθενός να το χρησιμοποιήσει για δικό του συμφέρον.

Η τραυματική εμπειρία του διαζυγίου έχει άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα. Μελέτες δείχνουν ότι τα παιδιά ελπίζουν στην επανασύνδεση της οικογένειας ακόμη και έπειτα από δέκα με δεκαπέντε χρόνια. Στη ζωή τους ως ενήλικοι έχουν μειωμένη ικανότητα να διαμορφώσουν σταθερές σχέσεις με άτομα του άλλου φύλου. Το παιδί των διαζευγμένων γονιών έχει πολλές πιθανότητες να γίνει ένας οξύθυμος, ανασφαλής και επιθετικός ενήλικος. (Αντωνιάδου, 1994)

Υπάρχουν όμως και μελέτες σύμφωνα με τις οποίες τα παιδιά αυτά τα καταφέρνουν καλύτερα από εκείνα που ζουν σε δυστυχημένες οικογένειες με διαρκείς εντάσεις και καυγάδες, αλλά οι γονείς τους δεν είναι χωρισμένοι. Μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους που καθορίζει τις επιπτώσεις της διάλυσης της οικογένειας στα παιδιά είναι η στάση των γονιών πριν από και μετά το διαζύγιο. (Δόικου, 2007)

3.5 Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ

Το πρώτο θέμα που συνήθως τίθεται είναι σχετικό με την ανακοίνωση του διαζυγίου. Οι εξηγήσεις που θα δοθούν στο παιδί θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στην αλήθεια. Καλό είναι να τονιστεί ότι πρόκειται για μια κοινή απόφαση που αφορά μόνο στους γονείς. Τα παιδιά -ιδίως μικρότερης ηλικίας- έχουν την τάση να ερμηνεύουν τα πάντα με επίκεντρο τον εαυτό τους. Έτσι, συχνά βιώνουν το διαζύγιο ως εγκατάλειψη, απόρριψη ή ενοχοποιούν τον εαυτό τους ότι είναι κακά παιδιά και γι' αυτό ο γονιός που έφυγε δεν τα αγαπά. Τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να καταλάβουν τις δυσμενείς συνέπειες που έχει για τους ενήλικους ένας αποτυχημένος γάμος και να αντιληφθούν τους πραγματικούς λόγους του διαζυγίου, χωρίς να πιστεύουν ότι ο χωρισμός επέρχεται εξαιτίας τους. (Δρακουλίδης, 1987)

Ο χωρισμένος γονιός πρέπει να μην ξεχνά ότι η εκδήλωση οποιασδήποτε μορφής εχθρότητας και η εκτόξευση κατηγοριών προς τον πρώην σύζυγο τρομάζουν και στενοχωρούν το παιδί. Αν πρόκειται για το γονιό του ίδιου φύλου, μια τέτοιου είδους συμπεριφορά παρεμποδίζει την ταυτοποίηση του παιδιού μαζί του, διαδικασία απαραίτητη για την ολοκλήρωση της ταυτότητάς του. (Δρακουλίδης, 1987)

Σημαντικό είναι να παραμένει συχνή η επαφή του παιδιού με το γονιό που φεύγει. Πρέπει μάλιστα να είναι απαλλαγμένη από τη ζήλια και τον ανταγωνισμό που μαστίζουν τις σχέσεις των γονιών μετά το διαζύγιο, με σκοπό τη μονοπώληση της αγάπης και της αφοσίωσης του παιδιού.

Οι επισκέψεις επιβάλλεται να είναι σαφείς, καθορισμένες και συνεπείς όσον αφορά στην ημέρα και στην ώρα. Το παιδί που περιμένει το γονιό ο οποίος δεν έρχεται, βλέπει το φόβο του για εγκατάλειψη να επιβεβαιώνεται και βυθίζεται σε πραγματική απελπισία. Η μόνιμη κατοικία του παιδιού θα πρέπει να είναι το σπίτι του ενός γονιού. Με το να μοιράζει εξίσου το χρόνο του σε δύο σπίτια χάνει κάθε έννοια του μόνιμου δικού του χώρου και βρίσκεται σε μια διαρκή σύγχυση. Μπορεί όμως να περνά Σαββατοκύριακα ή σχολικές διακοπές στο σπίτι του άλλου γονιού και καλό θα είναι να έχει και εκεί ένα δικό του δωμάτιο με τα αγαπημένα του παιχνίδια. (Δρακουλίδης, 1987)

Αν υπάρχουν αδέρφια, δεν θα πρέπει να χωρίζονται τις μέρες των επισκέψεων. Καθώς προχωρά η διαδικασία του διαζυγίου, τα άλλα μέλη της οικογένειας γίνονται ακόμη πιο σημαντικά. Τα αδέρφια ισχυροποιούν τις σχέσεις τους και προστατεύονται μεταξύ τους από τυχόν αυθαιρεσίες των γονιών και από το άγχος του αποχωρισμού. (Δρακουλίδης, 1987)

Τα ζητήματα πειθαρχίας είναι ένα άλλο θέμα που δεν πρέπει να παραβλεφθεί. Ο γονιός με τον οποίο μένει το παιδί έχει συνήθως την τάση να το υπερπροστατεύει και να χαλαρώνει τους κανόνες πειθαρχίας για να απαλύνει τον πόνο και το στρες του. Οι διαζευγμένες μητέρες ανησυχούν ιδιαίτερα μήπως δεν μπορέσουν να επιβάλουν την πειθαρχία σε ένα αγόρι, λόγω της έλλειψης του ανδρικού προτύπου.

Τα περισσότερα παιδιά έχουν ανάγκη από σταθερά όρια και κανόνες πειθαρχίας. Σε μια φάση της ζωής τους κατά την οποία νιώθουν ότι τα πάντα αλλάζουν γύρω τους, η πειθαρχία αποτελεί μια ασφαλή βάση για να μπορέσουν να κυριαρχήσουν στο άγχος τους και να συνεχίσουν να τα καταφέρνουν στο σχολείο και στην κοινωνική τους

ζωή. Το ιδανικό θα είναι οι ίδιοι κανόνες και οι ίδιες συνήθειες να υιοθετούνται στα σπίτια και των δύο γονιών. (Δρακουλίδης, 1987)

3.6 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΖΕΥΜΕΝΩΝ

Τα ψυχολογικά προβλήματα εκδηλώνονται κυρίως όταν το παιδί βρίσκεται στο μέσο της σύγκρουσης, όταν είναι μάρτυρας σε σκληρές εχθρότητας μεταξύ δύο ανθρώπων που αγαπά και πρέπει να αποφασίσει ποιος από τους δύο έχει δίκιο. Μάλιστα, η ψυχική του ένταση είναι πολύ μεγάλη, όταν αποτελεί αντικείμενο της διαμάχης των εμπόλεμων γονιών και σημείο αναφοράς για τις κατηγορίες που εκτοξεύουν ο ένας εναντίον του άλλου για αδιαφορία, εγκατάλειψη, ανεπάρκεια ή μεροληπτική στάση. Συχνά επίσης το παιδί χρησιμοποιείται για τη ρύθμιση των οικονομικών διαφορών τους. Τα παιδιά που παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα είναι εκείνα που έχουν παίξει το ρόλο του εξιλαστήριου θύματος σε μια περίοδο κατά την οποία οι γονείς είναι βαθιά δυστυχισμένοι και απογοητευμένοι. (Δόικου, 2007)

Η τραυματική εμπειρία του διαζυγίου επηρεάζει κατ' αρχάς τις επιδόσεις στο σχολείο. Παιδιά που ήταν καλοί μαθητές παύουν να ενδιαφέρονται για τα μαθήματα ή παρουσιάζουν δυσκολία να συγκεντρωθούν και να διαβάσουν. Η συμπεριφορά τους διακρίνεται από έντονες διακυμάνσεις και υπάρχει περίπτωση να είναι υπερβολικά υπάκουα ή έντονα προκλητικά. Εκδηλώνουν κρίσεις θυμού, λένε ψέματα ή καταστρέφουν αντικείμενα. Τα μικρότερα παιδιά μπορεί να παλινδρομήσουν και να παρουσιάσουν ενούρηση, τραυλισμό, διαταραχές στον ύπνο και στη διατροφή ή γενικότερα να υιοθετήσουν προηγούμενες συμπεριφορές. Εκδηλώνουν επιθυμία να κοιμούνται με το γονιό που μένει σπίτι και δυσκολεύονται για οποιονδήποτε λόγο να τον αποχωριστούν. Καλύπτοντας τις δικές τους προσωπικές ανάγκες, οι γονείς πολλές φορές ικανοποιούν αυτές τις επιθυμίες. Στερούν όμως από

το παιδί τη δυνατότητα να αναπτύξει την ανεξαρτησία του και να καλλιεργήσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Οι στενές σχέσεις με το γονιό του αντίθετου φύλου, χωρίς την εξισορροπιστική συμβολή του τρίτου προσώπου, αντενδείκνυνται κυρίως στην εφηβεία.

Τα προβλήματα του παιδιού ίσως ενταθούν όταν ο γονιός ξαναπαντρευτεί. Το νέο πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί εισβολέας και το παιδί να βιώσει μία νέα εγκατάλειψη. Χρειάζονται μεγάλη προσπάθεια και υπομονή εκ μέρους του γονιού για να γίνει αποδεκτή η νέα κατάσταση, χωρίς να νιώσει το παιδί ότι περνά σε δεύτερη μοίρα. Πρέπει επίσης να διαφυλαχθεί η θέση του άλλου φυσικού γονιού, του οποίου η παρουσία θα είναι πάντα αισθητή στη ζωή της μεικτής οικογένειας. Όσο καλύτερη διατηρηθεί η σχέση των δύο πρώην συζύγων, τόσο λιγότερα είναι το στρες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το παιδί. (Δόικου, 2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

Σύμφωνα με τον Boxer (1991), «μεγαλύτερη προσοχή δόθηκε στην εφηβεία τον 20^ο αιώνα. Ιδιαίτερα από την δεκαετία του 1950 και έπειτα».

Σύμφωνα με ιστορικά δεδομένα , το 1920 παρατηρήθηκε αύξηση των εγγραφών στα σχολεία. Μέχρι το 1918 είχαν ιδρυθεί και γυμνάσια, ωστόσο την δεκαετία του 1950, επικράτησε η δομή του σχολικού συστήματος που επέβαλε τα 7 έτη στο δημοτικό και τα 4 έτη στο γυμνάσιο (Elder, 1981).

Σύμφωνα με τον Elder (1981), «η αύξηση της παρακολούθησης της σχολικής εκπαίδευσης, αλλά και η ίδρυση γυμνασίων, οδήγησαν σε μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την εφηβική ηλικία και την ταξινόμηση της σε μια μεταλλαγή από την οικογένεια προς το σχολείο, όσον αφορά τον προσδιορισμό της έναρξης της εφηβείας».

Επιπλέον , παρατηρήθηκε μια ακόμα αλλαγή , σχετικά με την αύξηση του αριθμού των νεαρών ατόμων , η οποία σηματοδοτήθηκε αποκλειστικά, από τον αυξανόμενο αριθμό γεννήσεων που σημειώθηκε μετά τον Β Παγκόσμιο πόλεμο.

Από το 1960 έως το 1970, ο αριθμός ατόμων ηλικίας μεταξύ 14 και 24 αυξήθηκε στο ποσοστό 52%. Το γεγονός ότι οι μελέτες αφορούσαν του εφήβους αυξήθηκαν σημαντικά την δεκαετία του '60 δεν προκάλεσε έκπληξη.

Σύμφωνα με τον Boxer (1991), «οι μελέτες που διεκπεραιώθηκαν, την δεκαετία του '60, εστίασαν στο φαινόμενο της απομόνωσης των νέων, στην φοιτητική πολιτική δράση, στην εφηβική εγκυμοσύνη και στην εγκληματικότητα».

Ως την δεκαετία του 1970, ο αυξημένος αριθμός σπουδαστών προσέλκυσε τόσο πολύ την προσοχή των κοινωνικών επιστημών, ώστε τα πρώτα χρόνια της εφηβικής ηλικίας αγνοήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τους ερευνητές (Elder, 1981).

4.10 ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πολλοί γονείς χαίρονται την νηπιακή και παιδική ηλικία των παιδιών τους αλλά βιώνουν την εφηβική ηλικία σαν εποχή συγκρούσεων.

Η ανατροφή των εφήβων στην σημερινή εποχή , είναι πιο δύσκολη από ότι στα περασμένα χρόνια. Αυτό συμβαίνει αφενός λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης και αφετέρου λόγω των κοινωνικών αλλαγών.

Ανέκαθεν οι έφηβοι ήταν εκτεθειμένοι σε δραστηριότητες, πληροφόρηση και συναναστροφές, που έθεταν υπό αμφισβήτηση τις αξίες και τα πιστεύω της οικογένειας τους.

Γονείς που η δική τους εφηβική ηλικία, δεν είναι τόσο μακριά ανακαλύπτουν ότι τα παιδιά τους μεγαλώνουν σε ένα τελείως διαφορετικό κόσμο.

Η προαναφερθείσα αλλαγή, επιφέρει όχι μόνο κοινωνικά οφέλη αλλά και προβλήματα.

Η οικογένεια δεν μπορεί να ξεφύγει από τις αλλαγές που γίνονται στην κοινωνία. Η σχέση γονιού – εφήβου έχει τόσο επηρεαστεί , ώστε πολλές φορές οι γονείς αισθάνονται ανήμποροι να αντιμετωπίσουν θετικά και αποτελεσματικά τους εφήβους.

Μπορεί ο αυταρχικός τρόπος που αντιμετωπίζουν τους έφηβους οι γονείς της προηγούμενης γενιάς να απέδιδε. Την σημερινή εποχή όμως δεν αποδίδει. Αντίθετα, άλλοι γονείς σηκώνουν τα χέρια ψηλά και αφήνουν τα παιδιά τους να αποφασίζουν μόνα τους. όμως όπως αποδείχθηκε ούτε αυτή η αντιμετώπιση απέδωσε τα αποτελέσματα που επιθυμούσαν οι γονείς.

Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς προέρχονται από εξωοικογενειακούς παράγοντες όπως η κοινωνία αλλά και πάλι τα δημιουργούν άθελα τους οι ίδιοι οι γονείς.

Πολλές φορές οφείλονται σε υπερβολικές φιλοδοξίες που τρέφουν οι γονείς γι τα παιδιά του. Φιλοδοξίες που επηρεάζουν αφάνταστα την ζωή των εφήβων.

Το φαινόμενο των σχέσεων γονέων και εφήβων αποτελούσε ανέκαθεν μεταβλητή της κοινωνίας κάθε εποχής. Η βιομηχανική και τεχνολογική ανάπτυξη επιβάλλει μια καινούργια πραγματικότητα, η οποία δημιουργεί δομές και ρόλους πιο σύνθετους και λιγότερο καθορισμένους.

Σημαντικό όμως να αναφερθεί είναι ότι η νέα τάξη πραγμάτων δημιουργεί συνεχώς νέες ανάγκες και απαιτήσεις αλλά και συγκρούσεις και προβληματισμούς.

Εάν εξετάσουμε το πρόβλημα του διαγενεακού χάσματος εστιάζοντας και χρησιμοποιώντας ως πλαίσιο τις θεωρίες του δομολειτουργισμού και του μαρξισμού αντίστοιχα θα διακρίνουμε ένα χάσμα μεταξύ των γενεών το οποίο αυξάνεται ανεξέλεγκτα. Σύμφωνα με την δυσλειτουργική θεωρία , η συνεχή αύξηση του χάσματος έχει ως συνέπεια την ενεργοποίηση και μετακίνηση των αργά κινούμενων υποσυστημάτων. Σύμφωνα με την μαρξιστική θεωρία, η εμφάνιση έντονης κοινωνικής σύγκρουσης μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική επανάσταση (Mendel, 1961).

Κατά την είσοδο μας στην μεταμοντέρνα κοινωνία σε μια νέα τάξη πραγμάτων την οποία εγκαινιάζει η εικονική πραγματικότητα , το διαγενεακό χάσμα ίσως να μην παρουσιάζεται τόσο έντονα. Αυτό συμβαίνει όχι τόσο γιατί έχει ξεπεραστεί αλλά έχει κατά κάποιο τρόπο απενεργοποιηθεί. (Tedeschi & Lindskold, 1976)

4.2 ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Σύμφωνα με τους Tedeschi & Lindskold (1976), «η ασάφεια ενός ερευνητικού στόχου συνδέεται απευθείας με το μέγεθος της σύγκλισης που εκδηλώνεται από τα υποκείμενα».

Δηλαδή , τα πορίσματα των εκάστοτε ερευνών της κοινωνικής αλλά και της εξελικτικής ψυχολογίας, καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα.

Οι έφηβοι αλλά και οι γονείς , επέρχονται σε κάποια μορφή συμφωνίας όταν εκφράζονται για τα μεταξύ τους χαρακτηριστικά , ειδικά όταν αυτά δεν ενεργοποιούν προβλήματα που θίγουν την επιμέρους παρουσίαση του εαυτού τους.

Τα μέλη της οικογένειας αλληλοπαρατηρούνται σε διαφορετικές καταστάσεις της καθημερινής ζωής, πιθανόν μέσα από ένα σταθερό χαρακτηριστικό πρίσμα.

Σύμφωνα με τον Youniss (1987), «οι γονείς έχουν μια έντονη τάση να μεταδώσουν στους εφήβους τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές δομές και γνώσεις». Οι γονείς διατηρώντας τις προσωπικές τους απόψεις βάση των εμπειριών τους συχνά παρουσιάζουν διαφορούμενη συμπεριφορά όπου ή δέχονται ή απορρίπτουν την συμπεριφορά αλλά και τις απόψεις των εφήβων.

Αυτή η γονεϊκή νοοτροπία είναι απαρχή πολλών συγκρούσεων και εντάσεων. Αυτό συμβαίνει διότι οι έφηβοι τείνουν να αντιδρούν εντόνως στην «προμελετημένη» , επικρατούσα και αποδεκτή συμπεριφορά που τους παρουσιάζουν οι γονείς.

Από την μεριά των γονέων , έρχονται αντιμέτωποι με συμπεριφορές που η δεν γνωρίζουν ή ενεργοποιούν μηχανισμούς άμυνας, έτσι ώστε να μην βιώνουν σε τόσο μεγάλο βαθμό τις καθημερινές

αλλαγές του παιδιού τους. Είναι δύσκολο για έναν γονέα να αντιμετωπίζει τις ηλικιακές αλλαγές που επέρχονται με το πέρασμα του χρόνου στο παιδί του. Αυτό γίνεται δυσκολότερο εάν στην οικογένεια υπάρχουν και άλλες προβληματικές καταστάσεις που καθιστούν τον γονέα πολλές φορές ανήμπορο να αντιμετωπίσει το βάρος όλων των δυσκολιών.

Σύμφωνα με τον Youniss (1980), «οι διαδράσεις μεταξύ γονέων και παιδιών γίνονται εντονότερες κατά την διάρκεια της εφηβείας. Επίσης το οικογενειακό και το φιλικό περιβάλλον του εφήβου βρίσκονται σε αντιπαράθεση».

Κατά την διάρκεια της εφηβείας σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή των παιδιών έχουν οι συνομήλικοι. Οι οποίοι έχουν τον ρόλο του κοινωνικού διαμεσολαβητή μεταξύ του ατόμου και της κοινωνικοποίησης του. Όλοι οι έφηβοι επιθυμούν να είναι αποδεκτοί στο κοινωνικό τους περιβάλλον και επί το πλείστον υιοθετούν στοιχεία από τους συνομηλίκους τους για να μην διαφοροποιηθούν. (Youniss, 1987)

Συνεπώς όταν οι έφηβοι καλούνται να πάρουν μια απόφαση βρίσκονται στο ενδιάμεσο συγκρουσιακών περιβαλλόντων. Δηλαδή επιθυμούν την γνώμη των συνομηλίκων τους αλλά γνωρίζουν πως η υλοποίηση των αποφάσεων έγκειται στο γονεϊκό πλαίσιο.

Βέβαια δεν σημαίνει ότι όλες οι διαδράσεις γονέων- εφήβων έχουν μονόπλευρο χαρακτήρα.

Οι γονείς προκειμένου να δημιουργήσουν ένα πλέγμα προστασίας στην σχέση τους με τους εφήβους, πλέον, αναπτύσσουν μια χωρίς όρια φιλική σχέση όπου καταργούνται τα στεγανά των ρόλων, με συνέπεια να ξεκινά μια διαδικασία με απροσδιόριστη εξέλιξη και κατάληξη.

Οι γονείς προκειμένου να πλησιάσουν τους εφήβους οικειοποιούνται στοιχεία εφηβικής ψυχολογίας και υιοθετούν εφηβικούς τρόπους συμπεριφοράς, επιδιώκοντας απεγνωσμένα, είτε να

παραμείνουν νέοι , είτε να εκφράσουν κεκαλυμμένα την υπάρχουσα ανωριμότητα και αδυναμία τους να ανταπεξέλθουν στην αντιμετώπιση κάποιων επώδυνων καταστάσεων που τους επιβάλλουν η ηλικία και οι ρόλοι τους. (Youniss, 1987)

Το πέρασμα του εφήβου από την κλειστή εξάρτηση της οικογένειας στην αυτονομία χαρακτηρίζεται από την μείωση της συμμετοχής του στην οικογενειακή ζωή και από την παράλληλη αύξηση της διαπροσωπικής σύγκρουσης με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Ο Olson (1983), σε μια σημαντική έρευνα για την οικογένεια κατά την διάρκεια του κύκλου ζωής ,απέδειξε πως και μόνο η παρουσία των εφήβων μέσα στην οικογένεια αποτελεί πηγή άγχους και σημαντικό αποσταθεροποιητικό παράγοντα της ομαλότητας της οικογενειακής ζωής.

Κατά συνέπεια το γενικότερο αίσθημα ικανοποίησης , οικογενειακής περηφάνιας και συνοχής κινούνται αντιστρόφων ανάλογα με την αύξηση του σχετικού άγχους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι δυσλειτουργικές σχέσεις των συζύγων επηρεάζουν άμεσα τα παιδιά. Με συνέπεια να δυσχεραίνει τις σχέσεις μεταξύ των γονέων και των εφήβων. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι πολλές φορές αυτές τις δυσλειτουργικές συμπεριφορές τις μεταφέρουν οι έφηβοι αργότερα και στην μετέπειτα οικογενειακή ζωή που θα δημιουργήσουν.

Σύμφωνα με τον Olson (1983), «το επίπεδο και η ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ των γονέων επηρεάζουν άμεσα τόσο την συναισθηματική και κοινωνική έκφραση των εφήβων όσο και την ίδια την ανάπτυξη του αισθήματος της αυτοεκτίμησης».

Η εκτίμηση και ο σεβασμός των γονέων έχουν σημαντικό αντίκτυπο και στον τρόπο έκφρασης της εκτίμησης και του σεβασμού των εφήβων τόσο ως προς τους γονείς τους όσο και στο ευρύτερο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του.

Όπως προαναφέρθηκε κατά την διάρκεια της εφηβείας ξυπνούν αισθήματα αυτονομίας στους εφήβους. Είναι η περίοδος απαιτούν από τους γονείς ελαστικότητα. Βέβαια η αίσθηση των εφήβων ότι οι γονείς τους του αντιμετωπίζουν ως υπεύθυνα και ώριμα άτομα ενισχύει την αυτοεκτίμηση τους. οι μεταβλητές που κατέχουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του εφήβου είναι:

1. η αντίληψη προσωπικών συναισθημάτων προς τους γονείς,
 2. οι οικογενειακές τους συγκρούσεις,
 3. η αίσθηση της αποδοχής από τους γονείς,
 4. το επίπεδο της οικογενειακής ενδοεπικοινωνίας,
 5. η καθολική συμμετοχή και συμβολή στην οικογενειακή ικανοποίηση και ισορροπία,
 6. το επίπεδο της γενικότερης οικογενειακής συνοχής,
 7. η κοινή υποστήριξη μεταξύ των μελών,
 8. ο δημιουργικός και παιδευτικός οικογενειακός έλεγχος.
- (Δρακουλίδης, 1987)

Όσο θετικός και να διαφαίνεται ο ρόλος του γονικού ελέγχου προς τους εφήβους, παραμένει εν τέλει αρνητικός σε ότι αφορά τη διαδικασία ανάπτυξης του αισθήματος της αυτοεκτίμησης.

Βέβαια υπάρχει μια διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων. Δηλαδή η αυτοεκτίμηση επηρεάζεται περισσότερο από τις σχέσεις αγοριών με τους γονείς από ότι κοριτσιών με γονείς. Αυτό σημαίνει διότι τα αγόρια , εκφράζουν πιο συγκεκριμένα και εκδηλώνουν συχνότερα το αίσθημα της αυτοεκτίμησης σε σχέση με τα κορίτσια. Στους εφήβους το αίσθημα αυτό παρατηρείται συχνότερα από ότι στις έφηβες. (Δρακουλίδης, 1987)

Επίσης οι διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της οικογένειας επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το αίσθημα της αυτοεκτίμησης. Άρα , όσο

υψηλότερο είναι το επίπεδο επικοινωνίας των μελών της οικογένειας μεταξύ τους τόσο ισχυρότερο είναι και το αίσθημα της αυτοεκτίμησης(Κεσανίδης, 2005).

4.3Η ΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ

Η κρίση μεταξύ γονέων και εφήβων μπορεί να εξεταστεί μέσα από δύο διαφορετικές οπτικές γωνίες. Αφενός μέσα από το γενικότερο επίπεδο της ενδοοικογενειακής κατάστασης και αφετέρου από την εξέλιξη του ατόμου καθ' όλη την διάρκεια της εφηβείας.

Σύμφωνα με την Smetana (1986), η οποία εξέτασε την εξελικτική πορεία της εφηβείας, παρατήρησε τις διαδράσεις που προκαλεί το κοινωνικό γίνεσθαι και το κοινωνικό ήθος, τόσο στο κάθε μέλος της οικογένειας ξεχωριστά όσο και στην οικογένεια ως σύνολο.

Σύμφωνα με την Smith(1986), «οι έφηβοι κατανοούν και τοποθετούν την κρίση διαφορετικά από ότι οι γονείς». Αυτή η διαφοροποίηση σηματοδοτεί την εκ διαμέτρου αντίθετη οπτική γωνία αφού τόσο οι γονείς όσο και οι έφηβοι εκλαμβάνουν την κρίση των σχέσεων τους και συμμετέχουν σε αυτήν με διαφορετικό τρόπο.

Σύμφωνα με τον Hall (1987), το φαινόμενο της κρίση των εφήβων σε οικογένειες με λειτουργικές και δυσλειτουργικές μεταβλητές παρατηρήθηκαν επτά τάσεις:

1. ο πατέρας επηρεάζει πιο καθοριστικά τη λειτουργία μιας λειτουργικής οικογένειας παρά μιας δυσλειτουργικής,
2. η έλλειψη τρυφερότητας από την πλευρά των γονέων έχει αρνητικότερες επιδράσεις σε μια λειτουργική οικογένεια παρά σε μια δυσλειτουργική,
3. οι δυσλειτουργικές οικογένειες παρουσιάζουν αισθητά μειωμένη την μεταβλητή της δημιουργικής επικοινωνίας,
4. παρατηρούνται υψηλότερα επίπεδα διαταραχής των διαπροσωπικών σχέσεων των μελών των οικογενειών με χαμηλό κοινωνικό υπόβαθρο,

5. μεγαλύτερες συχνότητες εκδήλωσης του φαινομένου της κρίσης σε οικογένειες που συμπεριλαμβάνουν εφήβους ηλικίας 11 ετών , από ότι σε αυτές των 16 ετών.
6. το φαινόμενο του δημιουργικού και ουσιαστικού διαλόγου παρατηρείται πολύ πιο ανεπτυγμένο στις οικογένειες των μεσαίων κοινωνικών τάξεων από ότι σε αυτές των κατώτερων κοινωνικών τάξεων,
7. οι μεγαλύτερης ηλικίας έφηβοι επηρεάζουν την λειτουργία των οικογενειακών διαδράσεων περισσότερο από ότι οι έφηβοι μικρότερης ηλικίας.

Μαζί με τις επτά τάσεις που προαναφέρθηκαν ο Hall, διατυπώνει και τους ακόλουθους οκτώ ορισμούς του φαινομένου της σύγκρουσης:

- διακοπή
- διαφωνία
- ένταση
- συναισθηματική παρέμβαση
- αρνητικός διαπροσωπικός εκφραστικός χαρακτήρας
- συγκρατημένη και προκαθορισμένη επικοινωνία
- αντιπαραθέσεις στους διαύλους λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας
- ανησυχητική ένταση .

4.4 ΑΙΤΙΕΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ

Όσον αφορά τις κρίσεις μεταξύ γονέων και εφήβων θα μπορούσαμε επιγραμματικά να αναφέρουμε τις εξής αιτίες αυτού του φαινομένου:

1. αποτελεί απόρροια της συμπεριφοράς των δύο πλευρών γονέων – εφήβων.
2. η οικειοποίηση εκ μέρους των εφήβων των μεθόδων διάδρασης των γονέων και του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος.
3. γονείς της μεσαίας αστικής τάξης ασκούν μεγαλύτερο έλεγχο στους εφήβους
4. η αδιαφορία ή η καταπιεστική συμπεριφορά
5. υπαρξιακές ή ψυχικές διαταραχές των γονέων.
6. ο επηρεασμός που δέχονται οι έφηβοι από τους συνομήλικους τους.
7. η δυσλειτουργική συμπεριφορά μεταξύ των γονέων. (Hall, 1987)

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η γονική τρυφερότητα και καθοδήγηση μπορούν να οδηγήσουν σε αντίθετα αποτελέσματα από αυτά της κρίσης. Ακόμα διαφαίνεται ότι η ισχνή σχέση μεταξύ γονέων και εφήβων προμηνύει την εκδήλωση σεξουαλικών προβλημάτων στο άμεσο μέλλον.

Σύμφωνα με τον Hanson (1985), « θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο ειδών συγκρούσει μεταξύ γονέων και εφήβων, τις συγκρούσεις κανόνων και τις διαπροσωπικές συγκρούσεις».

Με λίγα λόγια οι συγκρούσεις κανόνων είναι η έμμεση ή άμεση διαφωνία, που αφορά έναν ή περισσότερους οικογενειακούς κανόνες. Ενώ η διαπροσωπική σύγκρουση αφορά το αποτέλεσμα των διαφορών σε

συγκεκριμένο τύπο συμπεριφοράς η οποία αποτελεί την αιτία πρόκλησης κάθε είδους διαφωνίας και διαταράσσει σημαντικά την καθιερωμένη κατάσταση των μελών της οικογένειας.

Γενικότερα , η μεγαλύτερη ένταση μεταξύ γονέων και εφήβων παρατηρείται μεταξύ του εφήβου και της μητέρας. Οι τομείς συγκρούσεων με την μητέρα είναι τρεις:

1. κατά την διάρκεια της προσπάθειας οριοθέτησης των γονικών ρόλων,
2. θέματα που αφορούν την κοινωνικοποίηση των εφήβων,
3. τέλος την γενικότερη διαπροσωπική ενδοοικογενειακή επικοινωνία. (Hall, 1987)

4.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Οι έφηβοι όπως προαναφέρθηκε , βιώνουν ένα μεταβατικό στάδιο στο οποίο δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στις γονεϊκές επιταγές. Εξαιτίας των βιολογικών και συναισθηματικών /ψυχολογικών αλλαγών που εκτίθενται συχνά αντιμετωπίζουν την αποδοκιμασία.

Αρχικά, τους ενδιαφέρει να γίνουν αποδεκτοί από το φιλικό περιβάλλον τους και σε αυτό το σημείο οι συμπεριφορές και στάσεις τους χαρακτηρίζονται από κάποιας μορφής ομοιομορφία. Το στυλ της εποχής , όπως για παράδειγμα τα ρούχα, η μουσική δεν τους αφήνουν αδιάφορους. Επιθυμούν και επιδιώκουν να μην διαφέρουν από αυτό που θεωρείται μόδα ή από εκείνες τις συμπεριφορές που έχουν υιοθετήσει και οι συνομήλικοί τους. (Δόικου, 2007)

Πολλές φορές οι εντάσεις όπου οι ίδιοι είναι υπαίτιοι δηλώνουν την τάση τους να δεχθούν το ενδιαφέρον των γονιών τους. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί θεωρούν πως το έχουν στερηθεί ή επειδή στην προκειμένη φάση της ζωής τους έχουν ανάγκη να το δεχθούν. Ακόμα και διαφωνίες και οι συγκρούσεις τους δίνει την ικανοποίηση ότι τυγχάνουν ενδιαφέροντος από τους γονείς.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως ο έφηβος αποζητά την αυτονομία του. Αυτό σημαίνει ότι θέλει να κερδίσει την ανεξαρτησία του από τους γονείς του. Αυτή η τόσο επιθυμητή για τον έφηβο ανεξαρτησία πολλές φορές είναι η αιτία διαπληκτισμών και εντάσεων στην οικογένεια. (Δόικου, 2007)

Οι δυσκολίες της σημερινής εποχής καθώς και οι απαιτήσεις λειτουργούν πιεστικά στον έφηβο. Το αποτέλεσμα είναι να παρουσιάζουν υπερευαισθησία όταν νιώθουν πως οι γύρω του δεν το αντιλαμβάνονται.

Τέλος, οι έφηβοι αποζητούν το σεβασμό για τις αξίες και τις επιλογές τους ακόμα και αν αυτές διαφέρουν από τα οικογενειακά πρότυπα. Θέλουν να νιώθουν αποδεκτοί για όσα πασχίζουν να πετύχουν και να επιβραβεύονται γι αυτό.

Είναι σημαντικό λοιπόν να αναγνωρίζονται οι προσπάθειες τους και να ακούγονται τα προβλήματα και οι σκέψεις τους.

Ο έφηβος σε μια ισότιμη σχέση με τους γονείς του αποζητά τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Σεβασμό
2. Εμπιστοσύνη
3. Ενδιαφέρον και Φροντίδα
4. Κατανόηση
5. Επιθυμία να ακουστεί
6. Να δοθεί έμφαση στα θετικά του στοιχεία
7. Ισότιμη συμμετοχή στην επίλυση προβλημάτων
8. Δέσμευση για επίτευξη κοινών στόχων
9. Στήριξη και παραδοχή. (Δόικου, 2007)

4.6 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ : ΠΗΓΗ ΣΤΗΡΙΞΗΣ Ή ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗΣ

Η συμπεριφορά και οι συγκινήσεις εξυπηρετούν έναν σκοπό. Οι συγκινήσεις μας ωθούν να δράσουμε σύμφωνα με τις πεποιθήσεις και τους στόχους. Τα συναισθήματα δίνουν νόημα στην ζωή. Ακόμα και τα αρνητικά συναισθήματα συμβάλλουν προκειμένου να επιδιορθώσουμε αυτό που μας απασχολεί. (Δόικου, 2007)

Όταν οι έφηβοι είναι αποθαρρυσμένοι συμπεριφέρονται άσχημα, χρησιμοποιώντας τα συναισθήματα τους για να αποζητήσουν το ενδιαφέρον των γονέων. Γι αυτό τον λόγο οι έφηβοι θα πρέπει να είναι υπεύθυνοι για τα συναισθήματα τους καθώς και να αναγνωρίζουν την συναισθηματική κατάσταση στην οποία υπόκεινται.

Χαρακτηριστικά αρνητικά συναισθήματα εφήβων είναι:

- θυμός
- απάθεια
- ανία
- λύπη
- κατάθλιψη. (Δόικου, 2007)

Όσον αφορά την κατάθλιψη υπάρχουν οχτώ προειδοποιητικές ενδείξεις:

1. άρνηση να πηγαίνει στο σχολείο
2. πρόσφατη απώλεια αγαπημένου προσώπου
3. ξαφνική αλλαγή στην συμπεριφορά
4. ξαφνική αλλαγή στις συνήθειες του ύπνου και του φαγητού
5. μια οικογενειακή αναστάτωση, όπως ένα διαζύγιο
6. ενδείξεις ότι υποτιμάται ο έφηβος στον σπίτι του

7. μια απουσία από τις συνηθισμένες κοινωνικές επαφές
8. ένας αυθορμητισμός, μια αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά. (Δόικου, 2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

5.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Όσον αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν τους εφήβους στο διαζύγιο, έγινε φανερό ότι αυτοί οι παράγοντες προϋπάρχουν και αυτό συμβαίνει διότι δεν αντιμετωπίζονται μόνο μέσα στο ίδιο το γεγονός του χωρισμού.

Η αντίδραση που θα έχει ένας έφηβος στο άκουσμα της λέξης διαζύγιο, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που αφορούν το ίδιο το παιδί, την οικογένεια και το άμεσο ευρύτερο περιβάλλον.

Σύμφωνα με την Λαζαρίδου (1994), άλλοι παράγοντες που αφορούν την αντίδραση του παιδιού στο διαζύγιο είναι:

- οι σχέσεις του εφήβου με τους γονείς,
- η ύπαρξη ή όχι αδελφών,
- ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς οδηγούνται στο διαζύγιο,
- η νομοθετική ρύθμιση σχετικά με την γονική μέριμνα,
- η εμπλοκή του εφήβου σε δικαστικές αντιδικίες,
- η πιθανή αλλαγή του σχολείου,
- η στάση και η συμπεριφορά του συγγενικού περιβάλλοντος.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες μεταξύ τους αλληλεπιδρούν με αποτέλεσμα ο έφηβος να εκτίθεται στις περιβαλλοντικές διαδράσεις όπου θα καθορίσουν τις αντιδράσεις του.

Σύμφωνα με τους Amato & Keith (1991), αναφέρουν πως «οι παράγοντες που αφορούν το ίδιο το παιδί σχετίζονται με:

- το φύλο του,
- την ιδιοσυγκρασία του,
- τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της έξαρσης της εφηβείας,
- τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

Οι έφηβοι και οι γονείς κατά την διάρκεια του διαζυγίου, βιώνουν ένα μεταβατικό στάδιο το οποίο διαδέχονται σημαντικές αλλαγές. Η έξαρση της εφηβικής ηλικίας είναι ο σημαντικότερος από τους παράγοντες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπιστεί από τον έφηβο ο χωρισμός και το διαζύγιο των γονιών του. (Λαζαρίδου, 1994)

Σύμφωνα με τους Amato & Keith (1991) «οι τρόποι με τους οποίους το παιδί, κατανοεί πληροφορίες σχετικά με το διαζύγιο, τις αιτίες και τις αλλαγές που φέρνει στην ζωή του, εξαρτώνται ίσως και από τις νοητικές του ικανότητες. Το είδος του προβληματισμού που αναπτύσσει το παιδί, η φύση της σχέσης του με τους γονείς του, οι τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από την ψυχολογική ανάπτυξη η οποία συνδέεται με την ηλικία».

Σχετικά με τον παράγοντα φύλο, έρευνες έχουν δείξει ότι τα αγόρια παρουσιάζουν περισσότερα και άμεσα προβλήματα από τα κορίτσια, μετά το διαζύγιο των γονιών. Τα προβλήματα αυτά έχουν σχέση με τα εξής:

- με τις συναισθηματικές αντιδράσεις
- την κοινωνική συμπεριφορά τους

- την γνωστική τους ανάπτυξη
- τις σχολικές τους επιδόσεις.

Σύμφωνα με τον Τσιαντή (1994), «οι έντονες αντιδράσεις των παιδιών οφείλονται, στην συναισθηματική αποστέρηση και εμφανίζονται στον τομέα της ταύτισης με το φύλο του γονέα που είναι μακριά, με επιπτώσεις στον τρόπο που θα λειτουργήσει αργότερα σαν γονέας». Ακόμα υποστηρίζει ότι οι ψυχολογικές διαταραχές καθώς και οι διαταραχές στις διαπροσωπικές σχέσεις εμφανίζονται επιγραμματικά ως εξής:

- η απουσία της μητέρας προκαλεί συναισθηματική ρηχότητα στα παιδιά και των δύο φύλων,
- ακόμα στις γυναίκες η απουσία της μητέρα συσχετίζεται με νεύρωση,
- η απουσία του πατέρα, συσχετίζεται με σεξουαλική παραπτωματικότητα στις γυναίκες,
- τέλος η απουσία του πατέρα συσχετίζεται με τάσεις για διαταραχές ή μικροπροβλήματα με πρόσωπα εξουσίας.

Η ιδιοσυγκρασία ως παράγοντας, κάνει του εφήβους είτε πιο ευάλωτους Και μειώνει την προσαρμοστικότητα στο έντονο στρες από την μεταβαλλόμενη κατάσταση των γονέων ή τα προστατεύει έτσι ώστε να έχουν την ψυχολογική επάρκεια και αντοχή να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες των μεταβολών αυτών.

Άλλοι γενικότεροι παράγοντες όπου κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν και επηρεάζουν την προσαρμογή των εφήβων στο διαζύγιο είναι επιγραμματικά οι εξής:

- το στρες που δημιουργείται από την διακοπή της συνηθισμένης οικογενειακής ζωής. Όπως για παράδειγμα , η αλλαγή του τόπου κατοικίας.
- Η ψυχολογική κατάσταση των γονέων έπειτα από την απόφαση του διαζυγίου.
- Οι κοινωνικές επιπτώσεις του διαζυγίου είτε με την μορφή κοινωνικού στιγματισμού ή με την έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος.
- Η μεταβολή στην οικονομική κατάσταση της οικογένειας και τα αναμενόμενα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν (Τσιαντής, 1994).

Η εφηβική ηλικία , όπως προαναφέρθηκε , είναι ένα εξελικτικό στάδιο όπου χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές σε όλους τους τομείς ανάπτυξης των παιδιών.

Βασικό χαρακτηριστικό της ανάπτυξης στο στάδιο αυτό, είναι η διαδικασία σχηματισμού της ταυτότητας που σχετίζεται με την βαθμιαία αποσύνδεση τους από την οικογένεια και την προσπάθεια τους για κατάκτηση της αυτονομίας τους στους εξής τομείς:

- Ø Στον συναισθηματικό τομέα
- Ø Στον τομέα συμπεριφοράς
- Ø Στον τομέα διαμόρφωσης ηθικών αξιών. (Λαζαρίδου, 1994)

Κατά την διαδικασία αναζήτηση της προσωπικής τους ταυτότητας οι έφηβοι αποζητούν οικογενειακή σταθερότητα, υποστήριξη , φροντίδα, αγάπη , κατανόηση και καθοδήγηση από τους γονείς τους.

Μπροστά λοιπόν στον επερχόμενο χωρισμό των γονέων τους και λόγω των παραπάνω λόγων, προκαλούνται στους εφήβους ποικίλες και σε μεγάλη συχνότητα αντιδράσεις.

Σύμφωνα με την Τσιτούρα (1990) « οι έφηβοι ερχόμενοι αντιμέτωποι με το διαζύγιο των γονιών τους αντιδρούν είτε άμεσα με επιθετικότητα προς τους γονείς, όπου υιοθετούν συχνά μια έντονη κριτική στάση γιατί δεν κατάφεραν να μην χωρίσουν, ή έμμεσα με επιθετικότητα προς τα αδέρφια τους, τους συνομηλίκους ή τους καθηγητές τους.

Σε αυτή την ηλικία εμφανίζονται σήματα κινδύνου που ειδοποιούν για τις διεξόδους του θυμού του εφήβου. Αυτά τα σήματα κινδύνου είναι:

- Ø Η χρήση αλκοολούχων
- Ø Η χρήση ουσιών
- Ø Οι χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο
- Ø Μικρότερες ή μεγαλύτερες παραπτωματικές δραστηριότητες
- Ø Σε περίπτωση εμφάνισης καταθλιπτικής συμπεριφοράς με συναισθήματα ευερεθιστότητας, απαξίας, δυσκολία στην συγκέντρωση, που ορισμένες φορές οδηγούν σε αυτοκαταστροφικές τάσεις.
- Ø Σωματικά ενοχλήματα
- Ø Η τάση να αναλαμβάνουν την φροντίδα του ενός γονέα με αποτέλεσμα να παραμελούν το σχολείο και να αποτραβιούνται από την κοινωνική ζωή.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της αντίδρασης των εφήβων στο χωρισμό είναι να αποστασιοποιούνται από αυτά που συμβαίνουν στην οικεία του και να ασχολείται με τα προσωπικά του ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες εκτός σπιτιού. Καλύτερη αντιμετώπιση του διαζυγίου υπάρχει όταν οι έφηβοι που έχουν απομακρυνθεί ψυχολογικά και δεν θεωρούν τους εαυτούς του υπεύθυνους για τον χωρισμό των γονιών τους.

Βέβαια έρευνες έχουν δείξει ότι αν και η γνωστική ικανότητα των εφήβων είναι ικανή ώστε να κατανοήσουν τους λόγους διαζυγίου, το διαζύγιο είναι ιδιαίτερα οδυνηρό και δύσκολο στην αντιμετώπιση του.

Οι έφηβοι έχουν να αντιμετωπίσουν συγχρόνως με τις αλλαγές της οικογενειακής τους ζωής και αλλαγές σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης τους. Γι αυτό τον λόγο αν και η γνωστική ικανότητα αναπτύσσεται εμποδίζεται από τις αλληπάλληλες αλλαγές που βιώνουν οι έφηβοι σε οικογενειακό, προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο.

5.2 ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

« Τα παιδιά είναι ανθεκτικά. Εκτός από τις περιπτώσεις πραγματικής παραμέλησης και σωματικής κακοποίησης , τα παιδιά είναι σε θέση να επιβιώσουν των οικογενειακών κρίσεων χωρίς μόνιμα τραύματα- και μπορούν να αναπτυχθούν σαν εξελισσόμενα ανθρώπινα όντα- εφόσον αισθάνονται πως υπάρχει μια συνέχεια και αισθήματα αγάπης από μέρους των γονιών τους» (Mel Krantzler, Creative Divorce).

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να μάθουν την αλήθεια ακόμα και αν αυτή τους πληγώσει. Πού απλά αν ένα παιδί δεν γνωρίζει τι πραγματικά συμβαίνει τότε φαντάζεται διάφορα σχετικά με τις αιτίες του διαζυγίου. Ακόμα , εάν δεν γνωρίζει την αλήθεια , νιώθει ότι δεν τον θεωρούν οι γονείς του ικανό να συμμετέχει σε σοβαρές οικογενειακές υποθέσεις. (Λάνσκι, 1994)

Από την στιγμή που η απόφαση του διαζυγίου έχει αποφασιστεί από τους γονείς, ακόμα και οι πιο στοργικοί γονείς δεν είναι σε θέση να καλύψουν συναισθηματικά τα παιδιά τους. Σημαντικό είναι οι γονείς να καταλήξουν στην επιμέλεια του παιδιού με συμφωνία

Αξιοσημείωτο είναι οι γονείς να συζητήσουν με τα παιδιά τους σχετικά με τον χωρισμό σε προκαθορισμένο χρόνο και τόπο. Ακόμα και αν θεωρείται απρογραμμάτιστη μια τέτοια συζήτηση , η προγραμματισμένη συζήτηση διαθέτει ως θετικό χαρακτηριστικό τον χρόνο και την προετοιμασία. Οι γονείς λοιπόν θα πρέπει να λάβουν υπόψη τα εξής:

1. η συζήτηση θα πρέπει να πραγματοποιηθεί αρκετό καιρό πριν την αναχώρηση του ενός γονέα

2. οι γονείς δεν πρέπει κατά την διάρκεια της συνάντησης να φιλονικήσουν
3. την στιγμή που θα πουν στο παιδί τους για το χωρισμό είναι αναγκαίο να είναι και οι δύο παρόντες
4. μετά την συζήτηση οι γονείς οι γονείς θα μπορούσαν να δώσουν στα παιδιά γραπτή εξήγηση όπου θα μπορούν να ανατρέχουν ανάλογα με τις ανάγκες τους (Λάνσκι , 1994).

5.3 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΧΩΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Σύμφωνα με την Χατζηχρήστου (1999), «η αλληλεπίδραση των παραμέτρων του μακροσυστήματος (πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες, νόρμες και στάσεις), του εξωσυστήματος (κοινωνικοί παράμετροι του συγκεκριμένου περιβάλλοντος), του μικροσυστήματος (σχέσεις μελών της οικογένειας) και του οντογενετικού συστήματος (ψυχοκοινωνική επάρκεια και προσωπικά χαρακτηριστικά του παιδιού) παίζει καθοριστικό ρόλο την ζωή των παιδιών. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι παράμετροι που σχετίζονται με την προσαρμογή των παιδιών μετά το διαζύγιο είναι ποικίλες, αλλά η σύνθετη αλληλεπίδραση των παραμέτρων αυτών προσδιορίζει τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες για την προσαρμογή και την καλή ψυχική υγεία των παιδιών».

Έχει διαπιστωθεί ότι το διαζύγιο δεν επιφέρει πάντοτε αρνητικές επιπτώσεις στο παιδί. Η διαβίωση και η έκθεση κατά την εφηβική ηλικία σε περιβάλλον με συνεχείς συγκρούσεις και εχθρότητα πριν και μετά τον χωρισμό, έχει μεγαλύτερη συσχέτιση με την εμφάνιση προβλημάτων στα παιδιά, από ότι το ίδιο το γεγονός του διαζυγίου. (Λάνσκι, 1994).

Έντονες συγκρούσεις σύμφωνα με τον Cherlin (1991), κι διαφωνίες των γονέων συσχετίζονται με διαπροσωπικά και ενδοπροσωπικά προβλήματα στους εφήβους. Δηλαδή οι έφηβοι που ενώ οι γονείς τους διαμένουν μαζί αλλά η διαβίωση είναι γεμάτη με συγκρούσεις και εντάσεις, παρουσιάζουν περισσότερα ψυχολογικά προβλήματα προσαρμογής και αυτοεκτίμησης από ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων.

Το μεγαλύτερο μέρος των δυσκολιών των παιδιών και των προβλημάτων στην οικογένεια που θεωρούνται αποτέλεσμα του διαζυγίου προϋπάρχουν του χωρισμού των γονέων.

Οι παράγοντες για την προσαρμοστικότητα των εφήβων στον χωρισμό των γονέων είναι οι εξής:

- Ø Τα παιδιά έχουν διαφορετικές άμεσες , βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες αντιδράσεις στο διαζύγιο.
- Ø Το στάδιο ανάπτυξης αποτελεί παράγοντα στις αντιδράσεις των παιδιών
- Ø Οι συνεχείς συγκρούσεις και η εχθρότητα των γονέων είναι περισσότερο καταστροφικές από ότι ο ίδιος ο χωρισμός (Guidubaldi, 1983).

Αν και οι γονείς, προσπαθούν ορισμένες φορές να καλύψουν τις εντάσεις και τις συγκρούσεις , συνήθως γίνονται αντιληπτά από τους εφήβους. Επί το πλείστον οι έφηβοι εκφράζουν έντονη άρνηση στον χωρισμό των γονέων τους και τρομάζουν με αυτή την αλλαγή. Ο χωρισμός των γονέων αποτελεί τραυματική εμπειρία για τους εφήβους.

5.4 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΠΟΥ ΕΠΕΡΧΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΕΦΗΒΟ

Μετά το διαζύγιο, επέρχονται νέες ανακατατάξεις στην οικογενειακή ζωή. Ο έφηβος θα μπορέσει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα εφόσον οι ανακατατάξεις είναι λίγες.

Οι αλλαγές στον χώρο της οικείας είναι μια διαδικασία αρκετά οδυνηρή για τον έφηβο. Καλό θα ήταν η νέα οικεία να περιέχει αντικείμενα από την προηγούμενη οικεία έτσι ώστε να υπάρχει ένα γνώριμο περιβάλλον.

Σύμφωνα με τους Γκαρμπάρ και Τεοντόρ (1994), αναφέρουν πως αι η αλλαγή στον οικονομικό τομέα συμβάλλει έτσι ώστε ο έφηβος να αισθάνεται αβεβαιότητα. Διότι μπορεί να βιώσει αυτές τις στερήσεις ως αποτέλεσμα των δικών του πράξεων , ένα είδος δηλαδή τιμωρίας.

Ακόμα οι γονείς δεν θα συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο στο παιδί τους. ενώ η τραυματική εμπειρία του διαζυγίου είναι επώδυνη για τον έφηβο , αποζητά το ενδιαφέρον των γονιών του. Όμως η συζυγική ρήξη έχει πλήξει και τους γονείς οι οποίοι διαθέτουν ελάχιστο χρόνο για να καλύψουν τις ανάγκες του παιδιού.

«Ακόμη και οι παιδαγωγικές πρακτικές θα τροποποιηθούν. Αν ο γονέας με τον οποίο ζει καθημερινά έχει προστατευτικό ρόλο τώρα θα έχει πειθαρχικό και αντίστροφα. Οι τροποποιήσεις της καθημερινής ζωής έρχονται να προστεθούν στη σημαντική αλλαγή που συμβαίνει στην ζωή του δηλαδή στον αποχωρισμό του ενός γονέα» (Γκαρμπάρ& Τεοντόρ, 1994).

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η προσαρμογή του παιδιού θα εξαρτηθεί σημαντικά από την ποιότητα των σχέσεων που θα έχουν οι γονείς μαζί του.

Τα παιδιά έχουν ανάγκη , οι γονείς να κρατούν αποστάσεις από την αμοιβαία εχθρότητα τους, ώστε να τα βοηθήσουν να αφομοιώσουν τις επερχόμενες αλλαγές. (Λάνσκι , 1994).

Η αποδοχή του εφήβου για το χωρισμό των γονιών του είναι μια διαδικασία χρονοβόρα και ψυχοφθόρα. Αυτό συμβαίνει γιατί έχει την ανάγκη να δεχθεί αγάπη και τρυφερότητα αλλά και ύπαρξη ηρεμίας και από τους δύο γονείς.

5.5 ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΠΟΥ ΒΟΗΘΟΥΝ ΤΟΝ ΕΦΗΒΟ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΝΑ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΘΕΙ ΣΤΗΝ ΝΕΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Σύμφωνα με την Wallerstein (1991), υπάρχουν πέντε στάδια όπου διαδοχικά συμβάλλουν στην ψυχική αποκατάσταση των εφήβων:

1. Συνειδητοποίηση της πραγματικότητας.
2. Συναισθηματική απομάκρυνση από τις συγκρούσεις.
3. Θυμός.
4. Ενοχοποίηση του εαυτού για τον χωρισμό.
5. Ρεαλιστική διαμόρφωση των ιδεών του εφήβου σχετικά με τις νέες σχέσεις στο οικογενειακό περιβάλλον.

Είναι αναγκαία η επικοινωνία έτσι ώστε οι έφηβοι να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη κατάσταση του χωρισμού αλλά και να παρθούν μέτρα που θα βοηθήσουν το παιδί να αποδεχθεί την νέα οικογενειακή κατάσταση.

Σημαντικό ρόλο παίζει η διαβίωση του εφήβου στο ίδιο σπίτι και στην ίδια γειτονιά. Διότι η παραμονή στο οικείο περιβάλλον θα βοηθήσει τον έφηβο να προσαρμοστεί σε λιγότερο χρόνο και λιγότερα οδυνηρά στο νέο περιβάλλον.

Σημαντικό είναι η παραμονή του εφήβου να είναι με εκείνον τον γονέα που είναι θέση να του προσφέρει προσοχή και αμέριστη αγάπη σε τέτοιο βαθμό ώστε ο έφηβος να εξωτερικεύσει τα συναισθήματα του και να εκφράσει τις σκέψεις του για το διαζύγιο και για τις συνέπειες που ο ίδιος βιώνει. (Wallerstein, 1991)

Οι χωρισμένοι γονείς προκειμένου να στηρίξουν τον έφηβο θα πρέπει να γνωρίζουν τα εξής:

- Ø Ο έφηβος θα πρέπει να έχει ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης ώστε να μην κυριαρχείται από αβεβαιότητα.
- Ø Οι γονείς θα πρέπει να δώσουν την ευκαιρία στο παιδί τους να εκφραστεί σχετικά με όσα πιστεύει για το διαζύγιο.
- Ø Ακόμα και αν οι γονείς έχουν πρακτικά προβλήματα να επιλύσουν, θα πρέπει να προσφέρουν στο παιδί του την ίδια φροντίδα που του παρείχαν και πριν τον χωρισμό.
- Ø Οι γονείς δεν πρέπει να ξεχνούν πως δεν θα ωφεληθούν πουθενά οι κατηγορίες που ενδεχομένως να προσάπτουν ο ένας στον άλλον ενώπιον του παιδιού τους.
- Ø Ο έφηβος θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως άτομο που μπορεί να λάβει υπευθυνότητες και που διαθέτει δικαιώματα.
- Ø Ακόμα θα πρέπει οι ανάγκες του παιδιού να προηγούνται από αυτές των γονέων.
- Ø Τέλος οι γονείς έχουν την υποχρέωση να ενημερώσουν το σχολείο σχετικά με το διαζύγιο αλλά και την αντίδραση του εφήβου για αυτό (Τσιτούρα, 1990).

Είναι σημαντικό να κατανοήσει ο έφηβος ότι δεν ευθύνεται για τον χωρισμό των γονιών του αλλά είναι και απαραίτητο οι γονείς να δημιουργήσουν ένα ασφαλές κλίμα στο παιδί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

6.1 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Το παιδί του διαζυγίου χάνει τη οικογενειακή εστία αφού πλέον συμβιώνει με τον έναν από τους δύο γονείς. Αυτό πολλές φορές έχει ως συνέπεια να εσωτερικεύει συναισθήματα και σκέψεις.

Η εχθρότητα ορισμένων γονέων και η τάση του να επανδρώσουν το έδαφος με τον έφηβο πολλές φορές έχει την ιδιότητα να δημιουργεί στους εφήβους ανακοπή της ψυχολογικής ωριμότητας που είναι αποτέλεσμα της φυσιολογικής του ανάπτυξης. (Τσιτούρα, 1990)

Εάν όμως οι γονείς προσφέρουν στον έφηβο ισορροπία και ένα κλίμα συναισθηματικής ασφάλειας καθώς και σταθερότητα, τότε η όλη διαδικασία αντιμετωπίζεται ευκολότερα.

Αυτό που πραγματικά επηρεάζει τα παιδιά είναι οι οικογενειακές προστριβές και η δυστυχία των γονέων. Διότι αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση του εφήβου. Η αυτοεκτίμηση είναι σημαντικός παράγοντα για την εν γένει εξέλιξη τη ψυχολογικής και κοινωνικής ζωής του. (Τσιτούρα, 1990)

«Το οικογενειακό κλίμα επηρεάζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού»(Huges, 2002). Συμπερασματικά , όταν το κλίμα είναι ανήσυχο, συγκρουσιακό και ταραγμένο, οι συνέπειες για τον έφηβο είναι σημαντικές. Ενώ εάν το κλίμα είναι ήρεμο, λιγότερο αγχώδες και λιγότερο επιθετικό τότε οι δυσμενείς συνέπειες είναι λιγότερες.

Οι έφηβοι ως ευαίσθητοι δέκτες αντιλαμβάνονται την κατάσταση που επικρατεί και γνωρίζουν πως θα υποστούν και οι ίδιοι συνέπειες. Έτσι διαμορφώνονται δύο τακτικές:

1. υιοθετούν μοιρολατρική στάση, παθητικότητα και μελαγχολία
2. υιοθετούν επιθετική στάση και αντιτίθενται στους γονείς και στο ευρύτερο περιβάλλον. (Τσιτούρα, 1990)

Οι γονείς οφείλουν να μιλήσουν στο παιδί διότι ο έφηβος αντιλαμβάνεται την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι γονείς του. Σε περίπτωση αποσιώπησης , ο έφηβος αντιλαμβάνεται ένα είδος εξαπάτησης του από τους γονείς.

Σημαντικό είναι οι γονείς να λάβουν σοβαρά υπόψιν την σχέση του εφήβου με τον γονέα που έφυγε. Αυτό γιατί με τον αποχωρισμό του ενός γονέα η ανασφάλεια θα κυριεύσει ως αποτέλεσμα.

Ακόμα , ο έφηβος δεν πρέπει να λαμβάνει μέρος στις διενέξεις των γονέων , είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να μπει στην διαδικασία υποστήριξης του ενός από τους δύο γονείς.

Επιπλέον , ο γονέας δεν πρέπει να εκμεταλλεύεται τυχόν ενοχές που νιώθει ο έφηβος. Αυτό θα έχει σαν επιπτώσεις να φορτωθεί επιπλέον βάρος και θα οδηγηθεί στην μελαγχολία. Συνεπάγεται ότι αυτήν την μελαγχολία και την ενοχικότητα θα την μεταφέρει και στον κοινωνικό του περίγυρο και εν συνεχεία θα απομονωθεί. (Τσιτούρα, 1990)

Μερικοί γονείς «χρησιμοποιούν» το παιδί τους ως προπομπό για να μαθαίνουν την νέα ζωή του άλλου συζύγου. Αυτή η συμπεριφορά οδηγεί τον έφηβο να νιώσει μεσολαβητής και μη θέλοντας να απογοητεύσει ούτε τον ένα ούτε τον άλλον γονέα , να μοιράζεται όσα έχει παρατηρήσει. Όλη αυτή η διαδικασία όμως, εντείνει τα αρνητικά συναισθήματα του εφήβου.

Το μεγάλο ψυχικό τραύμα όμως δεν είναι μόνο , η απουσία του ενός γονέα αλλά και η νοσταλγία αυτού.

Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (1981), οι επιπτώσεις του διαζυγίου είναι περιληπτικά οι εξής:

- Ø στέρηση του ενός γονέα με αποτέλεσμα να αισθάνεται ανασφαλής
- Ø απομυθοποιεί την εικόνα των γονέων ως πρότυπα. Σε περίπτωση που αλληλοκατηγορούνται, ο έφηβος βρίσκεται σε δίλημμα για το ποιον θα δικαιώσει.
- Ø Πριν τον χωρισμό τραυματίζονται ψυχολογικά αφού βιώνουν τις εντάσεις και τις προστριβές.
- Ø Γίνονται αντικείμενο εύνοιας για τον κάθε γονιό ξεχωριστά
- Ø Βιώνουν αντιμαχόμενα στρατόπεδα, και οδηγούνται σε νευρικότητα
- Ø Δυσκολεύονται να αναπτυχθούν κοινωνικά αφού απομονώνονται από του συνομηλίκους τους.
- Ø Επιβαρύνονται ψυχολογικά με την απόφαση της σύναψης νέου γάμου ή νέας σχέσης των γονιών του.

Σύμφωνα με τον Τσιαντή (1994), οι παράγοντες που λειτουργούν καταστρεπτικά στην ανάπτυξη των εφήβων είναι οι εξής:

- Ø Ο έφηβος κατά την διάρκεια του διαζυγίου ή ακόμα και όταν αυτό είναι γεγονός παραμελείται. Σε συνάρτηση λοιπόν με τις αλλαγές που βιώνει λόγω της ηλικιακής περιόδου , οι αλλαγές και στην οικογενειακή του ζωή συμβάλλουν καταστρεπτικά στην ανάπτυξη του.
- Ø Ο γονέας με τον οποίο διαμένει τον ταυτίζει με τον γονέα που λείπει και τον χρησιμοποιεί για να ξεσπάσει την επιθετική συμπεριφορά του.

Ø Ο γονέας που απουσιάζει κατηγορείται από τον γονέα που μένει το παιδί. Και πολλές φορές σε αυτήν την σύγκριση λαμβάνει χώρα και η εκτεταμένη οικογένεια.

6.2ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Οι αντιδράσεις των παιδιών τόσο στο οικογενειακό περιβάλλον όσο και στο σχολικό είναι έκδηλες. Ο λόγος γιατί οι έφηβοι αρκετές φορές αισθάνονται περισσότερο ασφαλείς στο χώρο του σχολείου από ότι στο σπίτι.

Σύμφωνα με την Dermott (1968), οι έφηβοι που βίωσαν το διαζύγιο ανάλογα με την προσαρμογή τους στην νέα κατάσταση θα μπορούσαν να χωριστούν στις εξής κατηγορίες:

1. έφηβοι που δέχθηκαν το διαζύγιο ως φυσική κατάληξη ,επομένως δεν παρατηρήθηκε αλλαγή
2. έφηβοι που εκδήλωσαν έντονη θλίψη , άρνηση και θυμό στο σχολικό περιβάλλον.
3. έφηβοι που εκδήλωσαν προσκόλληση και χρειάστηκαν ψυχολογική υποστήριξη
4. έφηβοι με προβλήματα προσωπικότητας και εσωτερικευμένες διαταραχές.

Ιδιαίτερα τα αγόρια διαζευγμένων οικογενειών παρουσίασαν έντονη επιθετική δραστηριότητα στον χώρο του σχολείου. Παρατηρήθηκε ότι τα αγόρια δέχονταν λιγότερο κριτική και είχαν χαμηλότερη επίδοση σε σχολικές δραστηριότητες.

Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι οι έφηβοι χωρισμένων γονιών , έχουν χαμηλότερη σχολική επίδοση όχι τόσο λόγω του διαζυγίου όσο η ενασχόληση τους με θέματα διαζυγίου που μπορεί να ανακόψουν την απόδοσή τους. (Χατζηχρήστου, 1999).

Οι δυσκολίες προσαρμογής των παιδιών στο σχολείο συσχετίζεται με την έλλειψη πληροφόρησης , επικοινωνίας και συζήτησης από τους γονείς τους για τα αίτια του διαζυγίου.

Η σχολική επίδοση των εφήβων χωρισμένων γονέων είναι χαμηλότερη γιατί πιθανόν σχετίζεται με τις συχνές απουσίες και διακοπές από το σχολείο (Χατζηχρήστου, 1999).

Σε μια έρευνα που ξεκίνησε την δεκαετία του '70 για να παρατηρηθεί και να καταγραφεί η επίδραση του διαζυγίου πάνω σε κάθε μέλος της οικογένειας , σχετικά με τις αντιδράσεις των παιδιών χωρισμένων γονιών στο σχολείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μερικές περιπτώσεις συμπεριφοράς του παιδιού στο σχολείο, καθρέφτιζε και την συμπεριφορά του και στο ευρύτερο περιβάλλον (Κανελλοπούλου, 1981).

6.3 ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Υπάρχουν έφηβοι που προσαρμόζονται στο διαζύγιο των γονιών τους και οι έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις μειώνονται σε διάστημα περίπου δύο ετών. '

Όμως λόγω της ιδιομορφίας της ηλικιακής αυτής περιόδου, υπάρχουν και ορισμένοι έφηβοι που εξακολουθούν να παρουσιάζουν δυσκολίες για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οι έφηβοι εκτός από τις προαναφερθείσες αλλαγές στην ζωή τους καλούνται να προσαρμοστούν και σε άλλου είδους αλλαγές όπως:

- Ø Στις ερωτικές σχέσεις των γονέων τους
- Ø Σε σχέσεις συμβίωσης των γονέων με άλλους συντρόφους
- Ø Σε έναν πιθανό άλλο γάμο. (Χατζηχρήστου, 1999).

Οι έφηβοι που δεν μπορούν να ξεπεράσουν το διαζύγιο των γονέων τους εντός δύο ετών , συχνά παρουσιάζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα φοβίες οι οποίες δηλώνουν την ευαλωτότητα στην οποία περιήλθαν μετά το διαζύγιο.

Αρχικά αισθάνονται μοναξιά και ευθύνη. Μοναξιά γιατί, εσωτερικεύουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους. Ευθύνη γιατί, θεωρούν τους εαυτούς τους υπαίτιους για τον χωρισμό των γονιών τους.

Μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα του διαζυγίου, αυτό που επηρεάζει ακόμα αρνητικά τους εφήβους, είναι οι σχέσεις της διαλυμένης οικογένειας και η ποιότητα της φροντίδας.

Σύμφωνα με τον Μαρκοβίτη (1994), το έργο που έχουν φέρουν εις πέρας οι έφηβοι έχει ως εξής:

- Αρχικά να παραδεχτούν την διάλυση της οικογένειας
- Είναι επιτακτική ανάγκη να μην αποκοπούν από τις καθημερινές τους δραστηριότητες

- Να αντιμετωπίσουν τα αισθήματα απώλειας και απόρριψης που ενδεχομένως να νιώθουν
- Να «συγχωρέσουν» τους γονείς τους όσο καιρό και αν πάρει
- Να εγκαταλείψουν την επιθυμία επανένωσης της οικογένειας
- Τέλος να επιλύσουν θέματα σχέσεων ώστε να μπορούν να αγαπούν και να αγαπιούνται.

Όσον αφορά τις έφηβες χωρισμένων οικογενειών, αντιδρούν περισσότερο γιατί επιδιώκουν την προσοχή των γονέων τους και την επικοινωνία μαζί τους.

Σύμφωνα με τον Μαρκοβίτη (1994), μετά από χρόνια από την ημέρα του διαζυγίου υπάρχουν έφηβοι που μπορούν να χωριστούν στις εξής ομάδες:

- Έφηβοι με βασικό χαρακτηριστικό την ανασφάλεια και την επιθετικότητα. Είναι δυσπροσάρμοστοι έφηβοι, παρορμητικοί, ευέξαπτοι και κοινωνικά απομονωμένοι.
- Έφηβοι ικανοί, ομιλητικοί, δημοφιλείς, κοινωνικά ενταγμένοι, δραστήριοι, αυτάρκεις. Όμως είναι άτομα εγωκεντρικά και χειριστικά.
- Έφηβοι ικανοί, δημοφιλείς, που δεν εκμεταλλεύονται τις σχέσεις τους και έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό την σταθερότητα.

Έχει παρατηρηθεί ότι παιδιά χωρισμένων γονέων, που παρουσιάζουν χαμηλή επίδοση στο σχολείο, αρκετά συχνά επαναλαμβάνουν μια σχολική τάξη.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το πρόβλημα των εφήβων σε τελική ανάλυση δεν συνδέεται μόνο με το διαζύγιο αλλά και με τις καταστάσεις που βιώνουν κατά την διάρκεια του γάμου. αυτό συμβαίνει γιατί τα

παιδιά βιώνουν καθημερινά την κρίση του γάμου με αποτέλεσμα να τραυματίζονται περισσότερο από ότι σε ένα διαζύγιο.

Τα διαζύγια δεν είναι μεμονωμένο γεγονός αλλά μια σύνθετη σειρά αλλαγών, μια διαδικασία πολλών σταδίων από ριζικές αλλαγές οι οποίες δυστυχώς ασκούν μεγάλη επίδραση στα παιδιά και μπορεί να τα σημαδέψουν για πολλά χρόνια αργότερα από το συμβάν .

6.4 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕ ΑΥΞΗΜΕΝΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Σύμφωνα με την Χατζηχρήστου (1999), οι παράγοντες που είναι καθοριστικοί για την προσαρμογή των εφήβων στο διαζύγιο είναι οι εξής:

1. οι μικρές οικονομικές επιπτώσεις στην μονογονεϊκή οικογένεια.
2. οι περιορισμένες συγκρούσεις και εντάσεις μεταξύ των γονέων.
3. η ύπαρξη ψυχικής υγείας και ισορροπίας των γονέων.
4. η ψυχολογική επάρκεια του παιδιού και η ικανότητα του να θέσει σε λειτουργία μηχανισμού άμυνας κατά του περιβαλλοντικού στρες.
5. η συνέπεια και η κοινή στάση των γονέων μετά το διαζύγιο ως προς την ανατροφή , την επικοινωνία , τις προσδοκίες, τα όρια, τον συνεπή έλεγχο και εκδήλωση παράλληλα τρυφερότητας και αγάπης.
6. η αποδοχή , η αγάπη και οι θετικές σχέσεις του παιδιού και με τους δύο γονείς.
7. το συναισθηματικό κλίμα που επιτρέπει στον έφηβο και σε όλη την οικογένεια , την πραγματοποίηση δημιουργικής επικοινωνίας.
8. μεγαλύτερη συχνότητα και συνέπεια στην επαφή του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια , με τον έφηβο.
9. η διάθεση συγγενικών και φιλικών προσώπων του ευρύτερου περιβάλλοντος να συνδράμουν στην στήριξη των

μελών της μονογονεϊκής οικογένειας και συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες.

Η γνώση των παραγόντων που διαθέτουν καθοριστικό ρόλο στην επίδραση του διαζυγίου στα παιδιά αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την παροχή ουσιαστική και κατάλληλης βοήθειας στους εφήβους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΑΣΚΗΣΗ ΓΟΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ – ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

7.1ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΓΟΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ

Η γονική μέριμνα είναι δικαίωμα και υποχρέωση απέναντι στο ανήλικο παιδί και έχει τριπλό περιεχόμενο:

1. την επιμέλεια του παιδιού
2. διοίκηση της περιουσίας του
3. εκπροσώπηση του στις συναλλαγές με τους άλλους ακόμα και στο δικαστήριο. (Μανωλεδάκη, 1994).

Το σπουδαιότερο από τα προαναφερθέντα θέματα , είναι η επιμέλεια όπου περιλαμβάνει τα εξής:

- ανατροφή
- επίβλεψη
- εκπαίδευση
- προσδιορισμό τόπου διαμονής
- θρησκευτική διαπαιδαγώγηση(Μανωλεδάκη, 1994).

Η άσκηση της γονικής μέριμνας συνεπώς αποτελεί πρόβλημα μετά το διαζύγιο στο μέτρο που έχει ως θεματική την επιμέλεια.

Κατά το οικογενειακό δίκαιο (άρθρο 1510 παρ.1 του ΑΚ), οι γονείς δεν είναι υποχρεωμένοι μετά το διαζύγιο να προσφύγουν στο δικαστήριο για την ρύθμιση της γονικής μέριμνας των παιδιών τους.

Σε περίπτωση που οι γονείς διαφωνούν σχετικά με την επιμέλεια του παιδιού ή δεν θέλουν να το αναλάβουν από κοινού , το δικαστήριο μπορεί να κάνει τα εξής:

- Ø να αναθέσει την άσκηση γονικής μέριμνας σε έναν από τους γονείς,
- Ø να αποφανθεί πως παρά το διαζύγιο οι γονείς πρέπει να εξακολουθήσουν να ασκούν από κοινού την γονική μέριμνα,
- Ø να κατανειμίει την άσκηση γονικής μέριμνας ανάμεσα στους δύο γονείς είτε χρονικά ή λειτουργικά,
- Ø να αναθέσει την άσκηση γονικής μέριμνας σε ένα τρίτο πρόσωπο (Μανωλεδάκη, 1989).

Ο νόμος στην διάταξη του άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα , ορίζει ότι οι σχετικές αποφάσεις των δικαστηρίων πρέπει να αποφαίνονται με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Δηλαδή η απόφαση του δικαστηρίου για την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας πρέπει να σέβεται την ισότητα μεταξύ των δύο γονέων και να μην κάνει διακρίσεις λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας ή οποιασδήποτε άλλης μορφής διάκρισης.

Ως κρίσιμοι παράγοντες για τον προσδιορισμό του συμφέροντος του παιδιού είναι σύμφωνα με την νομοθεσία (αρθρο1513, παρ.2 Α.Κ) είναι οι εξής:

- Ø τυχόν συμφωνίες που έχουν γίνει ανάμεσα στους γονείς για την άσκηση γονικής μέριμνας,
- Ø οι δεσμοί του παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του,
- Ø η σταθερότητα των συνθηκών ανάπτυξης του λόγου χάρη συνηγορεί υπέρ του γονέα που μετά το διαζύγιο θα παραμείνει στο ίδιο σπίτι και στην ίδια περιοχή,
- Ø οι δεσμοί με τρίτα πρόσωπα ή πράγματα

Ø οι παράγοντες της ενίσχυσης της προσωπικότητας σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες κλίσεις και ικανότητες του παιδιού (Μανωλεδάκη, 1989).

Πληροφορίες σχετικά με όλους αυτούς τους παράγοντες μπορούν να παρθούν από τους γονείς μ από τρίτα πρόσωπα συγγενικά και από το παιδί. Η γνώμη του παιδιού είναι πολύ σημαντικό κριτήριο προσδιορισμού του συμφέροντος του παιδιού και αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται πολύ σοβαρά υπόψη από το δικαστήριο.

Σημαντικό επίσης είναι να επισημανθεί ότι με τον Ν.2447/96 (άρθρο 48) ορίστηκε ότι η εκδίκαση όλων των υποθέσεων οικογενειακού δικαίου γίνεται από ειδικό τμήμα και δικαστές με εμπειρία και / ή «εξειδίκευση στα θέματα του Οικογενειακού Δικαίου και της προστασίας των ανηλίκων». Στον ίδιο νόμο περιλαμβάνεται η ίδρυση της Κοινωνικής Υπηρεσίας σε κάθε Πρωτοδικείο , η οποία θα λειτουργεί ως αυτοτελής και αποκεντρωμένη υπηρεσία και θα στελεχώνεται από επιστήμονες .

Σύμφωνα με την Μανωλεδάκη (1989) , σχετικά με το θέμα της επικοινωνίας , το δικαστήριο αναφέρει ότι ο γονέας που δεν ασκεί την γονική μέριμνα έχει το δικαίωμα να ζητά πληροφορίες σχετικά με το πρόσωπο του παιδιού του από αυτό που του έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας (άρθρο 1513 παρ. 3 Α.Κ). Ο γονέας που δεν διαμένει με το παιδί έχει το δικαίωμα που στοχεύει στην εκδήλωση συναισθημάτων αγάπης και τρυφερότητας μεταξύ του γονέα και του παιδιού και στην αποφυγή της αποξένωσης τους.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι το σύγχρονο παιδοκεντρικό – οικογενειακό δίκαιο , ρυθμίζει τις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς τους και μετά το διαζύγιο, θα πρέπει να εξετάζει ποιο είναι το συμφέρον του παιδιού που προσδιορίζεται με βάση διάφορα κριτήρια που σημαντικότερο είναι η προσωπική του γνώμη.

7.2 ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Από τις λιγότερο μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες είναι οι μονογονεϊκές. Ιδιαίτερα όταν την επιμέλεια του παιδιού την έχει η γυναίκα όπως συμβαίνει επί το πλείστον. Η μεγάλη αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών σε μεγάλο βαθμό έχει οδηγήσει τις γυναίκες στην φτώχεια.

Οι οικονομικές συνέπειες του διαζυγίου είναι ιδιαίτερα αρνητικές για τις γυναίκες, οι οποίες συνήθως έχουν χαμηλότερα εισοδήματα από του άντρες και επωμίζονται το κόστος και την ευθύνη για την φροντίδα των παιδιών, γεγονός που περιορίζει τις δυνατότητες και τις ώρες εργασίας τους. (Μανωλεδάκη, 1994).

Οι περισσότεροι άνδρες που χωρίζουν ή παίρνουν διαζύγιο διατηρούν το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων τους αφενός γιατί η διατροφή που πληρώνουν δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη και αφετέρου δεν χρειάζεται πλέον να καλύπτουν το σύνολο των αναγκών των οικογενειών τους.

Στην οικονομική δυσχέρεια των μονογονεϊκών οικογενειών συντελούν ποικίλοι παράγοντες όπως:

- Ø αδυναμία ή άρνηση των πατεράδων να συνεισφέρουν επαρκώς στην διατροφή τη οικογένειας,
- Ø τα έξοδα για την φροντίδα και για την φύλαξη των παιδιών,
- Ø οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών στο χώρο εργασίας,
- Ø η ανεργία και η δυσκολία ανεύρεσης εργασίας των γυναικών έπειτα από χρόνια απασχόλησης στο σπίτι και η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης
- Ø τα περιορισμένα κρατικά επιδόματα. (Μανωλεδάκη, 1994).

Σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (1981), οι κύριες πηγές εισοδήματος των μονογονεϊκών οικογενειών με αρχηγό γυναίκα είναι:

- οι κοινωνικές παροχές
- η διατροφή
- μισθός εργαζόμενων παιδιών
- σχολικές υποτροφίες
- το προσωπικό εισόδημα του αρχηγού της οικογένειας.

Σύμφωνα με τον Goode(1993), τα σχετικά αποτελέσματα των ερευνών σε διάφορες χώρες σχετικά με την οικονομική κατάσταση των μονογονεϊκών οικογενειών επικεντρώνονται στην διατροφή των παιδιών και είναι τα ακόλουθα:

1. ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών που αντιμετωπίζουν έντονες οικονομικές δυσχέρειες συνεχίζει να αυξάνεται,
2. στις περισσότερες οικογένειες οι μόνες μητέρες έχουν την επιμέλεια των παιδιών
3. τα ποσά που τα δικαστήρια εκδικάζουν και απαιτούν από τους πρώην συζύγους για την διατροφή των παιδιών είναι λιγότερα από τα μισά έξοδα ανατροφής των παιδιών
4. τα ποσά που πληρώνουν είναι ακόμη πιο μικρά στην πραγματικότητα.

Ο Goode (1993), συνεχίζει λέγοντας ότι έχουν παρθεί σημαντικά μέτρα και έχουν εφαρμοστεί σημαντικά προγράμματα για την αντιμετώπιση της μη καταβολής της διατροφής από τους γονείς. Τα προγράμματα αυτά συνήθως βασίζονται σε ορισμένα κύρια δεδομένα:

- τα ποσά εκδίδονται από τα διοικητικά συμβούλια ή τις υπηρεσίες με βάση στοιχεία

ερευνών για το πραγματικό κόστος της ανατροφής ενός παιδιού.

- Η διατροφή εισπράττεται απευθείας από το εισόδημα του πατέρα
- Ο γονέας που έχει την επιμέλεια δεν χρειάζεται να εντοπίσει ή να αναζητήσει τον άλλον γονέα για την καταβολή της διατροφής.
- Όταν ο γονέας δεν έχει την επιμέλεια αμελεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του , τότε το κράτος θα καλύψει το κενό και ο γονέας θα οφείλει να το καταβάλλει στο κράτος.
- Το κράτος επεξεργάζεται προγράμματα για την επιβολή της συμμόρφωσης.

Η αλλαγή κατοικίας του ενός ή και των δύο γονέων , συνεπάγεται πολλές αλλαγές και την ανάγκη προσαρμογής των μελών της οικογένειας. Η προσαρμογή έχει να κάνει με τις διαφορετικές συνθήκες και τον διαφορετικό τρόπο ζωής που επιτάσσει η νέα κατάσταση.

Εάν ο πατέρας αναλάβει την επιμέλεια των παιδιών αυτό συνεπάγεται ότι θα αναλάβει ακόμα έναν ρόλο στον οποία δεν είναι ιδιαίτερα συνηθισμένος, τον οικιακό ρόλο. Η φροντίδα του σπιτιού, των παιδιών και της εργασίας του είναι ξαφνικά επακόλουθα του διαζυγίου. Βέβαια εάν ο πατέρας επιθυμούσε την επιμέλεια των παιδιών και δεν του την επέβαλλαν τότε η προσαρμογή είναι ευκολότερη. Πρέπει να επισημανθεί ότι το εισόδημα του πατέρα είναι υψηλότερο από της μητέρας και επιπλέον ο περίγυρος τον στηρίζει περισσότερο γιατί εκτιμά την προσπάθεια του. (Μανωλεδάκη, 1994).

Η μητέρα που μεγαλώνει μόνη της το παιδί έχει να αντιμετωπίσει επί το πλείστον την πτώση του βιοτικού επιπέδου. Η επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας ακόμα και σήμερα συνήθως αποφέρει

χαμηλό μισθό. Έτσι ανακύπτουν οικονομικά προβλήματα τα οποία την υποχρεώνουν να εργαστεί πολλές φορές σε παραπάνω από μία δουλειές. Συνεπάγεται λοιπόν ότι ο περιορισμένος ελεύθερος χρόνος που διαθέτει δεν της επιτρέπει να αφιερώσει επαρκή χρόνο στην οικογένεια. Αυτό οξύνει τις δυσκολίες σχετικά με την οικιακή και γονεϊκή φροντίδα. Βέβαια ορισμένες μητέρες που δεν εργάζονται έχουν να αντιμετωπίσουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα . Συγκριτικά με τους άντρες δεν χαίρουν της ίδιας εκτίμησης και υποστήριξης από το ευρύτερο περιβάλλον.

Η ψυχολογική υπόσταση βέβαια της μοναχικής γυναίκας επιβαρύνεται αφού η ανάγκη της να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες την οδηγούν στην κοινωνική περιθωριοποίηση και την οδηγεί στην δύσκολη θέση να πιστεύει πως είναι μόνη της στον κόσμο χωρίς στήριγμα (Γκαρμαρ& Ντόλτο , 1994).

Η εν γένει κατάσταση της οικογένειας , ειδικά όταν ο αρχηγός είναι γυναίκα , δυσκολεύει στην συνειδητοποίηση ότι δεν έχουν την δυνατότητα να διαθέσουν χρόνο στον εαυτό τους αλλά και στα παιδιά τους λόγω ανειλημμένων επαγγελματικών υποχρεώσεων.

Τέλος , τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες που έχουν την φροντίδα της οικογένειας επιβαρύνονται από το βάρος αρνητικών συναισθημάτων αλλά και από τις υποχρεώσεις που έχουν να διεκπεραιώσουν.

7.3ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ο γονιός που έχει την επιμέλεια του παιδιού με τον ερχομό ενός νέου γάμου νιώθει ανακούφιση. Αυτό διότι οι δύσκολες καταστάσεις που έχει βιώσει έχοντας να αντιμετωπίσει τόσες υποχρεώσεις τον έχουν καταστήσει να θεωρεί πως ο επερχόμενος γάμος είναι πηγή αναζωογόνησης. Όμως η αντίδραση του παιδιού – εφήβου μπροστά σε ένα νέο γάμο των γονιών του αφενός μπορεί να νιώσει καλά λόγω της ευτυχίας του γονέα και αφετέρου να θεωρήσει πως ο νέος γάμος είναι απειλή για την σχέση του με τον γονέα.

Σύμφωνα με τους Γκάρμπαρ & Ντόλντο (1994), απαιτεί πολύ χρόνο, μεγάλη υπομονή και πολλούς προβληματισμούς. Οι μορφές της οικογένειας που προκύπτουν είναι πάρα πολλές από ένα δεύτερο γάμο. Το παιδί θα έχει πλέον δύο οικογένειες :

1. μία βιολογική διαλυμένη
2. μία πραγματική που ζουν καθημερινά.

Σύμφωνα με την Satir (1989), αναφέρει πως «δύο πράγματα είναι απαραίτητα για το παιδί. Πρώτον να ενθαρρύνεται από όλους τους ενδιαφερομένους να λέει ποιες αντίθετες οδηγίες του δόθηκαν. Δεύτερον να συζητάνε κατά καιρούς οι ενήλικες μεταξύ τους ώστε να εξακριβώνεται τι κάνει ο καθένας και αν συμφωνούν ή όχι».

Δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι οι έφηβοι βρίσκονται σε μια ηλικιακή περίοδο που χαρακτηρίζεται από έντονες συγκρουσιακές καταστάσεις αλλά και από βιολογικές και συναισθηματικές αλλαγές. Έπειτα λοιπόν από την τραυματική εμπειρία της λύση του γάμου των γονιών του και τα επακόλουθα συναισθήματα ανασφάλειας, έχουν να προσαρμοστούν και σε μια νέα τάξη πραγμάτων. Ο ερχομός ενός δεύτερου γάμου έχει για τους ίδιους δύο υποστάσεις, είτε θα

χαροποιηθούν για την ευτυχή κατάληξη του ενός ή και των δύο γονέων ή θα ενταθούν τα συναισθήματα ανασφάλειας και φοβίας λόγω της μη σταθερής ερωτικής ζωής των γονέων τους. (Γκάρμπαρ & Ντόλντο. 1994)

Στην πρώτη περίπτωση , έχοντας θετική στάση απέναντι στον ερχομό ενός νέου ανθρώπου που θα υποκαταστήσει την μητρική ή την πατρική φιγούρα στον χώρο της οικείας, θα έχουν την διάθεση να γνωρίσουν το νέο αυτό πρόσωπο και πολλές φορές θα αναπτύξουν θετικά συναισθήματα για αυτόν. (Γκάρμπαρ & Ντόλντο. 1994)

Στην δεύτερη περίπτωση , θα βιώσουν τον νέο γάμο ως μια μη σταθερή ερωτική ζωή των γονέων τους που θα αντικατοπτρίσει την μη σταθερή οικογενειακή κατάσταση που βίωσαν. Σε αυτό το σημείο θα ενταθούν τα συναισθήματα ανασφάλειας και θα φοβηθούν μήπως αλλάξουν οι σχέσεις με τον γονιό τους. Το νέο πρόσωπο θα το αντιμετωπίσουν με αρνητική διάθεση και πιθανόν να απομονωθούν. (Γκάρμπαρ & Ντόλντο. 1994)

Οι γονείς στην προκειμένη περίπτωση θα πρέπει να επικοινωνούν με τους εφήβους για όσα τους προβληματίζουν αλλά και να είναι ειλικρινής μαζί τους σχετικά με τα νέα δεδομένα της ζωής τους.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι γονείς θα πρέπει να παρατηρούν τα παιδιά τους καθ' όλη την μεταβαλλόμενη οικογενειακή κατάσταση προκειμένου να μην νιώσουν απομονωμένα και παραμελημένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Σύμφωνα με τον Μαρκοβίτη(1994), όταν το διαζύγιο βιώνεται από τον έναν ή από τους δύο συζύγους ή από τα παιδιά , ως απώλεια αγαπημένου προσώπου τα συναισθηματικά και τα συμπεριφορικά προβλήματα που ανακύπτουν είναι παρόμοια με εκείνα που δημιουργούνται λόγω απώλειας αγαπημένου προσώπου λόγω θανάτου.

Συνεπώς και οι φάσεις που περνάει το άτομο σχετικά με την απώλεια αγαπημένου προσώπου είναι ίδιες είτε πρόκειται για διαζύγιο ή για θάνατο. Είναι σκόπιμο λοιπόν να αναφέρουμε τις φάσεις αυτές που περικλείουν από την πληροφόρηση έως την αποδοχή αυτού του γεγονότος. Οι φάσεις έχουν ως εξής:

1. άρνηση του γεγονότος
2. οργή
3. παζάρεμα
4. κατάθλιψη
5. παραδοχή

Στο διάστημα μετά το διαζύγιο ή την απώλεια λόγω θανάτου, τα εμπλεκόμενα άτομα εμφανίζουν συμπεριφορικά και συναισθηματικά προβλήματα στο χώρο εργασίας, στο σπίτι, στο σχολείο, στο ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Βέβαια ένας χωρισμός δεν έρχεται αιφνίδια όπως ένας θάνατος. Προϋπάρχει ένα ιστορικό συγκρούσεων, διαφωνιών , εντάσεων και πολλές φορές βίαιης συμπεριφοράς. Όλες αυτές οι καταστάσεις είναι

βεβαίως επιβαρυντικές τόσο για τους δύο συζύγους όσο και για την ανάπτυξη παιδιών. (Μαρκοβίτης, 1994)

Συνήθως ο πατέρας μετά το διαζύγιο φεύγει από το σπίτι. Η διαφορά με την απώλεια λόγω θανάτου είναι ότι επί το πλείστον ο πατέρας δεν χάνεται και διατηρεί επικοινωνία. Συνεπάγεται λοιπόν αλλαγή στην οικογενειακή δομή και στους ρόλους. (Μαρκοβίτης, 1994)

Όσοι ασχολούνται με θέματα διαζυγίου και μεταξύ αυτών και ο κοινωνικός λειτουργός, μιλούν για μια διαδικασία που χαρακτηρίζεται από συνέχεια και διάρκεια η οποία περνάει από διάφορες φάσεις.

Σύμφωνα με την Αντωνιάδου (1994), οι φάσεις του διαζυγίου μπορούν να διακριθούν με χρονική διαδοχή ως εξής:

1. φάση πριν το διαζύγιο
2. φάση του χωρισμού της οικογένειας κατά την οποία το διαζύγιο είχε αποφασιστεί
3. φάση μετά το διαζύγιο.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η φάση κατά την οποία το διαζύγιο έχει αποφασιστεί, διότι ο αποχωρισμός του ενός γονέα από το σπίτι, οδηγεί τους συζύγους και τα παιδιά σε μια νέα πραγματικότητα

Ο κοινωνικός λειτουργός, προκειμένου να καταστεί αποδοτικός στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν από τις διαδοχικές αλλαγές, θα πρέπει να γνωρίζει αρχικά τις κοινωνικές παροχές του κράτους, να διαθέτει γνώσεις νομικών θεμάτων σχετικά με το διαζύγιο και να γνωρίζει τις υπηρεσίες που μπορεί να αποταθεί ο ίδιος ή να παραπέμψει τους συζύγους ή τα παιδιά. Σημαντική ικανότητα του κοινωνικού λειτουργού είναι να μπορεί να χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα και εργαλεία που διαθέτει μέσω της Κοινωνικής Εργασίας. Αυτά τα μέσα και οι τεχνικές είναι για παράδειγμα οι εξής:

- η συνέντευξη με τον εξυπηρετούμενο και τα άλλα μέλη του οικογενειακού περιβάλλοντος,

- οι συνεργασίες όπου και όταν χρειάζονται με το σχολείο,
- η συνεργασία με τον χώρο εργασίας
- η συνεργασία με το κοινωνικό πλαίσιο (Neil, 1990).

Ο κοινωνικός λειτουργός, χρησιμοποιεί μαζί με τον εξυπηρετούμενο μέσα και τεχνικές μέσα από το πρίσμα της συμμετοχικότητας και της υλικής και συναισθηματικής εμπλοκής. Σημαντικό είναι ο κοινωνικός λειτουργός να λειτουργεί βάση του ρυθμού του εξυπηρετούμενου και της δυναμικής της οικογένειας. (Neil, 1990)

Θα πρέπει να έχει υπόψιν του την δυναμική της οικογένειας έτσι ώστε η εργασία του να συμβαδίζει με την κατάσταση που βρίσκεται ο σύζυγος που ζητά βοήθεια για τον ίδιο και το παιδί του. Καθοριστικό ρόλο στην εργασία του κοινωνικού λειτουργού έχουν:

- η προσωπικότητα
- ο τρόπος σκέψης
- οι προσωπικές αντιλήψεις
- οι τοποθετήσεις (Neil, 1990).

Φυσικά, όλα τα παραπάνω έχουν άμεση σχέση με το θέμα του διαζυγίου.

8.1ΦΑΣΗ ΠΡΙΝ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Η φάση πριν το διαζύγιο χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις και διαμάχες. Σε αυτή την περίοδο η οικογένεια αρχίζει να χάνει την ισορροπία της και ο κάθε σύζυγος μεμονωμένα απευθύνεται σε υπηρεσίες προκειμένου να ζητήσουν βοήθεια.

Ο/Η σύζυγος που απευθύνεται αρχικά στον κοινωνικό λειτουργό έχει ως αίτημα να παραχθεί στους συζύγους η κατάλληλη βοήθεια προκειμένου να σώσουν τον γάμο τους. Παράλληλα ζητούν βοήθεια για το πώς θα αντιμετωπίσουν τα παιδιά τους έτσι ώστε να μην τους δημιουργηθούν ψυχοτραυματικές εμπειρίες. (Παπαϊωάννου, 1994)

Αρχική μέριμνα του κοινωνικού λειτουργού είναι η λήψη του κοινωνικού ιστορικού. Το κοινωνικό ιστορικό είναι πολύ σημαντικό εργαλείο γιατί περιλαμβάνει πληροφορίες της οικογένειας ικανές να δημιουργήσουν μια αρχική εικόνα για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η οικογένεια (Παπαϊωάννου, 1994). Δηλαδή ένα πρότυπο κοινωνικό ιστορικό περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με:

- τις οικογένειες καταγωγής
- την κοινωνική κατάσταση της οικογένειας
- το εργασιακή κατάσταση
- την οικονομική κατάσταση
- την κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα παιδιά
- τυχόν προβλήματα υγείας
- οι σχέσεις μεταξύ τους
- γενικές πληροφορίες και σχόλια μέσω παρατήρησης από τον επαγγελματία, κτλ.

Σημαντική μέριμνα του κοινωνικού λειτουργού είναι να συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με την πηγή προβλημάτων της οικογένειας. Θα πρέπει να διερευνήσει κατά πόσο η σημερινή κατάσταση της ζωής τους έχει συμβάλλει στην δυσλειτουργική σχέση τους ή αν είναι απόρροια προηγούμενων καταστάσεων.

Προκειμένου ο κοινωνικός λειτουργός να προχωρήσει σε οικογενειακή θεραπεία θα πρέπει να επιστρατεύσει όλα τα μέσα και εργαλεία που έχει ως παρακαταθήκη από την Κοινωνική Εργασία, έτσι ώστε να εκμαιεύσει τις απαραίτητες πληροφορίες που χρειάζεται. (Παπαϊωάννου, 1994)

Απαραίτητο είναι να διεξαχθούν ατομικές συνεντεύξεις με τον κάθε σύζυγο ξεχωριστά. Είναι σημαντικό αυτές οι συνεντεύξεις να πραγματοποιούνται και στον χώρο του γραφείου αλλά και στην οικογενειακή εστία. Στην οικογενειακή εστία είναι πολύ σημαντικό να πραγματοποιείται συνέντευξη προκειμένου ο κοινωνικός λειτουργός να διαπιστώσει την συμπεριφορά και τις αντιδράσεις του ατόμου στο περιβάλλον του. (Παπαϊωάννου, 1994)

Ο κοινωνικός λειτουργός αφού έχει συλλέξει τις απαραίτητες πληροφορίες οδηγείται στην διάγνωση. Για να οδηγηθεί όμως στην διάγνωση θα πρέπει να :

- να εκτιμήσει συνειδητά τον βαθμό της δυσκολίας προκειμένου να αντιμετωπιστεί
- το δυναμικό και τις δυνατότητες του εξυπηρετούμενου, ο οποίος αντιμετωπίζει την δύσκολη κατάσταση.
- να προσδιοριστούν οι σκοποί που επιδιώκονται σε συνάρτηση με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν
- να γνωρίζει τα μέσα που διαθέτει

Η διάγνωση όπως και η εκτίμηση σκοπεύουν να καταστήσουν δυνατή την θεραπεία (Παπαϊωάννου, 1994).

Η συνεργασία με τους συζύγους μπορεί να οδηγήσει και σε συζυγική θεραπεία. Ο κοινωνικός λειτουργός δεν έχει πάντα ως στόχο να σώσει ή να λύσει τον γάμο αλλά να βοηθήσει τους εξυπηρετούμενους να πάρουν τις πιο σωστές αποφάσεις για τους ίδιους και για τα παιδιά τους. Μέσα από την θεραπεία οι δύο σύζυγοι μπορούν να οδηγηθούν σε ένα συναινετικό διαζύγιο ή στην διατήρηση του γάμου.

8.2ΦΑΣΗ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού προτού να σε αυτή την φάση , αρχικά θα πρέπει να ξεκινήσει αναγνωριστικά. Δηλαδή να διερευνήσει τις σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ γονέων και παιδιών. (Παπαϊωάννου, 1994)

Οι σύζυγοι σε αυτή την φάση περιβάλλονται από συναισθήματα ιδιόμορφα και αντιφατικά. Τα συναισθήματα αυτά εάν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν θα είναι ως εξής:

- Μοναξιά
- Οργή για τον άλλο σύζυγο
- Άγχος
- Οικονομικά προβλήματα
- Αβοήθητοι από το συγγενικό περιβάλλον και από το φιλικό
- Καταρρέουν λόγω των χαμένων ονείρων και ελπίδων
- Ανασφάλεια κτλ. (Τσιαντής,1994)

Ο ένας από τους δύο συζύγους νιώθει έντονα το συναίσθημα της απόρριψης που είναι έντονο κυρίως όταν το διαζύγιο δεν είναι απόφαση «κοινή συναινέσει». Πίσω από την διάθεση και τις ενοχές που μπορεί να νιώθουν οι σύζυγοι, κρύβεται οργή. Ενώ η διάθεση χαρακτηρίζεται από μελαγχολία.

Αυτή την μελαγχολική διάθεση ορισμένοι από τους συζύγους την υιοθετούν ενώ άλλοι παλεύουν να την αποβάλλουν μέσα από την ενασχόληση με την εργασία ή με φιλικές δραστηριότητες.

Όσον αφορά τα παιδιά και συγκεκριμένα τους εφήβους, μέσα από την απόφαση του διαζυγίου βιώνουν επακόλουθα συναισθήματα :

- Απώλειας
- Εγκατάλειψης
- Θλίψης
- Έντονο φόβο
- Άγχος (Τσιαντής,1994)

Συγκεκριμένα θλίβονται στην σκέψη του χωρισμού και του αποχωρισμού του ενός γονέα. Προσκολλούνται στο γονέα που ζει μαζί τους, και αγχώνονται για το που βρίσκεται όταν δεν είναι μαζί του.

Οι εξηγήσεις λοιπόν στους εφήβους πρέπει να γίνεται με σαφείς εξηγήσεις έτσι ώστε οι έφηβοι να είναι σε θέση να κατανοήσουν και να επεξεργαστούν αυτές τις πληροφορίες. Η ενημέρωση αυτή θα πρέπει να γίνεται εγκαίρως και να μην γίνεται ξαφνικά. (Τσιαντής,1994)

Στην φάση αυτή ο έφηβος βρίσκεται στην θέση να αναδιοργανώσει τις σχέσεις με τον γονέα που φεύγει από το σπίτι. Ενώ από την μεριά του ο γονέας που φεύγει θα πρέπει να ενημερώσει τον έφηβο για το κάθε πότε θα τον βλέπει δίνοντας του την δυνατότητα να ακουστεί και να συζητήσει για όσα τον προβληματίζουν.

Σύμφωνα με τον Αρμπατζόγλου (1994), η απώλεια του διαζυγίου διαφοροποιείται από την απώλεια λόγω θανάτου στο κατά ότι η απώλεια δεν είναι οριστική αφού παραμένει ο γονέας εν ζωή. Ανάλογα λοιπόν με το πώς διαδραματίζεται το διαζύγιο μεταξύ των συζύγων θα συντελέσει για το αν ο έφηβος θα βρίσκεται σε κατάσταση θρήνου.

Τέλος , οι σύζυγοι θα πρέπει να μπουν στην διαδικασία να αντιληφθούν την σημασία που έχει για το παιδί τους η διάλυση του γάμου και ο αποχωρισμός του ενός γονέα. Θα πρέπει λοιπόν να υπάρξει συνεννόηση μεταξύ των συζύγων για τον αποδοτικότερο τρόπο αντιμετώπισης του συγκεκριμένου θέματος.

8.3ΦΑΣΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Βασικό πρόβλημα που κυριαρχεί στην συγκεκριμένη φάση είναι το οικονομικό και κατ' επέκταση το στεγαστικό. Τα δύο αυτά αρχικά προβλήματα αντιμετωπίζονται κυρίως με την εύρεση εργασίας ή με την διεξαγωγή ενός δεύτερου γάμου. (Τσιαντής,1994)

Ο έφηβος δεν καλείται μόνο να προσαρμοστεί στις αλλαγές που έγιναν ως βασικό παρεπόμενο του διαζυγίου αλλά ίσως θα πρέπει να προσαρμοστεί και σε ένα καινούργιο περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου (1994), ο κοινωνικός λειτουργός όσον αφορά τα προβλήματα στέγασης και τα οικονομικά προβλήματα, μπορεί να βοηθήσει τους συζύγους να τα αντιμετωπίσουν πιο εύκολα με το να τους παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να κάνουν χρήση των προβλεπόμενων βοηθημάτων από το κράτος , που αφορά αυτές τις περιπτώσεις.

Ακόμα μπορεί να παρέμβει ώστε ο άνεργος σύζυγος να βοηθηθεί στην εξεύρεση εργασίας. Τα τελευταία χρόνια , όπου τα διαζύγια έχουν αυξηθεί αναμενόμενη είναι και η αύξηση των δεύτερων γάμων. Η επιθυμία δημιουργίας νέας οικογένειας συχνά οδηγεί σε ένα σοβαρό δίλημμα τους συζύγους που έχουν άσχημα βιώματα από τον πρώτο τους γάμο , καθώς φοβούνται μη τυχόν διαψευστούν και πάλι οι ελπίδες τους. (Παπαϊωάννου, 1994)

Ο κοινωνικός λειτουργός με την χρήση εργαλείων , τεχνικών και γνώσεων μπορεί να βοηθήσει τον διαζευγμένο σύζυγο να αποφασίσει εάν ένας νέος γάμος είναι αυτό που πραγματικά επιθυμεί και αν θα του προσφέρει αυτό που ζητά. Ακόμα μπορεί να προσφέρει βοήθεια στον γονιό να προετοιμάσει τα παιδιά για αυτή την νέα προοπτική ζωής. (Τσιαντής,1994)

Μέσα λοιπόν από τους χειρισμούς, ο κοινωνικός λειτουργός έχει την ικανότητα να δώσει λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τόσο οι σύζυγοι μεταξύ τους όσο και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στις σχέσεις τους με τα παιδιά.

Μέσα από τους χειρισμούς και τις παρεμβάσεις του , ο κοινωνικός λειτουργός θα βοηθήσει τόσο τους γονείς όσο και τους εφήβους, να αντιμετωπίσουν τις επερχόμενες δυσκολίες που το διαζύγιο μπορεί να δημιουργήσει. (Τσιαντής,1994)

Ο κοινωνικός λειτουργός δεν έχει μόνο γνώσεις και επιδεξιότητες που αφορούν τον χειρισμό των συναισθημάτων. Είναι ανάγκη να πλαισιώνεται και από ένα δίκτυο κοινωνικής μέριμνας και από μια γενικότερη κοινωνική πολιτική.

Σύμφωνα με τον Γαζεριάν (1981), όσον αφορά την χώρα μας σχετικά με τον κρατικό τομέα και την προσφορά συμβουλευτικής ή ψυχολογικής στηρίξεως , οι ιατροπαιδαγωγικές υπηρεσίες είναι αυτές που κατά κύριο λόγο ασχολούνται με θέματα διαζυγίου.

Για αυτό τον λόγο αυτό είναι σημαντική και απαραίτητη προϋπόθεση η δημιουργία εξειδικευμένων κρατικών υπηρεσιών σε θέματα διαζυγίου και οικογενειακών σχέσεων γενικότερα. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι στελεχωμένες από επαγγελματίες όπως:

- Κοινωνικούς λειτουργούς
- Δικηγόρους
- Ψυχολόγους
- Παιδοψυχιάτρους ,

Οι οποίοι θα στελεχώνουν την διεπαγγελματική ομάδα ώστε με την συνεργασία τους να επιτευχθεί αφενός η καλύτερη και η πιο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των αναγκών του εξυπηρετούμενου και αφετέρου να επιτευχθεί η εξέλιξη των μελών της διεπιστημονικής ομάδας. (Παπαϊωάννου, 1994)

Εκτός από τις αρμόδιες υπηρεσίες, απαραίτητη είναι και η πρόβλεψη υλικών παροχών στους διαζευγμένους συζύγους για την αντιμετώπιση των πρώτων οικονομικών προβλημάτων. Η οικονομική ενίσχυση μέσω ενός μηνιαίου επιδόματος για τις ανάγκες του πρώτου καιρού θα βοηθήσουν τους συζύγους να καλύψουν βασικές ανάγκες και να αντιμετωπίσουν το οικονομικό πρόβλημα μετά το διαζύγιο. (Παπαϊωάννου, 1994)

Σημαντικό θα ήταν να δημιουργηθούν ειδικά οικονομικά δικαστήρια ώστε να αποφευχθεί αυτή η ψυχοφθόρα διαδικασία για τους εφήβους. Αυτά τα δικαστήρια θα αποτελούνται από δικαστικούς με γνώσεις ψυχολογίας και θα συνεργάζονται με άλλους ειδικούς επαγγελματίες μεταξύ αυτών και ο κοινωνικός λειτουργός.

8.40 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΟΝ ΧΕΙΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ.

Οι γνώσεις της παιδικής και της εφηβικής ψυχολογίας και η συμπεριφορά, η παρατηρητικότητα και η ευελιξία είναι απαραίτητα εφόδια για την συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με τα παιδιά που περνούν μια κρίσιμη περίοδο και οι αντιδράσεις τους είναι έντονες και πολυσύνθετες.

Η συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με τους εφήβους είναι ίσως η πιο δύσκολη στις περιπτώσεις του διαζυγίου. Τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της εφηβείας δημιουργούν γρήγορες εναλλαγές στις αντιδράσεις και στην προσωπικότητα των εφήβων που απαιτούν επιμονή, υπομονή και παρατηρητικότητα από τον κοινωνικό λειτουργό. Η αίσθηση της προδοσίας, που βιώνουν συνήθως οι έφηβοι δεν τους βοηθά να δεχθούν εύκολα την νέα πραγματικότητα ούτε επιτρέπουν σε κάποιον άλλον να του ανατρέψουν την γνώμη τους για όσα συμβαίνουν στην ζωή τους. Θεωρούν ότι είναι αρκετά μεγάλοι να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους καταστάσεις όπως ένα διαζύγιο, γι αυτό και οι επαφές με τον κοινωνικό λειτουργό είναι συχνές. (Παπαϊωάννου, 1994)

Ο κοινωνικός λειτουργός χρειάζεται χρόνο να κερδίσει την εμπιστοσύνη του εφήβου ώστε να τον βοηθήσει να εκφράσει:

- Οργή
- Πόνο
- Αγανάκτηση
- Ανησυχία

ή και να τους βοηθήσει να αποδεχθούν αυτή την κατάσταση που έχουν περιέλθει μετά την απόφαση των γονιών τους χωρίς να νιώθουν παραμέληση. (Παπαϊωάννου, 1994)

Σύμφωνα με την Λάππα (1992), η συζήτηση και ο διάλογος, είναι ο πιο συνηθισμένος τρόπος επικοινωνίας ενός κοινωνικού λειτουργού με τον έφηβο. Σε θεραπευτικά όμως πλαίσια συναντάμε και ομάδες εφήβων που όμως εποπτεύονται όχι αποκλειστικά από κοινωνικούς λειτουργούς αλλά και από μια διεπιστημονική ομάδα.

Στόχος του κοινωνικού λειτουργού στην κρίσιμη φάση της διάλυσης μιας οικογένειας αποτελεί η αντιμετώπιση των θεμάτων και των προβλημάτων που ανακύπτουν από αυτήν.

Σύμφωνα με τον Μουζακίτη (1993), σε σοβαρότερες περιπτώσεις διαταραχής των εφήβων από τον χωρισμό και το διαζύγιο συνιστάται η οικογενειακή θεραπεία. Σε αυτή την περίπτωση γίνεται συγκεκριμένη θεραπεία στα μέλη της οικογένειας με στόχο την αποκατάσταση της ψυχικής ισορροπίας τόσο των παιδιών όσο και των γονέων.

Ο κοινωνικός λειτουργός συχνά αντιμετωπίζει τις ήδη διαζευγμένες οικογένειες και παρεμβαίνει σε χρόνιες καταστάσεις προβλημάτων οικονομικών, κοινωνικών και ψυχολογικών που εμφανίστηκαν με το διαζύγιο αλλά δεν αντιμετωπίστηκαν έγκαιρα (Μουζακίτη, 1993).

Συχνά οι διαζευγμένοι βιώνουν τα αρνητικά συναισθήματα του χωρισμού για πολλά χρόνια. Η σχέση που εξελίχθηκε μετά τον χωρισμό με τα παιδιά διαιώνίζεται και αρκετά συχνά καταφεύγουν σε κοινωνικές υπηρεσίες με συναισθήματα άγχους, ενοχών και αμφιβολίας για την ανατροφή και τον τρόπο διαπαιδαγώγησης απέναντι στα παιδιά τους.

Οι έφηβοι που έχουν βιώσει ένα διαζύγιο άσχημα, παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά και ψυχολογικές αντιδράσεις που καταφεύγουν στις κοινωνικές υπηρεσίες πολύ συχνά με διαφορετικό αίτημα από αυτό που πραγματικά χρειάζεται να αντιμετωπιστεί. (Λάππα, 1992)

Ο κοινωνικός λειτουργός , θα πρέπει να έχει παρατηρητικότητα για να αντιμετωπίσει το ουσιαστικό πρόβλημα και όχι το επιφανειακό, χρησιμοποιώντας κατάλληλες τεχνικές και μεθόδους για να επιτευχθεί η καλύτερη και ομαλότερη αποδοχή του προβλήματος από τον γονέα και το παιδί.

Στις χρόνιες περιπτώσεις θα λάβει σοβαρά υπόψη του τα εξής:

1. την ηλικία που βρισκόταν όταν βίωσε το διαζύγιο
2. τις σχέσεις με τον γονέα που δεν έχει την επιμέλεια
3. οι διαφορές μετά το χωρισμό
4. τα προβλήματα που ανέκυψαν από το διαζύγιο
5. οι σχέσεις με τον γονέα που έχει την επιμέλεια
6. οι σχέσεις του με το κοινωνικό περιβάλλον
7. τυχόν αλλαγές στην σχολική του επίδοση
8. τυχόν ξεσπάσματα όπως κάπνισμα, αλκοόλ κτλ. (Λάππα, 1992)

Στόχος του κοινωνικού λειτουργού είναι η αποκατάσταση της ψυχικής ισορροπίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς , επιδιώκοντας παράλληλα την έκφραση όλων των συναισθημάτων που νιώθουν οι έφηβοι για τον χωρισμό των γονιών τους , και δεν είχαν την δυνατότητα να τα εκδηλώσουν όταν βίωναν την κρίση της οικογένειας τους (Μουζακίτης, 1993).

Σε θεραπευτικό πλαίσιο συχνά συναντάμε , ομάδες εφήβων που ως βασικό εργαλείο έχουν την συζήτηση αλλά και τις βιωματικές εργασίες.

Ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να γνωρίζει τεχνικές οικογενειακής υποστήριξης και θεραπείας. Η μέθοδος της οικογενειακής θεραπείας ως μέθοδος της κοινωνικής εργασίας έγινε γνωστή την δεκαετία του 70. σε αυτό συντέλεσαν οι εξής παράγοντες :

- η επέκταση της ψυχανάλυσης στον χειρισμό ενός ευρύτερου φάσματος ψυχολογικών προβλημάτων
- η εισαγωγή της συστηματικής θεραπείας με έμφαση στις επικοινωνιακές σχέσεις
- το ενδιαφέρον για τις νέες κλινικές τεχνικές όπως για παράδειγμα η ομαδοθεραπεία. (Μουζακίτης, 1993)

Οι εξελίξεις στην συμβουλευτική για τους συζύγους βοήθησαν στην δημιουργία ενός ευρύ φάσματος θεωρητικών προσεγγίσεων. Οι πιο γνωστές είναι οι εξής:

1. διαρθρωτική προσέγγιση (Minuchin)
2. μπιχεβιοριστική (Patterson)
3. επικοινωνιακή (Satir)
4. ψυχοδυναμική (Ackerman) , (Μουζακίτη, 1993).

Ο κοινωνικός λειτουργός που ασχολείται με την οικογενειακή ψυχοθεραπεία, θα πρέπει να γνωρίζει αρκετές θεραπευτικές προσεγγίσεις ώστε να έχει την δυνατότητα επαγγελματικής ευελιξίας ανάλογα με τις περιπτώσεις και την προσωπικότητα των μελών της οικογένειας. (Μουζακίτης, 1993)

Επιπλέον θα πρέπει να είναι ικανός να εξετάζει την οικογένεια σαν ένα σύστημα όπου πραγματοποιούνται διαδράσεις και διαμορφώνονται ρόλοι και στάσεις. Ένα σύστημα που εδραιώνει τις κοινωνικές αξίες και αρχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με τα δημογραφικά δεδομένα τα διαζύγια στην Ελλάδα αυξάνονται διαρκώς. Ένα κοινωνικό φαινόμενο, που έγκειται στην καθημερινότητα και θεωρείται συνέπεια των αυξανόμενων και επιταχυνόμενων αλλαγών στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Το διαζύγιο είναι μια μακρόχρονη διαδικασία που αποτελείται από διάφορα στάδια και αναμενόμενες αλλαγές, για όλα τα μέλη της οικογένειας.

Στο αρχικό στάδιο χωρισμού των γονέων οι αντιδράσεις των εφήβων είναι αναμενόμενες. Υπάρχουν απώλειες όπου η οικογένεια περνά στο στάδιο του θρήνου, για τις επερχόμενες αλλαγές.

Παιδιά διαζευγμένων γονέων, παρουσιάζουν διαπροσωπικές και ενδοπροσωπικές δυσκολίες στην συμπεριφορά τους. Είδαμε πως το διαζύγιο επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του εφήβου, και τραυματίζει τον ψυχικό τους κόσμο. Αισθάνονται την απώλεια του ενός γονέα, καθώς μένουν με τον άλλο γονέα που θα αναλάβει την ανατροφή τους. Σίγουρα η απουσία του ενός μέλους της οικογένειας – στη προκειμένη περίπτωση του γονέα – συνεπάγεται αλλαγές συναισθηματικές, αλλά και αλλαγές ρόλων των μελών. Ο έφηβος αισθάνεται μόνος και αρχίζει να αναλαμβάνει ευθύνες, επιδιώκοντας τη προστασία και του εαυτού του και των υπόλοιπων μελών της οικογένειας ή αποδυναμώνεται και έχει ανάγκη μεγαλύτερης στήριξης απ' ότι ένα παιδί που έχει κοντά και τους δύο γονείς του.

Ένα διαζύγιο σε κάθε οικογενειακό περιβάλλον επιφέρει απώλειες για τον ίδιο το γονέα, ο οποίος είχε συνηθίσει να πορεύεται στη ζωή του με το σύντροφό του, ενώ ταυτόχρονα μένει μόνος, αναλαμβάνοντας ένα διπλό ρόλο. Διαπιστώνεται ότι στη μονογονεϊκή οικογένεια ο διπλός ρόλος του γονέα, είναι περισσότερο απαραίτητος και έντονος. Προσπαθεί με όλες του τις δυνάμεις να αναλάβει καθήκοντα και τρόπους συμπεριφοράς του γονέα που απουσιάζει από τη καθημερινότητα του παιδιού του, επιδιώκοντας να καλύπτει τις καθημερινές ανάγκες του.

Η διαζευγμένη, μητέρα αναλαμβάνει καθήκοντα του συζύγου της, προσπαθώντας να εργαστεί σκληρά, για να σταθεί αντιμέτωπη με τις οικονομικές δυσκολίες, που καθημερινά αυξάνονται. Περιορισμένος έως ελάχιστος είναι ο προσωπικός της χρόνος, καθώς προσφέρει τα μητρικά καθήκοντα μέσα στο σπίτι, αλλά και τα πατρικά καθήκοντα έξω από το σπίτι, με σκοπό την σωστή ανατροφή και διαβίωση των παιδιών της.

Ο διαζευγμένος πατέρας, γίνεται πιο συναισθηματικός, πιο τρυφερός και πιο ζεστός με τα παιδιά του (όταν έχει την επιμέλεια αυτών), καθώς αναλαμβάνει και καθήκοντα μητέρας, βρίσκεται δε περισσότερο χρόνο μέσα στο σπίτι και ασχολείται μαζί τους.

Οι χωρισμένοι γονείς, έχουν ανάγκες που καλύπτονται με περισσότερο κόπο και δυσκολία. Προβλήματα οικονομικά και συναισθηματικά είναι έντονα για τους πρώην συζύγους, αλλά και για τα παιδιά. Κάποιες φορές οι έφηβοι αισθάνονται ένοχοι για το χωρισμό των γονιών τους και κλείνονται στον εαυτό τους. Αυτό από τη μία άποψη μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ποιότητα της ζωής τους, είτε με τη χαμηλή σχολική απόδοση, είτε με την χαμηλή αυτοεκτίμηση, είτε με την έλλειψη αυτοπεποίθησης και είτε με απόκτηση δυσκολιών στις κοινωνικές του σχέσεις. Από την άλλη πλευρά ο έφηβος μπορεί να ωριμάσει πρόωρα και να αναλάβει ρόλους και καθήκοντα που απέχουν από την ηλικία του. Αναλαμβάνει τις ευθύνες του σαν ένας ώριμος νέος,

πρώτα για τον εαυτό του και ύστερα για τα μέλη της οικογένειάς του, και συνειδητά αντιμετωπίζει τη νέα υπάρχουσα κατάσταση με σταθερά βήματα, με αυτοπεποίθηση, δύναμη και αισιοδοξία χωρίς να αφήσει τα αρνητικά του συναισθήματα να τον επηρεάσουν, ούτε στο σχολείο, ούτε στην παρέα του και την κοινωνικότητα του, φτιάχνοντας ένα καλύτερο μέλλον για τον εαυτό του.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού ως ειδικού επιστήμονα, στις περιπτώσεις διαζυγίου και ενίσχυσης της οικογένειας. Ο κοινωνικός λειτουργός, είναι εκείνος ο οποίος θα στηρίξει και θα εκπαιδεύσει το γονέα, ν' αποκτήσει αυτογνωσία, ν' αποδεχθεί και να συνειδητοποιήσει την καινούρια κατάσταση, να δει το πλαίσιο της ζωής του σε κάθε στάδιο, να υιοθετήσει συμπεριφορές και να χρησιμοποιήσει τεχνικές που θα τον οδηγήσουν στο αποτέλεσμα που επιθυμεί.

Σίγουρα το διαζύγιο είναι μια δυσάρεστη κατάσταση που δεν αφήνει ανεπηρέαστους, κανένα από τα μέλη της οικογένειας. Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε τις αντιδράσεις και τα αποτελέσματα, αφού κάθε περίπτωση είναι μοναδική και κάθε άτομο επιστρατεύει μηχανισμούς άμυνας παρουσιάζοντας συμπεριφορές που διαφέρουν σε κάθε περίπτωση. Αυτός είναι και ο λόγος που ο κοινωνικός λειτουργός θα χρειαστεί να δει εξατομικευμένα κάθε περίπτωση διαζυγίου, εφαρμόζοντας κάθε φορά τις απαραίτητες τεχνικές.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κάθε εξελισσόμενη και σύγχρονη κοινωνία, έχει χρέος να προστατέψει το θεσμό της οικογένειας και να δείχνει το ανάλογο ενδιαφέρον απέναντι σε αυτήν και τα μέλη της. Σε μια χώρα, όπως η Ελλάδα καθώς παρατηρείται ραγδαία αύξηση των διαζυγίων, οι αρμόδιοι σε θέματα οικογενειακής στήριξης και προστασίας οφείλουν να ευαισθητοποιηθούν στο μεγαλύτερο βαθμό και να δώσουν επιπλέον προσοχή, στις μονογονεϊκές οικογένειες αλλά και στον γονέα που έχει την επιμέλεια των παιδιών. Παρακάτω προτείνουμε τρόπους που πιστεύουμε ότι θα στηρίξουν και θα βοηθήσουν τις διαζευγμένες οικογένειες:

1. Να δημιουργηθούν ειδικές κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες, οι οποίες θα ασχολούνται εμπειριστατωμένα σε θέματα διαζυγίου. Οι υπηρεσίες αυτές θα πλαισιώνονται από διεπιστημονικές ομάδες - κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, δικηγόρους – και θα λειτουργούν σε ολοκληρωμένο πλαίσιο προσφέροντας νομική αλλά και συναισθηματική συγχρόνως στήριξη, στοχεύοντας στην πρόληψη της επίπονης και ψυχοφθόρας διαδικασίας που ακολουθεί, έως την έκδοση του διαζυγίου.

2. Να δημιουργηθούν σε ήδη υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες π.χ. Πρόνοια, Δήμους, Νομαρχίες χώροι συμβουλευτικής υποστήριξης, που θα ασχολούνται εξειδικευμένα με το φαινόμενο του διαζυγίου, προσφέροντας συμβουλευτική σε ζευγάρια που έχουν χωρίσει, σε ζευγάρια που επιθυμούν να χωρίσουν, αλλά και σε έφηβους και νέους

που έχουν ανάγκη από συναισθηματική αποφόρτιση και ενδυνάμωση λόγω της δυσάρεστης διαδικασίας του διαζυγίου των γονέων τους.

3. Απαραίτητη είναι η δημιουργία σχολής γονέων ειδική σε θέματα διαζυγίου, όπου τα μέλη που θα συμμετέχουν θα είναι διαζευγμένοι γονείς είτε γονείς που έχουν αποφασίσει την έκδοση του διαζυγίου τους αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί η νομική διαδικασία. Έτσι τα μέλη θα έχουν την ευκαιρία να νιώσουν αλληλοϋποστήριξη και να ανταλλάξουν απόψεις και συναισθήματα, καθώς και να εξαλείψουν τον τυχόν ρατσισμό που μπορεί να βιώνουν καθημερινά από την κοινωνία, με το να αποκτήσουν οι ίδιοι αυτοπεποίθηση και εμπιστοσύνη μέσα στην ομάδα. Οι ομάδες αυτές θα μπορούσαν να διαχωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- γονείς που επιθυμούν να χωρίσουν ή έχουν ήδη χωρίσει και έχουν παιδιά στην βρεφική ηλικία
- γονείς που επιθυμούν να χωρίσουν ή έχουν χωρίσει και έχουν παιδιά στη νηπιακή ηλικία
- γονείς που επιθυμούν να χωρίσουν ή έχουν χωρίσει και έχουν παιδιά στην εφηβική ηλικία

Επίσης στις ομάδες που θα γίνονται οι γονείς θα μπορούν να δέχονται καινούργιες γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν δυσκολίες και άλλα θέματα για την σωστή διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους.

4. Εκτός από την ίδρυση κοινωνικών υπηρεσιών, κέντρων συμβουλευτικής και λειτουργίας προγραμμάτων, απαραίτητος είναι ο διορισμός ενός τουλάχιστον κοινωνικού λειτουργού στα σχολεία, καθώς υπάρχει σε αναλογία μεγάλος αριθμός παιδιών διαζευγμένων οικογενειών αλλά και γιατί ο έφηβος βρίσκεται σε ένα περιβάλλον που πλαισιώνεται από πολλά μέλη της ηλικίας του όπως το σχολείο, και περνά αρκετό από το χρόνο από της ημέρας του μέσα σε αυτό,

ακολουθώντας κάποιους κανόνες. Είναι λοιπόν λογικό και πιθανό να προκύψουν αρκετά προβλήματα τα οποία μπορεί να έρθουν σε κόντρα με το σχολικό σύνολο, είτε αυτό είναι μία ομάδα μπάσκετ, είτε μια παρέα από έφηβους, είτε μία ολόκληρη τάξη μαθητών. Ο κοινωνικός λειτουργός σαν επαγγελματίας είναι ο μεσολαβητής ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία. Στην προκειμένη περίπτωση οφείλει να είναι ο μεσολαβητής του εφήβου και το μικρού σχολικού περιβάλλοντος, στοχεύοντας στην καλύτερη πορεία του μαθητή αλλά και του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος. Επίσης μπορεί ο κοινωνικός λειτουργός στα πλαίσια των ομαδικών συναντήσεων επικοινωνίας να αναφέρεται και να δίνει απαντήσεις σε θέματα που προβληματίζουν και απασχολούν τα παιδιά των διαζευγμένων οικογενειών.

5. Το κράτος θα μπορούσε να προβλέψει τις κατάλληλες υλικές παροχές σε διαζευγμένα υπάρχουσα ζευγάρια, ειδικά στο γονέα που έχει την επιμέλεια των παιδιών, αλλά και γενικότερα στις μονογονεϊκές οικογένειες, ελαφρύνοντας τες από τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Υπάρχουν κοινωνικά προγράμματα π.χ της Πρόνοιας αλλά δεν καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες των παιδιών διαζευγμένων οικογενειών. Επίσης θα χρειασθεί να ληφθούν μέτρα που θα τα ελαφρύνουν οικονομικά για παράδειγμα οικονομική βοήθεια από το κράτος για τις μετέπειτα σπουδές τους.

6. Σημαντική είναι σε όλα τα παραπάνω η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης. Για την υλοποίηση αυτής της ενέργειας, θα χρειαστεί η συνεργασία εθελοντών σπουδαστών που έχουν οι ίδιοι ευαισθητοποιηθεί με το φαινόμενο του διαζυγίου στη χώρα μας, και με την καθοδήγηση ενός καθηγητή παράλληλα, να πραγματοποιήσουν κάποιες ημερίδες σε χώρους του Δήμου της πόλης, όπως αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων κλπ. κάνοντας γνωστό στους πολίτες την ομαλή και αποτελεσματική αντιμετώπιση του διαζυγίου. Στις ημερίδες αυτές, οι σπουδαστές θα

μπορούσαν να προτείνουν στους πολίτες την δημιουργία σεμιναρίων, τα οποία θα περιέχουν θέματα συμβουλευτικής των γονιών, για το χειρισμό των εφήβων ύστερα από ένα διαζύγιο, αλλά και ψυχολογική υποστήριξη και των ιδίων για να την καλύτερη ανασυγκρότηση στη νέα κατάσταση του χωρισμού.

7.Στη συνέχεια, προτείνουμε τη δημιουργία ενός συμβουλευτικού κέντρου οικογένειας στο χώρο του Τ.Ε.Ι. διαθέτοντας και ένα ξεχωριστό τμήμα μονογονεϊκών οικογενειών. Κατά την προσωπική μου άποψη και εμπειρία από τη σχολή γονέων που παρακολούθησα στην εξαμηνιαία πρακτική, γονείς που βρίσκονταν σε διάσταση ή είχε εκδοθεί το διαζύγιο τους, απομακρύνονταν σταδιακά από την ομάδα, διότι τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν πολύ πιο ογκώδη από τα προβλήματα των υπόλοιπων μελών. Το τμήμα των μονογονεϊκών οικογενειών του συμβουλευτικού αυτού κέντρου, θα έχει ως σκοπό την στήριξη του γονέα από τον αρμόδιο κοινωνικό λειτουργό, σε όλα τα στάδια του διαζυγίου.

Τέλος θεωρούμε απαραίτητο ότι οι φοιτητές κοινωνικοί λειτουργοί χρειάζονται περισσότερο εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα οικογενειακής θεραπείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τελειώνοντας την εργασία με θέμα «οι ψυχολογικές επιπτώσεις του διαζυγίου στον έφηβο και η νομική υπόσταση αυτού», γίνεται σαφές πως το διαζύγιο είναι μια επώδυνη διαδικασία, η οποία επηρεάζει όλα τα μέλη της οικογένειας.

Σκοπός της εργασίας, η οποία βασίστηκε σε βιβλιογραφική μελέτη και συνεντεύξεις σε άτομα που εργάζονται με διαζευγμένους και τα παιδιά αυτών, ήταν να εξεταστούν οι επιπτώσεις που έχει ένα διαζύγιο στους εφήβους, τα αίτια, τα είδη και οι φάσεις των διαζυγίων, ο τρόπος με τον οποίο ανακοινώνεται στα παιδιά, η νομική υπόσταση του διαζυγίου, καθώς και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.

Οι κυριότερες επιπτώσεις του διαζυγίου στον έφηβο, είναι οι διακυμάνσεις της συμπεριφοράς, οι αρνητικές αντιδράσεις και τα προβλήματα του συναισθηματικού τομέα, καθώς η καθημερινότητα του ατόμου διαταράσσεται, με αποτέλεσμα να τραυματίζονται ψυχικά.

Η εφηβεία είναι μία περίοδος σημαντικών αλλαγών, βιολογικών, συναισθηματικών και διανοητικών. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής ο έφηβος χρειάζεται να νιώσει ασφάλεια και ότι μεγαλώνει σε υγιές περιβάλλον. Οι προαναφερόμενες αλλαγές, πιθανόν να επιφέρουν κρίση και σύγχυση στο άτομο που έρχεται αντιμέτωπο της ευθύνης της ενήλικης ζωής.

Η αποδοχή του διαζυγίου, εξαρτάται από την προσωπικότητα και την ωριμότητα του παιδιού, καθώς και από το χειρισμό των γονέων. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση του εφήβου, είναι η ύπαρξη αδερφών, η αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος, η εμπλοκή του εφήβου σε

δικαστικές διαμάχες, η στάση των συγγενών, καθώς και το φύλο του εφήβου.

Ο έφηβος, παρουσιάζει την τάση προς αυτονόμηση, μειώνοντας τη συμμετοχή του στην οικογενειακή ζωή, ενώ παράλληλα τείνει να συγκρούεται με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Κατά συνέπεια η ενδοοικογενειακή επικοινωνία εξασθενεί, ενώ ταυτόχρονα η κοινωνικοποίηση και οι ευρύτερες διαπροσωπικές σχέσεις δυσχεραίνουν.

Το διαζύγιο είναι μια αρκετά επώδυνη διαδικασία και για τους συζύγους, όπως και για τα παιδιά, ανεξάρτητα από την ηλικία που διανύουν. Οι παράγοντες που οδηγούν ένα ζευγάρι στη λύση του γάμου τους είναι κοινωνικοί, καθώς η διαφορετικότητα της προσωπικότητας της γυναίκας, επηρεάζει τη σχέση των δύο συζύγων, εφόσον ο σύζυγος αντιμάχεται της νέας κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της γυναίκας, η οποία στις μέρες μας εργάζεται. Παράλληλα, η αστικοποίηση και η εκβιομηχάνιση, συνοδεύεται από την ανωνυμία, τον υλισμό και τη σύναψη εφήμερων σχέσεων.

Οι ψυχολογικοί παράγοντες που οδηγούν το ζευγάρι στο διαζύγιο, έχουν να κάνουν με την ψυχολογική ανωριμότητα των ατόμων, τα οποία δεν είναι ικανά να αντιμετωπίσουν την ασυμφωνία, τους διαπληκτισμούς, τις εντάσεις και τα αρνητικά συναισθήματα. Ταυτόχρονα, η έλλειψη επικοινωνίας και διαλόγου επιφέρουν μοναξιά, αποξένωση και συναισθήματα κατωτερότητας και για τους δύο και τέλος, καταλήγουν η σχέση να κατακλύζεται από ρουτίνα, ενώ οι εξωσυζυγικές σχέσεις είναι ένα αρκετά συχνό φαινόμενο στην εποχή μας.

Όσον αφορά τη νομική υπόσταση του διαζυγίου, τα ζητήματα που τίθενται αφορούν την επιμέλεια των ανήλικων παιδιών, τη γενική εκπροσώπηση του παιδιού και τη διαχείριση της περιουσίας αυτών.

Σκοπός της δικαστικής διαδικασίας είναι το συμφέρον του παιδιού, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει η γνώμη του.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού εστιάζεται στην αντιμετώπιση των νέων δυσκολιών της νέας κατάστασης, η οποία επιτυγχάνεται με συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, επιδιώκοντας την αποκατάσταση της ψυχολογικής ισορροπίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς και την έκφραση των συναισθημάτων που δεν είχαν εκδηλωθεί.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να τονισθεί πως κάθε περίπτωση είναι μοναδική κι έτσι πρέπει να αντιμετωπισθεί. Κάθε ξεχωριστή προσωπικότητα επιστρατεύει νέους τρόπους για να αντιμετωπίσει τη κρίσιμη κατάσταση και τα συναισθήματα που βιώνει ο καθένας πρέπει να μετατρέπονται σε μέσα που θα βοηθήσουν το άτομο να αποδεχτεί τη νέα κατάσταση χωρίς φόβο, με αισιοδοξία και ελπίδα. Γιατί εμείς είμαστε οι μόνοι που μπορούμε να βοηθήσουμε τον εαυτό μας κι έπειτα τους άλλους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΔΙΑΖΥΓΙΟ :ΕΡΕΥΝΑ

Στο Γυμνάσιο Περαχώρας πραγματοποιήθηκε έρευνα με θέμα το κοινωνικό φαινόμενο των διαζυγίων. Δώδεκα μαθητές και από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου δέχθηκαν να λάβουν μέρος σε αυτήν. Τους μοιράστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο έπρεπε να συμπληρώσουν με βάση την προσωπική τους κρίση. Τα ερωτήματα που τους τέθηκαν ήταν τα εξής;

1. Να αναφέρετε τρεις αιτίες διαζυγίου που σας φαίνονται επιφανειακές και ασήμαντες.
2. Να αναφέρετε τρεις αιτίες διαζυγίου που , κατά τη γνώμη σας, είναι ουσιαστικές και σημαντικές.
3. Τι συνέπειες έχει το διαζύγιο για το αντρόγυνο;
4. Τι συνέπειες έχει το διαζύγιο για τα παιδιά της οικογένειας;
5. Έχετε βιώσει ή έχετε ακούσει για κάποια περίπτωση διαζυγίου;
6. Θεωρείτε το διαζύγιο λύση;
7. Τι λύσεις θα προτεινάτε εσείς σε ένα ζευγάρι που σκέφτεται να χωρίσει;
8. Γιατί πιστεύετε ότι τα ποσοστά των διαζυγίων έχουν αυξηθεί τη σύγχρονη εποχή;

Οι απαντήσεις τους συγκεντρώθηκαν και αποτυπώνονται στα παρακάτω:**ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ**

1. ΑΠΙΣΤΙΑ
2. ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ- ΒΙΑΙΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ
3. ΑΛΚΟΟΛΙΣΜΟΣ- ΧΑΡΤΟΠΑΙΞΙΑ –ΑΛΛΑ ΠΑΘΗ
4. ΨΕΜΑΤΑ

ΔΙΑΦΩΝΙΕΣ-ΤΣΑΚΩΜΟΙ

6. ΚΟΥΡΑΣΗ-ΣΥΝΗΘΕΙΑ-ΡΟΥΤΙΝΑ
7. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ
8. ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΕΚΝΟΠΟΙΗΣΗΣ
9. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΤΑΣΘΑΛΙΕΣ
- 10.ΧΩΡΙΣΤΕΣ ΒΡΑΔΥΝΕΣ ΕΞΟΔΟΙ
- 11.ΖΗΛΙΑ
- 12.ΤΕΜΠΕΛΙΑ

Από τα παραπάνω μόνο τα τέσσερα πρώτα κρίνουν οι μαθητές ως σημαντικές αιτίες διαζυγίου ενώ όλα τα υπόλοιπα τα θεωρούν μη σημαντικά και προβλήματα που μπορούν να ξεπεραστούν με αμοιβαία προσπάθεια των δυο μελών..

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΤΡΟΓΥΝΟ: ψυχολογικά προβλήματα – μοναξιά- ανασφάλεια-έλλειψη αυτοεκτίμησης , οικονομικές δυσκολίες. **ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ:** Κυρίως ψυχολογικές: απομόνωση- εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών- δυσκολία προσαρμογής- αλλαγή συμπεριφοράς-έλλειψη κάποιου γονιού. **ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ:** Από τα δώδεκα παιδιά κανένα δεν είχε βιώσει τέτοια κατάσταση, σχεδόν όμως όλα είχαν ακούσει από το συγγενικό τους περιβάλλον για περιπτώσεις διαζυγίου.

ΕΙΝΑΙ ΛΥΣΗ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ; Παρ' όλη την αρνητική στάση των μαθητών απέναντι στο διαζύγιο όπως αυτή αποτυπώνεται στα πρώτα ερωτήματα , δέκα από τους μαθητές θεωρούν λύση το διαζύγιο, δύσκολη βέβαια και για περίπτωση μόνο ανυπέρβλητων δυσκολιών και μόνο δύο δηλώνουν πως, «όχι» το διαζύγιο δεν είναι λύση. **ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ:-** Αμοιβαία προσπάθεια- Αμοιβαίες υποχωρήσεις-Υπομονή- Να μην παίρνουν γρήγορες αποφάσεις και να σκέφτονται το καλό των παιδιών τους.

ΓΙΑΤΙ ΕΧΟΥΝ ΑΥΞΗΘΕΙ ΤΑ ΔΙΑΖΥΓΙΑ;-Οι σχέσεις πλέον είναι επιπόλαιες-Ανυποχώρητη και εγωιστική στάση του αντρόγυνου.-Είναι η εύκολη λύση-Μιμούμαστε άσχημα πρότυπα από τα Μ.Μ.Ε.-Αλλαγή ρόλων στην οικογένεια-Οικονομική ανεξαρτησία και των δύο.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΕΡΑΧΩΡΑΣ

(Πηγή :www.sxoliana.gr)

**Τα παιδιά μετά το διαζύγιο: Η επίδραση της νέας τους οικογένειας
στην εξέλιξη τους**
28-08-2008

Μετά από διαζύγιο, η σταθερότητα της νέας οικογενειακής κατάστασης στην οποία θα ζήσουν τα παιδιά έχει μεγάλη σημασία για τη μελλοντική κοινωνική, ακαδημαϊκή, επαγγελματική και οικονομική τους εξέλιξη.

Ο χωρισμός των γονιών έχει αρνητικές επιπτώσεις στα παιδιά. Ωστόσο τα παιδιά που μετά το διαζύγιο έχουν μια σταθερή οικογένεια, παρουσιάζουν μια πολύ καλύτερη μακροχρόνια εξέλιξη από ότι παιδιά που βιώνουν μια χρόνια αστάθεια της οικογενειακής τους κατάστασης.

Η σταθερή οικογενειακή κατάσταση μετά από διαζύγιο, η όσο το δυνατό μεγαλύτερη στήριξη σε οικονομικά και κοινωνικά εφόδια που παρέχουν οι γονείς προς τα παιδιά τους και ιδιαίτερα στην εφηβική ηλικία, τους επιτρέπει να επικεντρωθούν στην δική τους ανάπτυξη και πρόοδο φτάνοντας έτσι στα ίδια κοινωνικοοικονομικά επίπεδα στην ενήλικη ζωή όπως οι συνομήλικοι τους με μη διαζευγμένους γονείς. Σε αντίθετες περιπτώσεις, οι διαζευγμένοι γονείς πρέπει να γνωρίζουν ότι τα παιδιά τους αναλώνονται, καταπονούνται και εξαντλούνται σε διαρκείς οικογενειακές κρίσεις γεγονός που τους δημιουργεί μειονεκτήματα και προβλήματα στην ενήλικη τους ζωή.

Το θέμα της επίδρασης στην εξέλιξη των παιδιών με διαζευγμένους γονείς της μετά από το διαζύγιο οικογένειας, μελετήθηκε εκτεταμένα σε σχεδόν 7.000 νέους ενήλικες. Η έρευνα που διήρκεσε για 12 χρόνια έγινε από επιστήμονες του πανεπιστημίου του Οχάιο στα πλαίσια μακροχρόνιου προγράμματος μελέτης και αξιολόγησης της εκπαίδευσης στις Ηνωμένες Πολιτείες (National Education Longitudinal Study).

Στην έρευνα συγκρίθηκαν παιδιά που μεγάλωσαν σε 3 διαφορετικές καταστάσεις:

1. Παιδιά που μεγάλωσαν σε οικογένειες που οι γονείς ήταν πάντα παντρεμένοι (5.303 παιδιά)
2. Παιδιά των οποίων οι γονείς είχαν πάρει διαζύγιο πριν από την έναρξη της έρευνας, τα οποία όμως ζούσαν σε σταθερή οικογενειακή κατάσταση μεταξύ των ηλικιών 14 και 18 ετών (954 παιδιά)
3. Παιδιά των οποίων οι γονείς είχαν διαζευχθεί πριν από την έναρξη της έρευνας και των οποίων η οικογενειακή κατάσταση άλλαξε μία ή δύο φορές στις ηλικίες μεταξύ των 14 και 18 ετών (697 παιδιά)

Στις δύο ομάδες παιδιών από διαζευγμένους γονείς, ήταν δυνατόν να περιλαμβάνονταν παιδιά που ζούσαν σε μονογονεϊκές οικογένειες ή με μη βιολογικό γονιό (πατριό ή μητριά). Το σημαντικό για αυτή την έρευνα ήταν κατά πόσο στην οικογενειακή κατάσταση του παιδιού, οποιαδήποτε και εάν ήταν, παρουσιάστηκε αλλαγή στις ηλικίες μεταξύ 14 και 18 ετών.

Οι ερευνητές σύγκριναν την εξέλιξη των παιδιών στις 3 αυτές ομάδες, αξιολόγησαν την πορεία τους στους τομείς της εκπαίδευσης, του

εισοδήματος και της φτώχειας όταν είχαν φτάσει στην ηλικία των 26 ετών.

Τα ευρήματα μας δείχνουν τα ακόλουθα:

1. Οι νέοι ενήλικες που μεγάλωσαν σε σταθερές οικογένειες μετά από το διαζύγιο των γονέων τους, είχαν τις ίδιες ευκαιρίες να τύχουν εκπαίδευσης σε κολέγια ή να ζήσουν φτωχοί όπως οι συνομήλικοί τους που προέρχονταν από οικογένειες που οι γονείς ήταν πάντα παντρεμένοι. Ωστόσο είχαν λιγότερο καλή εξέλιξη όσον αφορά στον ψηλότερο ακαδημαϊκό τίτλο που απέκτησαν, στο επαγγελματικό κύρος και στο εισόδημα τους
2. Οι νέοι ενήλικες που είχαν βιώσει ασταθείς οικογενειακές καταστάσεις μετά από το διαζύγιο των γονέων τους, είχαν χειρότερη εξέλιξη σε όλους τους τομείς που εξετάστηκαν. Στην πραγματικότητα, είχαν περισσότερο από δύο φορές χειρότερη αξιολόγηση σε όλους τους τομείς της κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης τους που διερευνήθηκαν σε σύγκριση με τους συνομήλικους τους που έζησαν σε σταθερή οικογένεια μετά από το διαζύγιο των γονιών τους
3. Δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στο πως αντιδρούσαν στην οικογενειακή σταθερότητα μετά από το διαζύγιο

Εξετάστηκε επίσης το γιατί τα παιδιά από διαζύγιο έχουν λιγότερο καλή εξέλιξη σε σύγκριση με τα παιδιά που μεγάλωσαν με γονείς που παρέμειναν παντρεμένοι. Τα αποτελέσματα ήταν εξής:

1. Για τα παιδιά που μεγάλωσαν μετά από το διαζύγιο σε σταθερές οικογενειακές καταστάσεις, η διαφορά που παρατηρήθηκε στην καλύτερη τους εξέλιξη σε σύγκριση με τα παιδιά των άλλων ομάδων, οφειλόταν κυρίως στην έλλειψη των οικονομικών και κοινωνικών πόρων ή εφοδίων. Σε σύγκριση με γονείς που ήταν πάντοτε παντρεμένοι, οι διαζευγμένοι γονείς είχαν χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος, δεν μιλούσαν με τα παιδιά τους για θέματα σχολείου τόσο πολύ, είχαν λιγότερες αλληλεπιδράσεις με άλλους γονείς και έκαναν συχνότερα αλλαγές σχολείου στα παιδιά τους
2. Όπως έδειξαν και προηγούμενες έρευνες, το διαζύγιο μπορεί να μειώνει τους κοινωνικούς πόρους και εφόδια διότι τα παιδιά έχουν λιγότερες επαφές με το γονιό που δεν τα έχει υπό την ευθύνη του. Σε πολλές περιπτώσεις δεν παίρνουν τα ίδια εφόδια και πόρους από το γονιό που τα έχει υπό την ευθύνη του
3. Επιπρόσθετα, μετά από τη διάλυση της οικογένειας, οι γονείς μπορεί να μην επενδύουν τον ίδιο χρόνο με τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους ή άλλους γονείς και όλα αυτά μπορεί να δημιουργούν μια λιγότερο καλή κατάσταση για τα παιδιά
4. Για τα παιδιά που ζουν σε ασταθείς οικογενειακές καταστάσεις, η χειρότερη κοινωνική και οικονομική εξέλιξη ήταν μόνο ένα μέρος των παραγόντων που τους δημιουργούσαν δυσκολίες στην ενήλικη ζωή. Τα παιδιά αυτά πιθανότατα βίωναν πολύ ψηλά επίπεδα στρες

και υπήρχαν ελλείψεις που δημιουργούνταν από αιτίες που δεν αξιολογήθηκαν στην εν λόγω έρευνα

Τα ευρήματα αυτά δίνουν ξεκάθαρα μηνύματα στους γονείς που προχωρούν σε διαζύγιο για το πως μπορούν να βοηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα παιδιά τους.

Μια σταθερή οικογένεια μετά από το διαζύγιο είναι σαφώς πολύ βοηθητική για τα παιδιά και ιδιαίτερα όταν βρίσκονται στην εφηβική ηλικία.

Η οικογενειακή σταθερότητα επιτρέπει στους έφηβους να επικεντρωθούν στις δικές τους ανάγκες για ανάπτυξη και πρόοδο αντί να εξαντλούνται και να καταπονούνται σε διαρκείς οικογενειακές κρίσεις.

Βιβλιογραφία:

Stable Postdivorce Family Structures During Late Adolescence and Socioeconomic Consequences in Adulthood, Journal of Marriage and Family 2008;70(1):129-143, Μάιος 2008.

National Council on Family Relations

National Institute of Child Health and Human Development

(πηγή: www.medlook.net)

Ένοχος για το διαζύγιο; Ο πατέρας!

Αυτό υποστηρίζουν -στην πλειονότητά τους- παιδιά χωρισμένων γονιών, ηλικίας 15 έως 50 χρόνων, σε έρευνα που πραγματοποίησαν ο επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ψυχολόγος Ευστράτιος Παπάνης και η υποψήφια διδάκτωρ του ίδιου Τμήματος κ. Μυρσίνη Ρουμελιώτου. Σημαντικό είναι το γεγονός πως όταν το διαζύγιο είναι τελεσίδικη απόφαση, τα παιδιά τραυματίζονται λιγότερο, απ' ό,τι να συνεχίζονται οι συγκρούσεις και οι αναταράξεις μεταξύ των γονιών τους.

Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσει την αυτοεκτίμηση των παιδιών από χωρισμένους γονείς και την επίδραση του διαζυγίου στην κοινωνική και συναισθηματική τους προσαρμογή. Εξετάστηκε, κατά πόσο η αυτοεκτίμηση των παιδιών αυτών, διαφέρει από την αυτοεκτίμηση του γενικού πληθυσμού, και εάν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με: το φύλο, την ηλικιακή ομάδα, τον τόπο διαμονής, την ηλικία που βίωσαν το χωρισμό, τη σειρά γέννησης, τη σχέση που διατηρούν με τους δύο γονείς, τη σχέση των γονιών μετά το διαζύγιο και την ποιότητα της ερωτικής τους ζωής...

Σε αντίθεση με άλλες έρευνες, βρέθηκε ότι το διαζύγιο, μακροπρόθεσμα, δεν μειώνει την αυτοεκτίμηση των παιδιών, αλλά σε πολλές περιπτώσεις τα ενισχύει συναισθηματικά και προσδίδει ευελιξία στην κοινωνική τους προσαρμογή. Παρ' όλα αυτά, το διαζύγιο διατηρεί την τραυματική του διάσταση σε αγροτικές και ημιαστικές περιοχές, σε αντίθεση με τις αστικές, όπου η πυρηνική οικογένεια έχει χάσει την ισχύ της.

«Επί δεκαετίες, οι συνέπειες του διαζυγίου στην προσωπικότητα, την κοινωνική προσαρμογή, την μαθησιακή ετοιμότητα, τις συναισθηματικές αντιδράσεις και την ευφυΐα των παιδιών θεωρούνταν καταστροφικές» λέει ο κ. Παπάνης, ενώ επισημαίνει ότι τα παιδιά από χωρισμένες οικογένειες παρουσιάζουν δυσκολίες στην ψυχολογική προσαρμογή - ιδιαίτερα στο γνωστικό συναισθηματικό και οικογενειακό επίπεδο-δυσχέρεια στην ανάπτυξη της ταυτότητας, της αυτοεκτίμησης και της αυτο-εικόνας, έχουν ιδιόζουσες αντιλήψεις για τη σημασία των παιδιών στην οικογένεια, άκαμπτες απόψεις για τις οικογενειακές σχέσεις, συνοχή για τα μελλοντικά σχέδια για γάμο, κοινωνικό κομφορμισμό και έλλειψη κινήτρων για επιτυχία».

Τα πρωτότοκα παιδιά των χωρισμένων γονιών είναι πιο ευάλωτα σε ψυχικές διαταραχές και συχνά καταφεύγουν σε συμβουλευτική. Οι διαταραχές στη συμπεριφορά προκαλούνται προφανώς επειδή τα παιδιά θεωρούν ότι τα ίδια είναι υπεύθυνα για το χωρισμό των γονιών τους. Οι απόπειρες αυτοκτονίας είναι συχνότερες σε παιδιά χωρισμένων γονιών.

Οι μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών χωρισμένων γονιών εντοπίζονται κυρίως στην ανάγνωση και τη γραφή. Σύμφωνα με τους McCombs και Forehand το διαζύγιο αποτελεί έναν από τους πιο αγχογόνους παράγοντες και για τη ζωή των εφήβων, που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη σχολική επίδοση... Οι περιπτώσεις κατάθλιψης είναι επίσης συχνές στα παιδιά χωρισμένων γονιών» σημειώνει η κ. Ρουμελιώτου.

Παρ' όλα αυτά, έρευνες έχουν δείξει ότι:
- Τα σοβαρότερα προβλήματα εστιάζονται στα μικρότερα (1-5 ετών) και μεγαλύτερα παιδιά (12-18 ετών), εν αντιθέσει με τα μεσαία. Οι πιο «ευνοημένες ηλικίες» είναι των 5-12 ετών.

-Οι έφηβοι που ζουν με τη βιολογική μητέρα παρουσιάζουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση από τους εφήβους που ζουν και με τους δυο γονείς, ενώ πιστεύουν ότι ο πατέρας, δείχνει μικρό ή καθόλου ενδιαφέρον για τα παιδιά του.

-Τα πιο σοβαρά προβλήματα προκύπτουν είτε κατά τα δυο πρώτα χρόνια μετά το διαζύγιο είτε στην πρώιμη ενηλικίωση.

-Έρευνες έχουν δείξει ότι οι σχέσεις των παιδιών με τον πατέρα μετά το διαζύγιο δυσχεραίνουν και αυτό συμβαίνει διότι συνήθως την κηδεμονία των παιδιών την έχει η μητέρα

(πηγή: www.apogevmatini.gr)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

"Όταν η επιμέλεια των παιδιών μετατρέπεται σε δικαστική διαμάχη..."

Χούλιαρη Όλγα , Ψυχολόγος

Ασπασία Καρακώστα, Ψυχολόγος

Η επιμέλεια των παιδιών μέσω της δικαστικής οδού, είναι ιδιαίτερα σκληρή και ψυχοπιεστική εμπειρία για όλους και κυρίως για τα ίδια τα παιδιά. Υπάρχουν, όμως και περιπτώσεις, όπου τα παιδιά βρίσκονται υπό σοβαρή απειλή, οπότε η κηδεμονία τους πρέπει να οριστεί άμεσα χωρίς καθυστερήσεις και διαπραγματεύσεις δικαστικά. Αυτό συμβαίνει όταν υπάρχουν :

- Περιπτώσεις γονιών με σοβαρή ψυχοπαθολογία.

- Περιπτώσεις γονιών που κακοποιούν με κάθε τρόπο τα παιδιά τους, (σωματικά, συναισθηματικά, σεξουαλικά).
- Περιπτώσεις, όπου η υπάρχουσα επιμέλεια για διάφορους λόγους (π.χ., αλκοολισμός, ανάρμοστη και αποκλίνουσα κοινωνική συμπεριφορά, κ.λπ.) προξενεί ή επιβαρύνει σοβαρή συμπτωματολογία στα παιδιά, (εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, επιθετικότητα, κατάθλιψη, αντικοινωνική συμπεριφορά, κ.λπ.).
- Όταν όλα τα παραπάνω δεν σχετίζονται με το γονιό που έχει την επιμέλεια, αλλά τον /την σύντροφό του / της.

Βέβαια και σε αυτές ακόμα τις περιπτώσεις σκοπός δεν είναι η άκριτη επίθεση και ο στιγματισμός αυτών των ατόμων, αλλά η κάλυψη των αναγκών και η τήρηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αποσαφήνισης ότι τα κριτήρια της αξιολόγησής τους δεν είναι άλλα από το πώς φέρονται ως γονείς και σε άμεση συνάφεια, ποια η κατάσταση των παιδιών με την προκείμενη επιμέλεια· και αυτό γιατί υπάρχουν άνθρωποι επί παραδείγματι αλκοολικοί που είναι πολύ καλοί και τρυφεροί

γονείς και από την άλλη υπάρχουν κάποιοι ενήλικες που αποτελούν πρότυπα πολίτη για την κοινωνία μας, οι οποίοι ωστόσο ως γονείς είναι σκληροί ή αδιάφοροι. Είναι δύσκολο να υπερασπιστεί κανείς ένα τέτοιο επιχείρημα, παρ' όλα αυτά, όμως είναι καλό και πιο συμβατό στις ανάγκες των παιδιών όσον αφορά την γονεϊκή κρίση να διακρίνει κανείς τη συζυγική από την κοινωνική και από την γονεϊκή ταυτότητα και να μην κάνει παρακινδυνευμένες γενικεύσεις. Όσο παράξενο κι αν φαίνεται ένας επικριτικός σύζυγος μπορεί να είναι ένας πολύ στοργικός γονιός...

Με παρόμοιο τρόπο μπορεί να διαχειριστεί ένας γονιός την έκθεση των παιδιών του στις απόψεις και τον τρόπο ζωής του άλλου γονιού, ο οποίος μπορεί να είναι αρκετά διαφορετικός. Καλό είναι να εξηγούμε στα παιδιά ότι τα βοηθά και αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμά τους να βλέπουν και τον άλλο γονιό και μετά το διαζύγιό τους, καθώς συγκεντρώνει πολλά καλά στοιχεία για την ανατροφή τους, ότι δεν συμφωνούμε με όλα όσα πρεσβεύει και πράττει και ότι αντίστοιχα και εσείς εκδηλώσατε κάποιες μη υποδειγματικές συμπεριφορές, αλλά παρ' όλα αυτά τα αγαπάτε άνευ όρων, κατανοείτε την παροδική σύγχυσή τους και αισθάνεστε ότι και αυτά σας αγαπούν· κατ' αυτόν τον τρόπο είστε ειλικρινείς, άμεσοι, περνάτε τα μηνύματα και τις

αξίες σας, αποδέχεστε τη σπουδαιότητα της σχέσης με τον άλλο γονιό και τους αφήνετε το περιθώριο να φιλτράρουν και να κρίνουν και τα ίδια οτιδήποτε στο οποίο εκτίθενται, δίχως να τους επιβάλλετε το δικό σας μοντέλο ζωής.

Αν μετά από όλα αυτά η δικαστική οδός διευθέτησης της επιμέλειας των παιδιών σας φαντάζει επιθυμητή και ο δικαστής κάνει δεκτό το αίτημά σας να καταθέσουν τα παιδιά ως μάρτυρες, προσπαθήστε να λάβετε σοβαρά υπό όψιν σας τα ακόλουθα (όχι ότι έτσι δε θα επηρεαστούν τα παιδιά σας, αλλά τουλάχιστον θα είναι εκ των προτέρων ενήμερα για τη διαδικασία, οπότε δε θα σοκαριστούν απευθείας στην αίθουσα, αλλά θα έχουν επεξεργαστεί το τί επρόκειτο να επακολουθήσει και θα έχουν την αίσθηση ότι θα είστε κοντά τους και τότε, όπως όταν τα προετοιμάζετε):

- Καθίστε μαζί με τα παιδιά σας και εξηγήστε τους γιατί κάνετε αυτό το βήμα· πείτε τους ότι κατανοείτε ότι πονάνε πολύ, αλλά βασιζόμενοι στις συμβουλές των ειδικών και στη δική σας λεπτομερή εξέταση των εναλλακτικών, το δικαστήριο είναι η μόνη λύση.

- Επιτρέψτε τους να σας εκφράσουν άφοβα τα συναισθήματα, τους φόβους, τους δισταγμούς και τους προβληματισμούς τους· καταστείτε τους σαφές ότι σε καμία περίπτωση ό,τι συμβαίνει δεν είναι δική τους ευθύνη, ότι αντιλαμβάνεστε τον πόνο τους και ότι σταδιακά θα υποχωρήσει και θα μάθουν αρκετά μέσα από αυτή την εμπειρία.
- Συμβουλευθείτε ειδικούς, προκειμένου να σας πουν το πώς, μέχρι πού και από ποιον είναι καλύτερο τα παιδιά να ενημερωθούν για τεχνικής φύσεως ζητήματα τη μέρα του δικαστηρίου.
- Σε καμία περίπτωση μην παρέμβετε στο τι θα επιλέξουν να πουν τα παιδιά ενώπιον του δικαστηρίου.
- Μην τα κατηγορείτε για τίποτα, καθώς είναι απόλυτα λογικό και φυσικό να δυσκολεύονται σε μια τέτοια

φάση. Ενθαρρύνετέ τα να μιλούν και να εκδηλώνουν ό,τι τα προβληματίζει αντί να ταλαιπωρούνται μόνα τους από τις αρνητικές τους σκέψεις και τις παλινδρομικές συμπεριφορές τους.

- Όταν τελειώσουν όλα, ενημερώστε τα παιδιά σας για την απόφαση του δικαστηρίου με απλά και κατανοητά για εκείνα λόγια· μην αναφερθείτε με λεπτομέρειες στις διάφορες μαρτυρίες και τι ειπώθηκε υπέρ και κατά του κάθε γονιού και από ποιον. Αφήστε τα να επεξεργαστούν μόνα τους το τι συνέβη και δώστε τους το περιθώριο, αν θέλουν, να σας προσεγγίσουν εκείνα αυθόρμητα αναφορικά με το δικαστηριακή τους εμπειρία. Σε καμία περίπτωση μην εκμεταλλευθείτε την αγάπη και την ευάλωτη κατάστασή τους, για να έρθουν πιο κοντά σας. Αναρωτηθείτε πώς θα νιώσουν, αλλά και πόσο καλή αξία και πρότυπο συμπεριφοράς είναι μια τέτοια κίνηση τόσο βραχυπρόθεσμα όσο κυρίως μακροπρόθεσμα για τα παιδιά σας και έτσι και για σας;
- Καταστήστε σαφές στα παιδιά σας ότι η αγάπη σας για αυτά είναι ανεξάρτητη από την απόφασή σας να πάρετε διαζύγιο, αλλά και από εκείνη του δικαστηρίου όσον

αφορά την πιο ενδεδειγμένη επιμέλειά τους. Αν η απόφαση είναι κατά σας, ξεκαθαρίστε τους ότι δεν φταίνε εκείνα, ότι η αγάπη σας και η μεταξύ σας σχέση θα παραμείνει αναλλοίωτη και ότι είστε απόλυτα διαθέσιμοι και αφοσιωμένοι στο να αντιμετωπίσετε μαζί τις όποιες επερχόμενες αλλαγές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ύστερα από προσωπικές συζητήσεις όσον αφορά τη νομική υπόσταση του διαζυγίου, είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ με τον πατέρα μου (κ.Φιλιππόπουλο Γεώργιο), ο οποίος εργάζεται ως δικηγόρος και να συλλέξω σημαντικές πληροφορίες για τις αιτίες και τις μορφές του διαζυγίου, τα μετέπειτα προβλήματα που προκύπτουν από την έκδοσή του, καθώς και να θέσω ερωτήσεις (ανοιχτού τύπου), που αφορούν την προσωπική τοποθέτηση του ίδιου, μέσα από τη χρόνια εμπειρία και εργασία του στο επάγγελμα. Παρακάτω παρουσιάζεται η συνέντευξη:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιες είναι οι συχνότερες αιτίες των διαζυγίων κατά τη γνώμη σας;
2. Ποιες πιστεύεται ότι είναι οι συνηθέστερες μορφές διαζυγίου που καταλήγει ένα ζευγάρι;
3. Πόσο χρονικό διάστημα απαιτείται για την έκδοση του συναινετικού διαζυγίου και του διαζυγίου με αντιδικία;
4. Ποια είναι τα συνηθέστερα προβλήματα αντιδικίας των συζύγων;
5. Ποια είναι τα συχνότερα μετέπειτα προβλήματα που προκύπτουν ύστερα από την έκδοση ενός διαζυγίου;
6. Έχετε αναλάβει αρκετές περιπτώσεις διαζυγίων και ποιο ήταν το είδος τους;
7. Επιτρέπεται ο ανήλικος να εξετασθεί ως μάρτυρας στη διαδικασία της δίκης;
8. Έχετε παρατηρήσει κάποια αύξηση των διαζυγίων μέσα από την ατομική σας εργασία και εμπειρία τα τελευταία χρόνια;
9. Κατά τη γνώμη σας πως πιστεύετε ότι μπορεί να αποφευχθεί ένα διαζύγιο;
10. Θεωρείται πως το ζευγάρι πρέπει να επισκέπτεται κάποιον ψυχολόγο κατά τη διαδικασία του διαζυγίου;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Συνήθως επειδή είναι δύσκολο να αντιληφθεί ο ερωτευμένος το χαρακτήρα του άλλου συζύγου, όταν μετά το γάμο αντιλαμβάνεται τη πραγματικότητα τότε λόγω ασυμφωνίας χαρακτήρων και μάλιστα από εντελώς ασήμαντα προβλήματα οδηγούνται τα σημερινά ζευγάρια στο διαζύγιο. Άλλοι λόγοι είναι οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ζευγάρια.
2. Οι συνηθέστερες μορφές είναι τα συναινετικά διαζύγια και τα διαζύγια με τον αμάχητο ισχυρό κλονισμό της έγγαμης σχέσης που τεκμαίρεται όταν οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς τουλάχιστον δύο χρόνια πριν από τη συζήτηση της αγωγής περί διαζυγίου, έστω και αν ο λόγος του κλονισμού αφορά το πρόσωπο του ενάγοντος.
3. Για την έκδοση συναινετικού διαζυγίου ισχύει η διάταξη του άρθρου 1438 του Αστικού Κώδικα, μετά τη γενομένη τροποποίησή του από το Ν.1329/83 όπως αυτός ισχύει σήμερα.

Σύμφωνα με τη παραπάνω διάταξη πρέπει ο γάμος των αιτούντων το συναινετικό διαζύγιο να έχει διαρκέσει τουλάχιστον από ένα χρόνο πριν από τη συζήτηση της αίτησης και να δηλώσουν οι σύζυγοι

ενώπιον του ακροατηρίου αυτοπρόσωπα ή οι δικηγόροι τους με ειδικό πληρεξούσιο που να έχει δοθεί μέσα στο τελευταίο μήνα πριν από τη συζήτηση, ότι επιθυμούν να χωρίσουν συναινετικά σε δύο συνεδριάσεις που να απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον έξι μήνες. Μετά την έκδοση της απόφασης που εκδίδεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας μέσα σε ένα μήνα οι διάδικοι αυτοπροσώπως ή με το παραπάνω πληρεξούσιο οι δικηγόροι τους που έχουν συμπεριλάβει και τέτοια εντολή παραιτούνται της ασκήσεως παντός ενδίκου μέσου κατά της απόφασης. Στη συνέχεια μέσω της Εισαγγελίας Πρωτοδικών διαβιβάζουν αντίγραφο της απόφασης και της παραιτήσεως από τα ένδικα μέσα στην Μητρόπολη του τόπου τελέσεως του γάμου τους και από την οικεία Μητρόπολη λαμβάνουν το σχετικό έγγραφο (διαζευκτήριο) που πιστοποιεί την πνευματική λύση του γάμου τους.

Ο χρόνος που απαιτείται για την έκδοση συναινετικού διαζυγίου μέχρι τη λήψη του διαζευκτηρίου ανέρχεται σε δέκα μέχρι δώδεκα μήνες.

Για το με αντιδικία διαζύγιο επειδή το διαζύγιο απαγγέλλεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση, δηλαδή η απόφαση που θα εκδοθεί να μην υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο, στην περίπτωση που ο ένας από τους συζύγους δεν επιθυμεί την έκδοση του

διαζυγίου, φαινόμενο που συχνά παρατηρείται στα με αντιδικία διαζύγια μπορεί να οδηγήσει την υπόθεση ασκώντας αρχικά έφεση ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου (Εφετείου) και μετέπειτα ασκώντας αναίρεση ενώπιον του Αρείου Πάγου με συνέπεια ο χρόνος που απαιτείται για να εκδοθεί ένα διαζύγιο με αντιδικία να μπορεί να φτάσει και τα πέντε περίπου χρόνια.

4. Τα συνηθέστερα προβλήματα αντιδικίας των γονέων κατά την έκδοση του διαζυγίου και των γαμικών διαφορών είναι η επιμέλεια των ανήλικων τέκνων τους και οι διατροφές που ενδέχεται να καταβάλλονται στον ανυπαίτιο σύζυγο υπό τις προϋποθέσεις του νόμου και στα τέκνα τους. Επίσης τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου τους καθώς οι σύζυγοι έχουν δικαίωμα συμμετοχής στα αποκτήματα του γάμου τους στο όνομα του άλλου συζύγου .
5. Τα συχνότερα προβλήματα είναι τα ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργούνται στα τέκνα, τα οποία συνήθως δημιουργούν οι γονείς που διαβούν με αυτά, γιατί συνήθως τα στρέφουν κατά του άλλου γονέα.
6. Έχω αναλάβει αρκετές περιπτώσεις διαζυγίων. Οι συνηθέστερες είναι των συναινετικών διαζυγίων με ποσοστό 70% και του αντικειμενικού ισχυρού κλονισμού λόγω της επί διετία (πρότερον

τετραετία) διαστάσεως των συζύγων με ποσοστό 30%.

7. Τα τέκνα (ενήλικα ή ανήλικα) σύμφωνα με ρητή διάταξη του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 601 ΚπολΔικ) δεν επιτρέπεται να εξετασθούν μάρτυρες στις δίκες των γαμικών διαφορών και του διαζυγίου εν προκειμένω, γιατί σοφά ο νομοθέτης δεν επιθυμεί να εμπλέκονται στις σκληρές αντιδικίες των γονέων τους, πράγμα που δημιουργεί ψυχολογικά προβλήματα σε αυτά. Τούτο είναι σύνηθες ο γονέας που έχει την επιμέλεια και διαβεί με τα τέκνα να τα στρέφει εναντίον του άλλου γονέα.
8. Τα τελευταία χρόνια με την απελευθέρωση της γυναίκας και με την ύπαρξη ευκαιριών για την κατά το δυνατόν ισότιμη συμμετοχή τους στα κοινωνικά και οικονομικά δρώμενα της πατρίδας μας πολλές γυναίκες έχουν αποκτήσει οικονομική αυτοτέλεια και άποψη πράγμα θετικό κατά την άποψή μας. Τα παραπάνω μαζί βέβαια με άλλους παράγοντες διευκολύνουν την λήψη αποφάσεων για την έκδοση διαζυγίων τα οποία τα τελευταία χρόνια βεβαίως έχουν αυξηθεί σε ένα ποσοστό κατά 15%.
9. Δεν είναι εύκολο σε ένα δικηγόρο να μπορέσει όταν δύο σύζυγοι φτάνουν στα δικηγορικά γραφεία για να διαζευχθούν, γιατί όταν αυτό συμβαίνει έχουν ήδη λάβει τις τελικές τους αποφάσεις, συνήθως σε πολιτισμένο επίπεδο και

κατά συναίνεση. Δυστυχώς, οσάκις έχω προσπαθήσει να αποτρέψω την έκδοση διαζυγίου συνήθως σε φιλικά μου ζευγάρια συνήθως τους χάνω και από πελάτες.

10. Η επίσκεψη σε ψυχολόγο πρέπει να προηγείται της διαδικασίας της έκδοσης του διαζυγίου γιατί τότε έχουν κριθεί όλα και η διάσταση του έγγαμου βίου έχει συνήθως επέλθει, οπότε τα πράγματα έχουν λάβει την τελειωτική τους μορφή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σύμφωνα με τη συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε, διακρίνουμε τα εξής συμπεράσματα:

- Οι κυριότερες αιτίες των διαζυγίων είναι η αντίληψη της πραγματικότητας της ασυμφωνίας χαρακτήρων των συζύγων, αλλά και οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ζευγάρια κάτι το οποίο φαίνεται στην μελέτη μας σελ 19 (Καλτσούνη, 2000) καθώς συμπεριλαμβάνει τους παράγοντες που συμβάλλουν στη λήψη ενός διαζυγίου.
- Σύμφωνα με τον ερωτηθέντα οι συχνότερες μορφές διαζυγίων είναι τα συναινετικά διαζύγια και τα διαζύγια με τον ισχυρό κλονισμό της έγγαμης σχέσης κάτι το οποίο φαίνεται στην μελέτη μας σελ 27 σύμφωνα με το Οικογενειακό Δίκαιο.
- Τα συνηθέστερα προβλήματα που δημιουργούνται ύστερα από την έκδοση του διαζυγίου είναι τα ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργούνται στα παιδιά καθώς ο γονέας προσπαθεί να τα στρέψει εναντίον του άλλου γονέα. Στη σελίδα 71 στη μελέτη μας ο Olson (1983) αναφέρει ότι "το επίπεδο και η ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ των γονέων επηρεάζουν άμεσα τόσο τη συναισθηματική και

κοινωνική έκφραση των εφήβων όσο και την ανάπτυξη του αισθήματος της αυτοεκτίμησης". Παράλληλα στη σελ 99 στη μελέτη μας, η Κανελλοπούλου (1981) αναφέρει στις επιπτώσεις διαζυγίου στους εφήβους ότι οι έφηβοι τραυματίζονται αφού βιώνουν τις εντάσεις και τις προστριβές και επιβαρύνονται ψυχολογικά με την απόφαση της σύναψης νέου γάμου ή νέας σχέσης των γονιών τους. Πιο συγκεκριμένα όμως στη σελίδα 112 σύμφωνα με την Κανελλοπούλου (1981) και τον Gooder (1993) αλλαγές επιφέρονται σε όλα τα μέλη της οικογένειας ύστερα από την έκδοση ενός διαζυγίου, καθώς η οικογένεια πλέον χαρακτηρίζεται ως μονογονεϊκή. Ανάλογα λοιπόν ποιος θα διεκδικήσει την επιμέλεια των παιδιών, την οικονομική κατάσταση του κάθε γονέα αλλά και την ψυχολογική υπόσταση του καθενός, επιφέρονται και οι ανάλογες αλλαγές.

- Σχετικά με τον ερωτηθέντα παρατηρούμε μια ραγδαία αύξηση των διαζυγίων τα τελευταία χρόνια σε ποσοστό που αγγίζει το 15%. Αυτό μας εξηγεί ότι οφείλεται στη θέση της γυναίκας η οποία πλέον θεωρείται ισότιμη με τον άνδρα. Όπως αναφέρεται και στη μελέτη μας σελ 19 σύμφωνα με τη θεωρία της Κοινωνιολογίας, η κοινωνικοοικονομική εξέλιξη της γυναίκας, το φεμινιστικό κίνημα και η εργασία την καθιστούν ικανή να αντιμετωπίσει την κακή συμβίωση με ενεργητικό χαρακτήρα.
- Τα συνηθέστερα προβλήματα αντιδικίας των γονέων σύμφωνα με την προσωπική εμπειρία του ερωτηθέντα είναι, η διατροφή που πρέπει να δίδεται στον

ανυπαίτιο σύζυγο και στα τέκνα, οι περιουσίες που αποκτήθηκαν κατά το γάμο και ένα από τα κυριότερα που είναι η επιμέλεια των παιδιών.

- Μία ακόμη σημαντική πληροφορία που αποσπάσαμε από τον ερωτηθέντα είναι ότι τα τέκνα απαγορεύονται να εξετασθούν ως μάρτυρες στις δίκες των διαζυγίων, διότι είναι πολύ επίφοβο να δημιουργηθούν ψυχολογικά προβλήματα στα παιδιά. Η πληροφορία αυτή είναι επίσης βασισμένη στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 601 "Επί των εν άρθρω 592 παρ.1. διαφορών δεν δύναται 1) να εξετασθούν ενόρκως οι διάδικοι, 2) να εξετασθούν ως μάρτυρες τα γνήσια, νομιμοποιημένα, θετά και αναγνωρισμένα τέκνα των διαδίκων, 3) τα εξώγαμα τέκνα της γυναίκας, ως και οι σύζυγοι και κατιόντες αυτών, 3) να παραιτηθούν οι διάδικοι από της ορκοδοσίας μάρτυρος ή πραγματογνώμονος.
- Επίσης συμπεράναμε μέσα από την αυτή καθεαυτή προσωπική εργασία στο επάγγελμα του ερωτηθέντα ότι, τα συναινετικά διαζύγια είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό περισσότερα του 70% παρά τα διαζύγια του αντικειμενικού ισχυρού κλονισμού λόγω της επί διετία (πρότερον τετραετίας) διαστάσεως των συζύγων με ποσοστό 30%.
- Επιπλέον ο ερωτηθέντας υποστήριξε στη συνέντευξη ότι η επίσκεψη του ζευγαριού σε ψυχολόγο πρέπει να προηγηθεί πριν από την έκδοση του διαζυγίου, γιατί τότε έχουν κριθεί όλα και η διάσταση του έγγαμου βίου έχει επέλθει και τα πράγματα έχουν λάβει την

τελειωτική τους μορφή. Η ερώτηση αυτή τέθηκε με σκοπό να εξωτερικεύσουμε την προσωπική άποψη του επαγγελματία δικηγόρου για λοιπούς επαγγελματίες όπως οι ψυχολόγοι. Πιο αναλυτικά εάν θα παρέπεμπε τότε κάποιον πελάτη του κατά τη διαδικασία του διαζυγίου σε κάποιον ειδικό ψυχολόγο, αν έχει θετική ή αρνητική άποψη για την ψυχολογική στήριξη του πελάτη του. Η απάντηση που δόθηκε ήταν πλήρης και χωρίς κανένα προσωπικό σχόλιο που εκδηλώνει τη θετική του ή αρνητική του πλευρά, καθώς μας έδωσε να καταλάβουμε ότι η επίσκεψη σε κάποιον ψυχολόγο είναι ένα ζήτημα που αφορά τον ίδιο τον πελάτη και αυτός θα αποφασίσει αν είναι βοηθητικό για τον ίδιο ή όχι.

- Τέλος, είναι τρομερά δύσκολο για έναν δικηγόρο να αποτρέψει ένα διαζύγιο κατά συναίνεση και ο ίδιος όσες φορές προσπάθησε να το αποτρέψει σε φιλικά του ζευγάρια, κινδύνεψε να τους χάσει από πελάτες. Οδηγούμαστε έτσι στο συμπέρασμα ότι όταν το ζευγάρι καταφθάσει σε κάποιο δικηγορικό γραφείο, ειδικά στο συναινετικό διαζύγιο, οι αποφάσεις του ζευγαριού είναι αμετάκλητες και η αντίστροφη μέτρηση χαράζει την δική της πορεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Δεληγιάννης Γιάννης , 1987, Οικογενειακό Δίκαιο Συζυγικές Σχέσεις, Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκουλα.
- Κατζαμπάση, 1994, Νοητικό χρονοδιάγραμμα της κλονισμένης συζυγικής σχέσης, Διαζύγιο και παιδιά, Θεσσαλονίκη, Διαλλαγή.
- Κουμάντος Γεώργιος. 1984, παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου, Αθήνα , εκδ. Σάκουλα.
- Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφη, 1994, Διαζύγιο και παιδιά, Θεσσαλονίκη , εκδ. Σάκουλα.
- Μαντζιάρου – Κανελλοπούλου, 1981, Οικογένεια με έναν γονέα, Αθήνα.
- Μουζακίτης Χρήστος, Σημειώσεις στην Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια, Αθήνα.
- Μπακογιάννης Βασίλης, 1994, Γάμος ένα πνευματικό γυμναστήριο.
- Ναύαρος – Μιχαηλίδης, 1975, Οικογενειακό Δίκαιο ,Αθήνα.
- Νόβα Καλτσούνη Χριστίνα, 2000, Κοινωνιολογία του γάμου και της Οικογένειας, Αθήνα, εκδ. Τυπωθήτω.
- Τσιαντής , 1994, Ψυχική υγεία του παιδιού και της Οικογένειας, τεύχος Α, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη.
- Χατζηχρήστου Χρ., 1999, Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

- Χουρδάκη Μαρία, 1982, Οικογενειακή Ψυχολογία, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη.
- Παπαχρήστου Θανάσης, 1998, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου, Αθήνα, εκδ. Σάκουλα.
- Νάντσου, Εύη, Βασικές αρχές παραδοχής – ενθάρρυνσης πειθαρχίας και σχέσεων Γονέων Εφήβων, Αθήνα, εκδ. Θυμάρι
- Δόικου, Μάρω, επίκουρη καθηγήτρια (σημειώσεις), 2007, Αλλαγές και προβλήματα στην εφηβεία.
- Αντωνιάδου Μαρία, 1994, η χρονική περίοδος γύρω από τον χωρισμό-συμβουλευτική παρέμβαση. Διαζύγιο και παιδιά, Θεσσαλονίκη, Διαλογή.
- Δρακουλίδης Γιάννης, 1987, Τα σωστά και λάθη για τα παιδιά, Αθήνα, Διαλογή.
- Κωνσταντινίδης, Π., (1983), το διαζύγιο και η διαδικασία έκδοσης του μετά Νόμο, Αθήνα, Διαλογή.
- Γκάνμαρ, Κλαίρ & Ντόλντο Φράνσις, 1996, Η οικογένεια μωσαϊκό, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- Γαζεριάν, 1981, Ο ρόλος του κοινωνικού Λειτουργού στις ομάδες υγείας, Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο.
- Herbert, 1996, Χωρισμός και Διαζύγιο, Βοηθώντας τα παιδιά να το αντιμετωπίσουν, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Janour Arthur, 1993, Το παιδί και ο ψυχικός του κόσμος, Αθήνα, εκδ. Μπουμπουμάνη.
- Michel, 1991, Κοινωνιολογία του γάμου και της Οικογένειας, Αθήνα, Gutenberg.
- Ντράικορς, 1984, Η πρόκληση του γάμου, Αθήνα, εκδ. Γλάρος.
- Ross Parke, 1987, Ο πατέρας – Η συμβολή του στη διαμόρφωση του παιδιού, Αθήνα, εκδ. Κουτσούμπος.

- Satir Virginia, 1989, Πλάθοντας τους ανθρώπους, Αθήνα, εκδ. Κέδρος.
- Λανσκι,1994, Αντιμετωπίζοντας το παιδί μετά το διαζύγιο, Αθήνα, εκδ. Αναστασιάδη.
- Emery, R. Όλη η αλήθεια για τα παιδιά και το διαζύγιο. Εκδ. Πατάκη. Αθήνα,2005.
- Herbert, M. Χωρισμός και Διαζύγιο: Βοηθώντας τα παιδιά να το αντιμετωπίσουν. Επιμ. Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα,1998.
- Χατζηχρήστου, Χ. Ο χωρισμός των γονιών, το διαζύγιο και τα παιδιά. Εκδ. Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα,1999.

ΞΕΝΗ

- Amato & Keith, 1991, Parental divorce and the wellbeing of children meta – analysis, Psychological Bulletin.
- Goode, 1993, Word changes in divorce pattern, Yale University Press.
- Guidabaldi,1983, The unpact of parental divorce on children Q Report of the nationwide NASP study, School Psychology Review.
- Guidabaldi, 1985, Divorce and mental health sequalne of children: A two years follow up of nation wide sample, Journal of the American Academy of child Psychiatry.
- Kalter, 1990, Growing up with divorce. Helping your child avoid immediate and later emotional problems, New York, Fawcett Colubine.

- Roll, 1992, Lone parent families in the European Community. A report to the European Commission, European Family and Social policy, England.
- Wallerstein, 1991, The long term effects of divorce on children, Acad. Child Adolescence Psychiatry.
- Goldstein, S. Divorced Parenting: How to make it work.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

- Πάπυρους Λαρούς Μπριτάνικα, 20^{ος} τόμος, Αθήνα, 1990.
- Χατζηχρήστου , Χρ., Διαζύγιο και ανάπτυξη του παιδιού. Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, 3^{ος} τόμος, Αθήνα, 1991, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Μαθητική Υδρία, 4^{ος} τόμος ,εκδόσεις Γ. Αξιοτέλλη και ΣΙΑ ΕΙΠΕ Αθήνα.

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ:

- Ελληνικό Λεξικό, Τεγόπουλος-Φυτράκης, 1993
- www.prosarmogi.gr
- www.in.gr
- www.menshealth.gr
- www.users-otenet.gr
- www.childmentahealth.gr
- www.specialeducation.gr